פרשת **שלח** תשפ"ד לפ"ק | גליון תתתקנ"ג שנה כ"ח

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק פרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

היש בה עץ אם אין

פרדס גדול השתרע לפרסאות מרובות, הי' נטוע בעצים ואילנות מרובות מינים ממינים שונים, מיוחד הי' במינה שכל סוגי האילנות ה' נטועין בטוב טעם, עד שכל החוקרים והמומחים הגיעו לפרדם זו לתור ולחקור אחר כל שורש טוב וטבע של כל אילן ואילן.

פעם הגיע לשם חוקר גדול, ומיד בהכנסו עמד האיש משתאה מחריש לדעת למה עץ הארז גבוה מאוד משאר האילנות, ומאידך אינו מוציא פירות, ולעומת זה עץ התמר מוציא פירות משובחים, אבל אינו גבוה, ולא נח ולא שקט לדעת מה זה ועל מה זה.

עבר שם חכם אחד ואמר לו: השמע לאזנך מה שפיך מדבר, הרי התירוץ מונחת בקושייתך, ושאלתך חצי תשובה, שמכיון שהארז דואג לעצמו וכל כוחו וגידולו הוא מרכז בגובהו על כן אינו מוציא פירות, לא כן עץ התמר משקיע כל כוחו ואונו להוציא פירות והפירות יונקים ממנו ומוציאים את כוחו לכן מתמעט כח הצמיחה שלו.

הנמשל מבואר בשם הגאון בעל ההפלאה זי"ע שביאר בזה מאמה"כ (תהלים צב יג) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה, ולכאורה למה נמשל הצדיק לשני סוגי עצים אלו דייקא, אלא בזמן שהצדיק משפיע על זולתו, ומשקיע מכוחותיו ומזמנו כדי לגדל תלמידים ולהוציא פירות, צדיק כזה נמשל לתמר הפורח ומוציא פירות.

אבן מפאת העובדה שהצדיק משקיע מכוחו לאחרים, היה צריך להיות שהוא יגרע על ידי כך מעצמו ויישאר קטן כמו התמר שנגרע מכח צמיחתו העצמי בגלל הפירות שהוא מגדל, לכן מבטיחו הכתוב "כארז בלבנון ישגה" שה' יעזרהו שגם הוא עצמו יגדל וישגה כמו ארז בלבנון.

פירו"ת הנושרין מדברינו, שהצדיק צריך להשקיע בתלמידיו אע"פ שעי"ז ירד הוא ממדריגתו, ובזה ביאר מה שאמרו חז"ל אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו, דהנה המלאך הוא בבחי' "עומד" שאינו הולך ממדריגה למדריגה, ואם הרב מתמסר עבור תלמידיו באמת ובתמים והוא דומה למלאך ה' צבאות שמוכן הוא להיות "עומד" על מקומו ולא לעלות במדריגותיו אז תורה יבקשו מפיהו.

והוא הדבר אשר ציוה משה רבינו כששלח את המרגלים שילכו לראות האם נמצא שם צדיק בבחינת "עץ" אשר אפשר להתחזק ולקחת מפירותיו, דהיינו שאינו דואג לעצמו אלא כל כוחותיו וכשרונותיו משקיע בצמיחת הפירות, וכמו שביאר הרה"ק מקארלין זי"ע שמשה רבינו ביקש מהשי"ת (במדבר כז טז) יפקוד ה' אלוקי הרוחות איש על העדה "אשר יצא לפניהם" פי' שיהא מוכן אויסצוגיין פאר זיי – פאר כלל ישראל.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... א
תורה ותפילה ..... ב
דגש תפרים - לקיחת תפרים ..... ג
קדוש י"י"ד ..... ד
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ה
פרפראות החכמה - דורש טוב ..... ו
שברי"ו רפב"ן ..... ז
עומד על הפר"ק ..... ח
חוקים להורותם ..... ט
פשיטא כהלכה ..... י
הלכה ברורה - בשבתם הסתם ..... יא
היכולא רבא ..... יב
דבר בעתו ..... יג
נועם שבתי ..... יד
פשוטהון פלכים ..... טו

אגרת פרק ג'

לשמרך בכל עת

מינה לא תזיע



צו יעדע צייט א ישועה

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437
כל הזכויות שמורות ©



ע"י רצון לעבודת ה' ויראתו, כל תענוגי העוה"ז בטלים

אם חפץ בנו ה' והביא אותנו אל הארץ הזאת וגו'. יש לדקדק, מה זה שהיה מסופק אם חפץ בנו ה' ואם יביא אותנו אל הארץ כו'. אכן כאשר נתבונן על ענין תלונות המרגלים על הארץ, הלא הם היו ראשי בני ישראל, צדיקים גדולים וטובים (במדבר טז, ה) איכה יכלו לדבר תועה על ה' חלילה כו'. **אכן הנראה בכוונתם, כי המרגלים האלו פחדו,** כי ראו את טוב הארץ בחלב דגן תירוש ויצהר, וכל פרי הארץ המה משתנים לטובה, וכי זבת חלב ודבש היא וזה פריה, לכן פחדו עבור בני ישראל פן בבואם שמה יבעטו לאמר מי הוא, כמ"ש 'שמנת עבית כשית ויטוש אלוק עשהו'. וז"ש: ארץ אוכלת יושביה היא כי עז העם היושב עליה וגו', **לכן אתם אם תבואו שמה תהיו כמוהם, וזהו שהביאו מפרי הארץ לראיה על גודלם וטובם.** אבל כלב הוא שאמר להם: מה לנו לירא מכל אלה, **הלא אם אנחנו נהיה חזקים ביראת ה' ולא נטה אל תאוות הארץ, אזי לא יזיק לנו כל דבר,** וז"ש: **'אם חפץ בנו ה'** ר"ל **אם עיקר החפץ והמבוקש אשר בנו יהיה רק ה' לעשות רצונו ית"ש,** אז: **'והביא אותנו אל הארץ הזאת',** ויכול נוכל לה ועלה נעלה וירשנו אותה **כי כן צריך להתגבר לבטל כל תענוגי עוה"ז נגד עבדות השי"ת ב"ה.**

תפארת שלמה

האכילה בקדושה וטהרה, עיקר ושורש לעבודת ה'

דבר אל בני ישראל וגו' בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה. והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'. נראה לפרש, דהנה נודע **כי עיקר השורש לעבודת הבורא ית', [הוא] לשבר כח התאווה, וכל אכילת אדם יהיה בקדושה להעלות ניצוצי הקדושה,** וזה נקרא **'קרבן',** שמקרב הניצוצות לשורשם. ולזה אמרו חז"ל (ברכות נה.) **'עכשיו שולחנו של אדם מכפר במקום קרבן'.** והבן. וזהו שאמר: "בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה", רוצה לומר, השי"ת מדבר אל הנשמה שבאדם, ואומר לה: **'בבואכם אל הארץ'** כשתבואי ותרדי אל עולם התחתון, ותהיי לבושה בגוף האדם הנקרא 'ארץ', כי הגוף מושך אחר ארציות ותאוות עוה"ז, על כן אני נותן לך עצה: **'והיה באכלכם מלחם הארץ'** תהיה האכילה באופן אשר **'תרימו תרומה לה', ר"ל בקדושה ובטהרה כדי שיעלו הניצוצות לה', וזה עיקר ושורש לעבודת הבורא ב"ה.**

דודאים בשדה (תלמיד הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע)

בעשיית מצוה, יזכור שהוא לקבל מלכותו וקדושתו ית'

למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלקיכם, תחילה נבאר בנתינת טעם הטוב, על מה שרק: **"אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו"** (מכות כד.), **ושאר "תורה"** (כמנין) **תרי"א** מצוות צוה לנו משה; מה נשתנו אלו השתי מצות מכל מצות התורה להשמיעם לנו בכבודו ובעצמו, משא"כ בשאר מצות. והנה על דרך הפשטות וטעם הנגלה הוא, עבור **כי אין בשום מצוה ממצות התורה שיצא מכלל הזה,** שהטעם שבה וכוונתה הפשוטה על עשייתה הוא עבור אותן השתי מצות: אנכי, ולא יהיה לך, 'אנכי' במ"ע **"למען הודיע לאדם ממשלת הבורא עליו כו'. לקבל עול מלכותו באהבה".** ו'לא יהיה' במל"ת **"להיות נזהר ומופרש ומובדל מהמשכת הסט"א עליו".** ולזה הזהיר הקב"ה על כל המצות, ואמר: **"למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי",** כלומר כשתעשה את המצוה תעשנה כולה בגוף ונשמה שבה, והנשמה היא **"מצותי"** מה שאני **בעצמי צויתי,** דהיינו: אנכי ולא יהיה לך. ומאחר שפנימיות המצוה הוא בזכירה בעת עשיית המצוה, לכן אמר: **"למען תזכרו",** שתתנו בלבבכם הזכרה בשעת עשיית המצוה על קבלת אלקותו שמרומז בהמצוה, ואז: **"ועשיתם את כל מצותי"** כאמור, **"והייתם קדושים לאלקיכם"** שתכוונו בכל המצוה לקבל מלכותי שאני ה' אלקיכם.

סידורו של שבת (ח"א שורש השביעי פ"א)

אף אחר שנכשל בחטא, אל יתרפה מדביקות השי"ת

ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, פירש הרה"ק מלובלין זי"ע ולא 'תתורו' הוא לשון 'קושר ומתיר', 'מותיר אסורים'. **ר"ל שלא תתיר הקשר מדביקות שלך בשביל שהלכת 'אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'** כדרשת חז"ל: 'אחרי לבבכם' זו מינות 'ואחרי עיניכם' זו זנות, ח"ו, **רק אדרבא תתחזק את עצמך ותעבוד את ה' ביותר אף אם ח"ו נתפשת באיזה עון ופגם, ר"ל.**

סור מרע ועשה טוב (להרה"ק רצ"ה מזידיטשוב זי"ע)

העצה היעוצה היא 'לא תתורו' להאריך לחשוב, 'אחרי' שנפל בראיה ומחשבה. רק יתן מחשבתו בדברים טובים

ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. כל מקום שנאמר בו **"אחרי" מופלג הוא** (עי' בר"ר מד, ה). וכאן יש לפרש, כי הנה אם לפעמים מזדמן לאדם לראות דבר האמור או לחשוב מחשבה זרה רח"ל, אזי העצה היעוצה היא שלא יעיין עוד בדבר אלא יחתחו ממחשבתו תיכף. וזהו: "אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", היינו המחשבה הבאה אחרי העין ואחרי הלב, לא תתור בלבך לחשוב בה הרבה, אלא תיכף ומיד תסירה מלבך לגמרי, ולחשוב תחתם מחשבות טובות.

הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע

זהרורי אורה
מספרים הקדושים,
בפרשה יפה נדרשים

תורה ותפילה

לאמץ ידים בכוחות אלהיים
בתורה ותפילה עמודי עולמים,
הצריכים חיזוק כל היום

תורה

התוה"ק מחתכת כל הקליפות, ומכנעת הרע תחת הקדושה

ויאמר אליהם עלו זה בנגב כו'. רוצה לומר שהדריכם ולימדם שיעלו למדרגת חכמה על דרך שאמרו 'הרוצה להחכים ידרים', **'ועליתם את החר'** פירוש שתבאו לעבוד בשני יצרים ביצר טוב וביצר הרע שגם היצר הרע תעלו אותו שגם בו יעבוד לו יתברך כמו שדרשו חז"ל 'בכל לבבך בשני יצריך', 'הר' רמז על היצר הרע ע"ד שאמרו 'לצדיקים נדמה להם כהר'. **וזהו שאמרו 'הר קשה ברזל מחתכו' פירוש היצר הרע שקשה לכופו, 'ברזל מחתכו' רוצה לומר עם התורה הקדושה שהיא מחתכת כל הקליפות כברזל המחתך החר ינצל ממנו ואדרבה יכניעו תחת הקדושה.**

נועם אלימלך

התמדת התוה"ק הוא שורש עליית האדם למעלת הדביקות

ויאמר ה' אל משה כו' ועשו להם ציצית כו' * **הכנף פתיל תכלת** * דכתיב 'יעקב חבל נחלתו' פירוש **שנשמת ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד ושלשלם למטה לארץ כחבל הזה הנקשר בשרשו למעלה ותלוי והולך עד למטה כך היא נשמת ישראל וחם תמיד קשורים בו יתברך על ידי החבל ההוא הם נשמתם הקדושים** * אך כשאדם חוטא אז נפסק חבל הקדושה ונשאר האדם ההוא בלי שורש קדושה ולזה צריך התשובה להעשות שיתקשר שוב החבל ההוא ויגיע עד כסא הכבוד וזהו 'גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד', ואיתא בגמרא תכלת דומה לים כו' לכסא הכבוד כו' ולכאורה נראה שפת יתר כי לא הוה ליה למימר אלא תכלת דומה לכסא הכבוד ביון שזה עיקר המכוון * **אלא שהתורה הקדושה מלמדנו בזה כי עיקר כוונתינו במעשינו הקדושים לקשור עצמנו בשרשנו למעלה בכסא כבודו יתברך ואיך הדרך לבא למדריגה כזו. לזה סדרו לנו חז"ל המדריגות כסדרן לעלות על ידם עד המכון * וזהו תכלת דומה לים. ים הוא הנקרא ים התלמוד היא התורה פירוש בתחלה תראה להתמיד וללהתנהג על פי התורה וללמדה היטב בהתמדה,** ואחר כך וים דומה לרקיע * פי' רקיע הוא דבר דק מאד מלשון ריקועי פחים פי' דבר הרוחני עד מאד והיא הדבקות וההתבודדות בו יתברך תמיד כו'.

נועם אלימלך (עי"ע"ש)

תפלה

תחילת כניסת האדם לקבלת עומ"ש קרי"ש שעל המטה ובבוקר תיקף בקומו משנתו יתפלל עבור צרכי ישראל קדושים

בבואכם אל הארץ אשר אני וגו', ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו אותה וגו', מראשית עריסותיכם תתנו לה' וגו', נראה לי על דרך רמז 'בבואכם אל הארץ' **שתיקף כשהאדם מתחיל לכנוס בארץ דהיינו לקבל עליו עול מלכות שמים שנקראת מלכות שמים 'ארץ' כידוע, 'ראשית עריסותיכם' פירוש לכתחילה וראשית כשאדם חולך לישון, וזהו ראשית עריסותיכם, חלה הוא לשון תפילה לשון 'ויחל משה' כנ"ל, פירוש כשהולך לישון יתפלל ויתמסר נפשו בפקדון לה' יתברך כשאומר בידך אפקיד רוחי, ויכוון להפקיד רוחו ונשמתו בתוך שאר נשמות ישראל כדי שיהיה לו למחר מוחין חדשים כידוע באריכות מזוה"ק ומשאר ספרי הקודש, ובזה מרים גם כן השינה שיהיה גם כן קודש כמו שפועל בתפילה. וזהו כתרומת גרן כן תרימו אותה, פירוש גרן הוא מלשון גרון היא תפילה שהיא בגרון.**

וקאמר הכתוב אחר כך **'מראשית עריסותיכם תתנו' וגו' פירוש שתיקף בראשית שתקומו מהמטה בבוקר בבוקר תיקף תתפללו בעד כל ישראל שיהיו בריאים ויחיו לחם כל טוב,** כמו שהיה נוהג הרב הקדוש איש אלהים המנוח מו"ה משולם זוסע זצוק"ל שהיה אומר בבוקר בבוקר תיקף בקומו ממטתו **'צפרא טבא על כל ישראל'** ו(היה אומר) ברכות ותפילות בעדם. וזהו **'תתנו לה' תרומה לדורותיכם', דהיינו בעד כל הדורות ישראל שירומו וינשאו עד למעלה למעלה אמן.** זה בשם הרב הקדוש המנוח בוצינא קדישא מו"ה מנחם מענדיל זצוק"ל מפריסטעק (רימאנוב) בשינוי קצת דברים.

מאור ושמש

עבודת האדם בבוקר היא התפילה צורך גבוה כי כל יום וכל תפילה יש לה פעולה מיוחדת בעליונים

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בבואכם אל הארץ וכו'. משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה כמו שדרשו רז"ל (כתובות כה.), ויש לרמז שרמז על האדם בעמדו משינתו והנשמה חוזרת לגוף מהדש, וזהו 'בבואכם' כשתבואו כל יום לגוף הארציי, 'אשר אני מביא אתכם שמה', שבאמת הש"י מחזיר את הנשמה להארץ בכל יום, 'והיה באכלכם מלחם הארץ', כשתרצו ליהנות מלחם הארץ, **אזי מקודם תרימו תרומה לי"י', היינו תגרמו ותפעלו במעשיכם תרומה לי"י, היינו יחודים עילאין על ידי תפלתכם כמו שיתבאר, ראשית עריסותיכם תיקף בראשית כשתעמדו ממטותיכם** (לשון ערש היא מטה) **חלה תרימו תרומה** [חלה מלשון ויחל משה (שמות לב יא) ופני ה' לא חליתי (ש"א יג יב)] ור"ל **על ידי התפלה שתרימו למעלה אותיות התפלה לגרום יחודים עילאין.** 'כתרומת גרן', כבר כתבנו כמה פעמים גר"ן רמז לשכינה בחינת רנ"ב איברים עם המפתח לדעת רבי עקיבא בבכורות (מה.) והארכנו במקום אחר, והכוונה **כי אין לך יום דומה לחבירו, ואינו דומה יחודין דחול לשבת וליום טוב, וכן בכל יום יש להשכינה עליות מיוחדים כנודע.** וז"ש **'כתרומת גרן', כענין התנשאות הגר"ן היא השכינה באותו היום, כן תרימו אותה היינו התפילה,** ר"ל **תתפלל בנוסח היום וכוונת היום לפי ענין הנרצה באותו היום כו'** (ע"ש"ע) **'מראשית עריסותיכם',** ר"ל מזה שתעשו תיקף בעמדיכם ממטותיכם, **'תתנו תרומה לי"י'** לצורך גבוה דייקא, וזה יהיה גם כן **'לדורותיכם',** מה שצריכין הדור שלכם ממילא ישתלם כשיושלם החסרון למעלה כביכול והבן, והש"י יורנו דרך האמת.

אגרא דכלה



ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ובתרגום יונתן איתא כד חמא משה ענוותנותו דהושע קרא לו יהושע, ויבואר עפ"י"מ שמצינו גבי כלב שדיבר אחד בפה ואחד בלב ועל ידי כן ניצל מעצת המרגלים אבל ביהושע לא מצינו שיעשה כן, כי כלב אף שהיה צדיק גדול מ"מ לא הגיע למדריגתו של יהושע שנאמר בו לא מש מתוך אוהל ונתעצם בהתורה, ואיתא ביו"ד שיש הפרש בין יהרג ובל יעבור או יעבור ואל יהרג בין חסיד ופריש לשאר אנשים, וי"ל דתרווייהו נפקי מן הכתוב וחי בהם, ולכן כלב שלא נתעצם בהתורה כמו יהושע א"כ הותר לו לשקר משום וחי בהם ולא שימות בהם, אבל יהושע שנתעצם בהתורה אסור לו להוציא דבר שקר מפיו והוי לגביה יהרג ואל יעבור וע"כ התפלל משה רק ליהושע ולא לכלב, והנה לא יוכל האדם להתעצם בהתורה רק ע"י ענוה דנאמר אנכי עומד בין ה' ובינכם והכוונה דמי שאומר על עצמו אנכי זה הוא העומד בינו לבין קונו, וידוע דאורייתא וקובי"ה וישראל חד ואם אין ה' בקרבו לא יזכה לאור התורה, וז"ש כד חמא ענוותנותו דהושע, היינו שהוא עניו ועי"ז זכה להתעצם עם התורה וא"כ לא יוכל לשקר כמו כלב, ע"כ התפלל עליו קה יושיעך מעצת מרגלים.

(ישמח משה)

☆

איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם וישלח אותם משה וגו'. ויובן בהקדם דברי חז"ל כל התולה בזכות עצמו הקב"ה תולין לו בזכות אבות וכל התולה בזכות האבות הקב"ה תולה לו בזכות עצמו, וז"ש הכתוב אשא עיני אל ההרים, ואיתא במדרש אל תקרא אל ההרים אלא ההורים אלו האבות, וממילא עזרי דייקא מעם ה' בזכות עצמי, וזהו שנאמר ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית אבותם דייקא שהיו תולים שהם ראשים בזכות אבותם, אם כי באמת ה"ם נשיאי המטות הם בזכות עצמם, לכך ה"ם העומדים על הפקודים ה"ם בזכות עצמם, והנה אותם ראשים התולים בזכות עצמם והקב"ה תולה בזכות אבותם הרי זה לא יעזור ולא יועיל לבטל בחירה של אנושי להרע או להטיב, כמבואר באלשיך עה"פ למען הציל אותו מיד"ם דייקא שהם בעלי בחירה, להשיבו אל אביו כי בזכות אביו יוושע מכור נחשים ועקרבים, אבל להציל מיד בעל בחירה לזה לא מועיל זכות אבות כי"א זכות עצמו יכול להועיל, וז"ש איש אחד למטה אבותיו, שיהיו תולין בזכות אבותיו, אבל וישלח אותם משה וגו' כולם אנשים ראשי בנ"י המ"ה דייקא כי נחשבו בעיניהם בזכות עצמם, וכך היה מה שהיה דלחסיר הבחירה לא יתכן בזכות אבות.

(ויטב לב)

☆

איש אחד איש אחד למטה. יבואר עפ"י הכתוב מי יתן טהור מטמא לא אחד, דהנה ידוע דברי האלשיך בענין נתינת מחצית השקל שהוא כדי להורות לעם בנ"י ענין האחדות לומר שהאדם לבדו אינו רק מחצית ובהצטרפותו עם שאר בני אדם ישלים למנין השלם, ועפ"ז יתכן מי יתן טהור מטמא לא אחי"ד, ר"ל אם אינו אחד לבדו לפני עצמו כי"א הנכללות עם שאר אנשים, והנה היסוד לאחדות הוא מדת ענוה דאם רם לבבו ומתנאה לומר אני ואפסי ואין עוד א"כ אינו מתאחד עם אחרים ולפני עצמו הוא ג"כ איש שלם בפני עצמו, וז"ש אי"ש אחד אי"ש אחד למטה אבתיו וגו', שכולם חשבו בעיניהם שהם כאו"א בפ"ע כאדם השלם ולכן לא רצו להתאחד עם אחרים, וע"כ נתפסו בעצת היצה"ר.

(קדושת יו"ט)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, ע"ל רבות תי"ק עצי התמרים

כיון שלא היה יכול לדבר אחד בפה ואחד בלב, היה צריך לשמירה יתירה

אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור את הארץ ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ופירש"י ז"ל **ויקרא משה להושע וגו'. התפלל עליו יה יושיעך מעצת מרגלים.** שמעתי מפה קדשו של **הגה"ק בעל דברי יואל מסאקמיר זצ"ל,** השינוי שבין יהושע בן נון וכלב בן יפונה, שיהושע בן נון ממדת ענותנותו, **לא היה יכול לדבר אחד בפה ואחד בלב, ולכן היה בסכנה בעצת המרגלים שלא יהרגוהו על אמיתת דבריו,** כפירוש החיד"א זצ"ל, **לכן הוצרך משה רבינו ע"ה להתפלל עליו שינצל מעצת המרגלים,** משא"כ כלב בן יפונה, היתה רוח אחרת עמו, והיה יכול לדבר אחד בפה ואחד בלב, ולא היה בסכנה מעצת המרגלים, וע"כ לא הוצרך משה רבינו ע"ה להתפלל עליו, ודפח"ח.

יפה שיחתן (עמ' קכ"א)

שלח לך. וברש"י פי' לדעתך, ונראה עפ"מ דאחז"ל תנא אין מחייבין אותו להכנים ידו לחורין ולסדקין לבדוק החמין מפני סכנת העקרב, ופריך שלוחי מצוה אינן ניזוקין, אר"א שמא תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה, ופרש"י כיון דמתכוין אף למחט לאו שלוחי מצוה הוא וניזוק, וזהו שאמרו המרגלים וזה פריה אפס כי עז העם, היינו אע"פ שאין לכם לירא ממה שעז העם כיון דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, מ"מ וזה פריה שא"י נשתבחה בפירותיה יותר מכל הארצות וא"כ יש לחוש פן יכוונו לטובת פירותיה ולאו שלוחי מצוה המה וע"כ יש לירא ממה שעז העם, והנה אמרו גבי משה וכי לאכול מפריה הוא צריך אלא לקיים מצות התלויות בארץ, וזהו ביאור דברי הכתוב שלח לך לדעתך, היינו כמו שהיה בדעתו ליכנס רק כדי לקיים מצוות התלויות בארץ ולא לאכול פירות אז ילכו לבטח דרכם דשלוחי מצוה אין ניזוקין, אבל אם יתאוו גם לפירותיה א"כ יש להם לירא מפני העם היושב בה.

(עצי חיים)

☆

ויהם כלב וגו'. ופרש"י צווח ואמר וכו' קרע לנו את הים וכו', וצ"ב היכן נרמזו דיבורים אלו בכתוב, ויל"ל עפ"מ שאמר הרה"ק מסטרעליסק זי"ל לפרש הכתוב כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה איכה אוכל להורישם, לא תירא מהם זכור תזכור את אשר עשה ה"א לפרעה, דמקובל מצדיקים כאשר אדם נצרך לאיזה ישועה אזי יזכיר בפיו מעין אותו הנסים שנעשו לצדיקי הדורות ויזכה גם הוא לישועת הי כהרף עין, ויש כי תאמר בלבבך וגו' לא תירא מהם והטעם כי זכור תזכור את אשר עשה ה"א לפרעה, ובאותו זכירה תנרום גם היום כן להכרית הגוים ההם, וע"ז נתכוון כלב באומרו עלה נעלה דאף אם עז העם היושב בארץ הלא כבר קרע לנו את הים וכו' וכבר זכינו להרבה נסים אשר עשה הי עמנו עד כה, וא"כ נוכל להזכיר בפה אותן הנסים ובאותו זכירה יעשה לנו הי אותן הנסים ועלה נעלה כי יכול נוכל לה.

(ברך משה)

☆

שלח לך. ופירש"י לדעתך, ונראה דכתב בדבריי כי המרגלים לא רצו ליכנס לארץ כי ידעו שעדיין לא תחיה ביאה נצחית ויצטרכו לעוד גליות להשלים ארבע מאות שנה שננזר עליהם במצרים, אכן מצינו עוד טעם למה יצאו קודם הזמן דקושי השיעבוד השלים, ובאלגזי כתב דזה תלוי אי אמרינן וי"ו להוסיף או וי"ו לחלק דהנה כתיב ועבדום וענו אותם וגו' ואי וי"ו דועינוי לחלק יצאת א"כ עבדות או עינוי קאמר וכיון שהמצריים עשו שניהם בזה נשלם הזמן, אבל אי וי"ו להוסיף א"כ כך היתה הגזירה שיעבדו בהם בפרך ואז צ"ל דשאר גליות משלימין, ובכי"נ כתב דדבר זה תלוי אי מהני תשובה לב"נ דבקין נאמר נע ונד תהיה ואח"כ מצינו וישב בארץ נוד ונתבטלה גזירת נע כי עשה תשובה, אמנם זה דווקא אי וי"ו מוסיף דאז היה הגזירה נע ונד וכיון דחזינן שוויתרו לו גזירת נע ראיה דמועיל תשובה לב"נ, אבל אי וי"ו לחלק א"כ לא היה הגזירה על שניהם וליכא ראיה דמועיל להם תשובה, והנה כתב האריי בטעם שהרג משה את המצרי כי משה רבינו היה גלגול הבל והמצרי היה גלגול קין והרגו משה כדי לתקנו, ולפי"ז צ"ל דסי"ל למשה דלא המני תשובה לב"נ ולכן הרגו לתקנו והא דכתיב נע ונד וי"ו לחלק וא"כ נגזר על בניי במצרים או ועבדום או ועינוי וכיון ששעבדו בהם בפרך בשניהם לכן קושי השיעבוד השלים הזמן ושוב לא יהיה שאר גליות להשלים וביאתם לארץ תהיה נצחית, וי"ש הקב"ה למשה שלח לך לדעתך דסי"ל וי"ו לחלק וא"כ יוכלו לבא לארץ ביאה נצחית ולא יהיה להם מקום לטעות. **(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)**

על פי רוב ניכר מהות האדם לפי התנהגות בניו ותלמידיו

ומה הארץ השמנה הוא אם רזה היש בה עץ אם אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים. ופירש"י על 'היש בה עץ'. אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו. רביה"ק [מרן בעל דברי יואל] **זי"ע אמר:** הרבה פעמים אפשר להכיר את מהות האיש, אם תוכו כברו, על פי התנהגות בניו או תלמידיו, דאם בניו ותלמידיו הולכים בדרך הישר, סימן שגם הוא איש כשר, אבל אם הוא אינו כברו, וכל הנהגתו רק כלפי חוץ, אזי ניכרין מעשיו בפירותיו, בבניו ובתלמידיו.

ורבינו ז"ל פירש בזה דברי רש"י ז"ל עה"פ **ומה הארץ וגו' היש בה עץ אם אין, ופרשיז"ל אם יש בה אדם כשר שיגן עליהם בזכותו,** ולכאורה לפי דברי רש"י קשה המשך הפסוקים "**ולקחתם מפרי הארץ**". וביאר רבינו דמה שציוה משה רבינו עליהם לראות אם יש בה אדם כשר שיגן עליהם בזכותו, זהו **לכאורה דבר קשה מאוד להבחין ולדעת, כי מי יוכל לדעת מה בלב חבירו אם הוא אדם כשר,** ורק השם יראה ללבב, ואף אם נדמה לפעמים שפלוני אדם כשר הוא, מנין אפשר לדעת שכך הוא באמת, דילמא אין תוכו כברו, ואם כן איך יוכלו להבחין ולהבין אם יש שם צדיק. אולם **משה רבינו מסר להם סימן מובהק, דהיינו שעל פי רוב ניכר מהות האדם לפי התנהגות בניו ותלמידיו, דאם הוא אדם כשר ולבו לשמים, הרי הוא עושה פירות וגם פירותיו כמותו, שגם הם הולכים בדרך הטובה והישרה, מה שאין כן מי שאין תוכו כברו, ורק מראה עצמו לאדם כשר, אולם שבע תועבות בלבו, אז ניכרת מחשבתו ומעשיו על ידי פירותיו, כי בניו ותלמידיו אינם הולכים בדרך הישרה, והם מגלים את מהותו האמיתי של הנ"ל.**

וזה שאמר "**היש בה עץ אם אין**", אם יש שם אדם כשר וצדיק שיגן עליהם בזכותו, ומהיכן ידעו זאת, לזה אמר "**ולקחתם מפרי הארץ**", על ידי שיראו ויתבוננו בהפירות שלו היינו הנהגת בניו ותלמידיו, ומזה יוכלו לדעת אם הוא באמת אדם כשר.

בוצינא קדישא (ח"ב עמ' רכ"ב)

ליקוטי אמרים מפרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאורה

שלח לך אנשים. לפעמך, אני ימי מצוה לך, אם תרגה שלא (רש"י). לכאורה למה לא כתוב ה', ואם לא היה דבר נכון, למה לא עכבו. ויובן **דהמהרש"א** (סוטה יד.) כתב: שכך מצוה בהמי עלמא ליכא, זהו רק במצוה שהוא מצוה ועושה, אבל כשמיו מצווה ועושה, על זה מגיע לו שכר בהמי עלמא; והנה ישראל היו זקוקין לזכויות גדולות שיכנסו לארץ, ולכן התכוון משה להמציא להם מיזה מצוה בשחיטת חיו מצווה ועושה, כדי שיהיה להם שכר מצוה בהמי עלמא, ולכן רצה לשלוח המרגלים לפני משה, והתכוון בזה לטובה, ועל ידי זה היו זוכים לשכר מצוה בהמי עלמא. ויובן למה אמר לו ה' **אני חיי מצוה לך אם תרגה שלח לך לפעמך**, ובאופן זה יהיו בשחיטת חיו מצווה ועושה, ותהיה יכולה מצוה זו להגין עליהם ממכשול, כיון שמקבלים עליה שכר בהמי עלמא. (דברי יואל)

שלח לך אנשים. לפעמך, אני חיי מצוה לך, אם תרגה שלא (רש"י). השגחה היא סיבת הדביקות, ולפי מה שהאדם דבוק בה', כך הוא מושגח מה' (רמב"ם מורה נבוכים ג' נא). והנה רבי שמעון בן יוחאי היה אומר (ברכות לה:): בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי אחרים, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי עצמן, אמר מצי: הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם; **והנעל שם טוב הק'** אמר: התקרון היה שעשו רק כרבי שמעון, שדימו את עצמם לרבי שמעון, ובאמת לא היו בבחינתו; וזהו **שלח לך לפעמך אני חיי מצוה לך**, כי אם דבוקים בה', אז הם למעלה מהטבע ואין צריכים לשלוח מרגלים, שההשגחה הוא סיבת הדביקות, אבל אם תרגה לשלוח מרגלים לרגל הארץ אין לבטוח על פי דרך הטבע, אזי מוכח שהדביקות אינו בתכלית גמור, ואם כן הוא מצוה לשלוח, שכבר הם עומדים תחת הטבע, שאז צריך להנהיג מנהג דרך ארץ, ובלאו הכי לא היה עולה בידם. ועל כן אמר שהם בעצמם רצו לשלוח, אז בחמת היה מצווה **על פי ה'.** (מלוקי תורה)

שלח לך אנשים. לפעמך, אני חיי מצוה לך, אם תרגה שלא (רש"י). משה הבין שיהיה להמרגלים נסיון גדול לקיים שליחותם, ומשם שעל כן חן ה' מצוה לותם, כדי שלא יהיו בבחינת מצווים ועושים, שאז היצר מתגבר יותר (עבודה זרה ג'), אבל אם לא רצונו של משה לשלוח לותם, שאז יהיו בבחינת חיו מצווה ועושה, הרשות נתונה לו לשלחם. (טיב לבב)

שלח לך אנשים. לפעמך, אני חיי מצוה לך, אם תרגה שלא (רש"י). לכאורה הרי כתיב להלן וישלח לותם משה על פי ה'. ונראה להתורה שבעל פה קרויה על פי ה', והכי איתא (גיטין ס:): לא כרת ה' ברית עם ישראל, אלא בשביל תורה שבעל פה, שנאמר (שמות לד): כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת כל ישראל; ולכאורה אם כפשטות הכתוב שהיה משה מצווה על שילוחם מאת ה', מדוע כתיב **וישלח לותם משה על פי ה'**, אזה רומז על תורה שבעל פה, והלא מכיון שהיה שילוחן בציווי ה', הוה תורה שבכתב. לזה בא לבאר **שלח לך לפעמך אני חיי מצוה לך**, דמכיון שלא ציותה ה' להדיוט על שילוחם, אלא משה מיזם זאת, הוה ליה כתורה שבעל פה, ושפיר כתיב **על פי ה'.** (דברי יואל)

שלח לך אנשים. לפעמך, אני חיי מצוה לך, אם תרגה שלא (רש"י). ידיעת ה' חינה מכרחת הבחירה, אלא ליבור ה' (רמב"ם תשובה ה). ובזה

מובן, דה' לא רצה לגזור להם בדיבור פיו לשלחם, לפי שעל ידי זה יקח מהם הבחירה, ויוכרחו לילך לרגל את הארץ, שהיה זה בחינת נגד רצון ה', ועל כן אמר ה' **שלח לך לדעתך אני מיני מצוה לך** בדיבור, שהיה רק בבחינת ידיעה שאינה מכרחת הבחירה. אולם משה שלח את המרגלים על פי ה', כי בחותו שעה כשריס היו, וזהו **וישלח אותם משה**, והזהירם שבכל מקום שיבואו יעשו הכל **על פי ה'**. (טיב לבב)

שלח לך אנשים. שלית של אדם כמותו (בבא קמא נו:). **בפני יהושע** כתב: זהו רק אם השליח עושה המעשה בציווי של המשלח, ועיקר המעשה מיוחד להמשלח אפילו בזה הענין, ולולא ציווי של המשלח לא היה השליח רוצה לעשות זה המעשה; והנה **בשלה"ק** (שלח תורה אור ח) איתא: ג' דעות היה בענין שילוח המרגלים, לדיקים בינוים רשעים, משה שלח את המרגלים כדי שירגלו ישראל חוזק הכנעניים, ואז יכירו כי לה' הישועה, כוונת הבינוים היתה לידע החמת אם הוא בחפצי דרך הטבע, המרגלים הם כת רשעים כוונתם היתה ברע לעשות עיכוב לישראל במדבר; נמצא שלדעת משה לא היה שום חטא בשילוח המרגלים, אלדרבה היה צריכין לידע שאי אפשר בטבע לכבוש אותם, אם לא בעזרת ה'. וזהו **שלח לך לדעתך**, שהשלוחים יכלו לדעת זה שאתה חושב, אבל הם לא הלכו בדעת זה, רק הלכו על דעת הקהל, נמצא שהמרגלים לא עשו המעשה בציווי של המשלח, ממילא אין לומר שלומו של אדם כמותו על משה רק על ישראל, וזהו **וישלח אותם משה על פי ה'**, כמו שה' לוה אומו שישלחם לדעתו, אבל הם לא גמרו השליחות כהוגן. (תולדות תורה)

שלח לך אנשים. רציס נאים עס שאלות נאיזה מדינה להתייצב, ועל זה שייך התשובה **אני מיני מצוה**, כי גן אדם כמוני אינו יודע להכריע היכן צריך כל אחד לדור לפי שורש נשמתו, כדכתב **האר"י** (שער הפסוקים שמות): שלפני עת הקץ צריכין ישראל להתגלגל בכל פינות העולם, כדי להוציא ולתקן ניצוצי הקדושה הפזורים שמה, כל אחד לפי שורש נשמתו; ורק בעל רוח הקודש אמיתי יכול לחוות דעתו בזה. אבל זאת תדעו אשר בכל מקום שתבואו שמה, תהיו זהירים שיהיה הכל **על פי ה'**, כל אחד במקום בואו מוטל עליו השליחות לתקן הניצוצות הפזורים שמה, ולא יתעול בשליחות אשר הוטל עליו מה'. (טיב לבב)

שלח לך אנשים. ה' הסכים על ידי משה שישלח מרגלים, אף על פי שמשבחם לרע, כדי שיהיה נהם על כל פנים קצת ניצוץ קדושה, לגד שהם שלוחיו של משה, וזה יעכב בידם מלהזיק להרשיע בתכלית הרשע, ובסופו של דבר יצוצו בתשובה. דאם היו ישראל עצמם שולחים אותם לא היה נהם ניצוץ קדושה, כי כל מחשבותם היו לרע, ואז לא הוה מסתייעא מילתא שישובו. (דברי יואל)

שלח לך אנשים. אמר ה' אני אתרתי להם שהיא טובה, תייהם שאני נותן לכם מקום לטעות בדברי המרגלים, למען לא ייראוה (רש"י). אולי המרגלים גרם שישארו ישראל במדבר, ושלא יכנסו אז לארץ. והנה אמרו (דברים רבה ג): אם לא היו דור המדבר נקברין במדבר, לא היתה תחיית המתים למתי חוץ לארץ, ולכן נשארו ישראל במדבר, כדי שבזכותן יחיו מתי חוץ לארץ לעתיד לבוא; וזהו **'ותייהם' אשר אני נותן לכם מקום לטעות בדברי המרגלים**, שכל זה הוא השתלשלות לתכלית חיותם לעתיד. (דברי יואל)

שלח לך אנשים. אם היו ישראל נכנסים לארץ ישראל מיד, היו טרודים בכרמם ובזיתם, ומתבטלין מתורה לפיכך עכשו ה' במדבר מרבעים שנה, כדי שתהא התורה נגללת בגופן (ילקוט בשלח רכו). התורה נקראת 'חיים', כי היא חיותן של ישראל, כדכתיב (דברים ג): כי הוא חייך ואורך ימיך. וזהו **'ותייהם' אשר אני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים**, שאיבת חטא המרגלים הוא כדי שיוכלו להגיע לחיות התורה, והיינו שעל ידיה ישארו במדבר ותתייצב התורה בגופן, שזה יהיה חייהם. (דברי יואל)



סיפורי צדיקים, גבורי הפסוקים
המלאים זיו ונוגה מפיקים

ויקרא משה להושע בן נון יהושע

הגאון ר' יהונתן אייבשיטץ סבל כידוע מרדיפות שונות שהיו מנת חלקו ממתנגדיו שהוציאו עליו כל מיני לשון הרע וכדו', פע"א אמרו לו שמתנגדיו מתכוננים להתנפל עליו במקלות ולהכותו מכות אכזריות, אמר להם: כשיהושע הלך עם המרגלים התפלל עליו משה "י-ה יושיע מעצת מרגלים" אולם אח"כ נאמר "ויאמר כל העדה לרגום אותם באבנים" ולא מצינו שמשה עשה פעולות להצילם, ללמדינו שמהבל פיהם של ישראל יש לחשוש יותר מאבנים ומקלות שע"ז לא התפלל.

טובה הארץ מא"ד מא"ד

הרה"ק ר' שמואל אבא מזיכלין ז"ל היה נוהג לשלוח כסף לעניי ארץ ישראל בכל שנה ושנה ומלבד זאת שלח סכום כסף כל כמה חדשים לבני הרה"ק ר' משה מלעלוב ז"ל שהיו חביבים מאד על הרה"ק מזיכלין, פע"א בא איש אחד מחסידי הרה"ק מזיכלין שהיה בארץ ישראל והביא אתו מכתב אשר שלח הגאון רבי מאיר אויערבאך ז"ל בעל "אמרי בינה" (שהי' מקודם רב בקאליש, ואז היה רב בירושלים) להרה"ק מזיכלין, במכתב מתלונן הגאון על מה שהרה"ק שולח הרבה מעות לבני הרה"ק מלעלוב לחוד, ושואל מה היתרון להם משאר עניי ארץ ישראל, קרא הרה"ק מזיכלין את המכתב ואמר: במשך הזמן תתברר להגאון ר' מאיר האמת.

אחר זמן קצר נסע הגביר החסיד ר' לייב קושמירק לארץ ישראל וביקר גם את הגאון ר' מאיר אויערבאך ז"ל, כשנודע להגאון שר' לייב הוא מחסידי הרה"ק מזיכלין ביקש מאתו כי בטרם יסע בחזרה יבקרו שוב הואיל וברצונו לשלוח על ידו מכתב לרבו, הגביר עשה כן וכשהגאון ר' לייב מסר לו המכתב אמר לו, שתוכן המכתב הוא הבעת חרטה על אשר התלונן במכתבו הקודם על שהוא שולח הרבה כסף לבני הרה"ק מלעלוב, והוא מבקש עתה סליחה מהרה"ק מזיכלין שכן הוא רואה עכשיו שבאמת טוב הוא עושה בזה שהוא שולח להם כסף, שאלו ר' לייב: ילמדנו רבינו בתחילה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, השיב לו הגאון: שבועות אחדים לאחר שכתבתי אותו המכתב, נראה לי בחלום זקן אחד ואמר לי: איך מלאך לבך לכתוב מכתבים לצדיקים ולדבר סרה על בניו הקדושים של הרה"ק ר' משה מלעלוב ז"ל, השבתי לו בחלומי: ומה אעשה הלא אני רואה בהם כמה חסרונות, השיב לי הזקן: זהו מפני שאין לך מידת ענוה, ואם תבוא למידת ענוה תראה בהם כל מיני מעלות, כי על ארץ ישראל כתוב בפרשת שלח: "טובה הארץ מאד מאד" רוצה לומר: כשהאדם הוא בבחינת "מא"ד מא"ד הוי שפל רוח" (אבות פ"ד מ"ד) אז הוא רואה כל טוב בארץ, ואינו רואה שם שום רע ח"ו, הקיצותי מחלומי ונזכרתי במכתב שכתבתי להרה"ק מזיכלין, והתחלתי להשריש בקרבי מידת הענוה ומאז והלאה הנני רואה בבני הרה"ק מלעלוב כל מיני מעלות ויתרונות ואני מתחרט על מה שכתבתי אז עליהם.

ועשו להם ציצית

הרה"ק מרוזין היו נוהג לעטוף את בניו מבני חודש ומעלה ב"ארבע כנפות", ומסופר על הרה"ק ר' דוד משה מטשארטקוב כשהיה תינוק מוטל בעריסה ולפתע החל בוכה בקולי קולות, ולא הי' אפשר להרגיעו ולהשתיק את בכיו, נבהלה הרבנית ונכנסה לחדר בעלה הרה"ק מרוזין, ושאלה אותו מה לעשות עם התינוק הבוכה ללא הפסק, אמר לה הצדיק לכי נא ובדקי בציציות של הטלית קטן שהלבשת היום את הילד, מיהרה הרבנית אל התינוק בדקה ומצאה שחוט אחד מן הטלית קטן נקרעה, הסירה הרבנית את הטלית קטן הפגומה ממנו ועטפה אותו בארבע כנפות כשרות וכהרף עין נרגע התינוק מבכיו, מאותו יום והלאה היו קוראים להרה"ק מטשארטקוב: יהודי בעל הציצית.

לשון חכמים

לשון חכמים צדק ומישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

נחנה ראש ונשובה מצרימה. י"ל בדרך הלצה מה שטעו המרגלים בחטאם, וכבר מבואר בספרים כי טעותם היתה ברימון אשר לקחו. ונראה כי טבע של ארץ ישראל וגם בזמנו אנו רואים כן אשר שמה לא נמצא רבי, דהיינו שיסעו אליו אנשים המתחסדים כמו בכל הארצות, והטעם כי כל אחד ואחד מדמה בנפשו כי הולך בדרך תמים ולמה לו עוד ראש הדור המנהיג ושיאספו אליו חסידים ויראים על שבת ויו"ט, ולזה אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה, היינו שיהיה לנו ראש הדור ורבי, ע"כ נשובה למצרים שהוא בחוץ לארץ, כי בחו"ל נמצאים רבנים כאלה לא כן בארץ ישראל. ע"כ פגמו וחטאו ברמון לאשר אמרו ז"ל (מגילה ו.) ריקנים שבה מלאים מצוות כרמון, ופושעי ישראל מלאים מצוות כרמון, ובארץ ישראל נדמו האנשים כרמון, שכל אחד ואחד מלאים מצוות כרמון.

ונסמכה פרשה זו לפרשת בהעלותך יען כי שמה נאמר שמשה רבינו ע"ה אמר (יא, כט) מי יתן והיה כל עם ה' נביאים, ומזה יצאה טעותם שמחשבת משה היא שיהיו כל אפין שוין, לזאת יהי' יתכן ביותר בארץ ישראל. ובאמת טעו בזה כי גם משה רבינו ע"ה רצה שיהי' מנהיג הדור כאשר אמר (מ, כט) יפקוד ה' אלקי הרוחות וגו' ואדרבה, קרח ועדתו המה רצו שיהיו כל אפין שוין כמו שאמרו כי כל העדה כולם קדושים. (מכי"ק).

עטרת ישועה

ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ובתרגום יונתן כד חמי משה ענוותנותיה קרא להושע וצ"ב. וי"ל עפימ"ש במדרש מהיכן זכה משה לקרני הוד מפני שנשאר דיו קמעה בקולמוס והעבירו על ראשו ומשם נעשו קרני הוד ופי' דכשכתב משה רבינו ע"ה את התורה כשהגיע לפסוק והאיש משה עניו מאוד לא רצה לכתוב זאת מרוב ענוותנותו כי אין זה מדרכי ענווה לכתוב על עצמו שבח גדול כ"כ אך מה יעשה בצווי השי"ת לכן קיצר בכתיבה בכל האפשר וכתב ענו בלא יו"ד וז"ש המדרש שנשאר קמעא בקולמוס היינו אות יו"ד ובשכר זה זכה לקרני הוד ולכך כיון שנשאר לו יו"ד יתירה לכן נתנה ליהושע, וז"ש כד חמא משה ענוותנותי' של עצמו ומפני זה קיצר בכתיבה וחסר יו"ד ולכן קרא להושע בן נון יהושע.

(פנינים יקרים)

☆

עוד יל"פ דברי התרגום יונתן כד חמי משה ענוותנותיה קרא להושע בן נון יהושע, דהנה יהושע נקרא בן נון, בן בחיריק, ומצינו לזה ב' טעמים, האחד, ללמד שהי' מתבונן בשער נו"ן, ובין הוא מלשון התבוננות (כן אי' בילקוט ראובני בשם מגלה עמוקות), **וטעם** השני אי' דיו"ד של יהושע היא יו"ד של שרי, ושם היתה בלי נקודה, ועכשיו היא בנקודת שוא, לכך נטל מהסגול של בן ב' נקודות, וממילא לא נשאר רק חיריק, ולכך נקוד בן בחיריק במקום סגול, ולפי"ז ע"י משה שקרא לו יהושע עם יו"ד, והוצרך ליטול שוא הוכרח לקרוא לבן בחיריק, ואז אינו מוכרח לפרש דידע להבין בשער הנו"ן, ויש לו ע"י הוספת היו"ד גריעותא דאינו ניכר מעלה שלו שמתבונן בשער הנו"ן, והיה אפשר לומר דלא ניחא ליה ליהושע בזה, אבל כאשר ראה משה ענוותנותי' ובוודאי לא איכפת לי' דבר זה אז קרא אותו יהושע להנצל מעצת המרגלים.

(חתם סופר)

דורש טוב

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם וגו'. "לדורותם" הוא לכאורה כשפת יתר.

וי"ל, דהנה כמה וכמה מצות מצינו שצריכין שיעשה לשמה, **ומכל מקום חילוק יש ביניהם:** מצה, וכיוצא בה, בעינן שתהיה עשויה לשם מצוה אך אינה צריכה שתעשה לשם בעלים, משא"כ קרבן חטאת וכן גט, בעינן שיהא אפילו לשם בעלים. וטעם הדבר הוא, משום שבמצה כתיב: **"ושמרתם את המצות"** סתם, ולא כתיב **'לכם'**, לכן לא בעינן לשם בעלים. משא"כ גבי גט כתיב: **"וכתב לה"** לשמה, לשם האשה.

והנה כאן גבי ציצית, אפשר היה לומר דילפינן מ**"ועשו להם ציצית"**, שתהא צריכה עשיה לשמה, ולא די בעושה לשם מצוה, אלא בעינן אפילו לשם בעלים. ולפי זה אם ירש טלית מצוייצת מאביו, לא יקיים בה מצות ציצית, לכן קא משמע לן: **"על כנפי בגדיהם לדורותם"** שיכולים להנחיל כנפי בגדיהם גם לדורותם, **ואם שצריכים עשיה לשמה, מכל מקום אין צריך שתהיה עשויה לשם בעלים.**

ערוגת הבושם

והמתה את העם הזה כאיש אחד. וי"פ דאמרו חז"ל (יומא פ"ו:) **עבר עבירה פעם ראשונה ושניה מוחלין לו, שלישית** אין מוחלין לו, ופריך בגמ' והתניא שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו, ומתרץ לא קשיא הא ביחיד הא בציבור דבציבור מוחלין עד ד' פעמים, והנה רשיז"ל כתב (בפרשת קורח) עה"פ וישמע משה ויפול על פניו, שכבר היה בידם סרחון רביעי, חטאו בעגל ויחל משה, במתאוננים ויתפלל משה, במרגלים ושמעו מצרים, אמר מעתה אין בי כח להתפלל עליהם, והטעם י"ל משום דבציבור נתלה עד ד' פעמים לפיכך על השלשה פעמים היה יכול להתפלל ועל חטא הד' תשש כוחו, וא"כ כאן בחטא המרגלים דהיה עדיין חטא השלישי ובציבור מוחלין עד ד', וזו היתה טענת משה רבינו שאמר "והמתה את העם הזה" אע"פ שהם רבים. כאי"ש אח"ד, כאילו היה איש אחד שנפקד חטאו בפעם השלישית.

(משכנות יעקב)

☆

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי ביכורי ענבים. ונ"ל דבחזקוני הקשה אמאי אמר ולקחתם ולא אמר והבאתם, ותי' דלשון והבאתם משמע בע"כ, וגזל עכו"ם אסור, ולכך אמר ולקחתם ואין קיחה אלא בכסף עכ"ד, ולכאורה קשה דהא א"י מוחזקת לנו מאבותינו, א"כ אין כאן משום גזל ואמאי לא לקחו בחנם, אך י"ל דאע"ג דגוף הקרקע שייך לנו אבל הפירות שלהם ולכך ציוה להם ליקח בכסף, אך הא ניחא אם לקחו פירות שאינם צריכים לקרקע, דפירות הנצרכים לקרקע כקרקע דמי והקרקע מוחזק לנו מאבותינו, וז"ש להם משה והתחזקתם שאע"פ שא"י מוחזקת לנו מ"מ ולקחתם מפרי הארץ ואין קיחה אלא בכסף, והטעם מפני ש"הימים ימי ביכורי ענבים", והוי פירות שאינם צריכים לקרקע דשייך להם, ע"כ ולקחתם בכסף.

(דברי מהרי"א)

'לפני' צוען מצרים, פירושו מעולה או לפני.

וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לְפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: (פרק יג פסוק כב)

וחברון שבע שנים נבנתה. לפשר שכנה חס ית חכרון לכנען כנו הקטן קודם שיכנה ית צען מלכיים לכנו הגדול, מלת שהיתה מכנה כלכ טוב על מחכ משכנה כמוען, וכת להודיע שכחה על מרץ יפרלמ וכו' לצון רס"י.

והנראה בעיני בדרך הפשט[א] [שתיבת 'לפני' הכוונה קודם], **כי חברון היא קריית ארבע** [כמו שכתוב בקרא (בראשית כג ב) 'בקריית ארבע הוא חברון'. והטעם שנקרא קרית ארבע], **הוא המלא הגדול בענקים שהיה שמו 'ארבע', והוא הכונה אותה, על כן נקראת על שמו** [פירוש כי אדם ששמו 'ארבע' בנאו, ונקראת על שמו 'קרית ארבע']. **והוא שנאמר** (יהושע יד טו) **'ושם חברון לפנים קריית ארבע, המלא הגדול בענקים הוא'. וזה המיע הוליד כן, וקרא שמו 'ענק', ועל שמו נקראו 'ענקים'. ולכך אמר הכתוב כי שם בחברון מחיתן ששי ותלמי ילידי הענק** [אחימן ששי ותלמי הם בנים של 'ענק', בן 'ארבע', שהוא בנה את חברון. והפשט בקרא כפשוטו], **וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מלכיים, לומר, שבנה אותו 'ארבע' לבנו 'ענק' שבע שנים לפני הכנות צוען מלכיים שהיה קדמונית. להגיד, הפלגת חיי האנשים ההלה, כי כשלר הם מופלגים בקומתם, כן היו ימיהם מרוכים מכל המלא, כי לאחיהם נבנתה חברון לפני צוען מלכיים שנקפלו כה כמה דורות ממז ועד עתה** [והכתוב מכחיש טענת המרגלים שעתידים לומר ארץ אוכלת יושביה][ב].

ויתכן לרמוז עוד [הטעם שהודיע הכתוב שנבנתה לפני צען מצרים] **כמה שאמר** (פסוק ס) **'השמנה היא אם רזה', כי חברון קדמונית ממלר, ועדיין עושה פרות שמנים וגדולים, כשלר הגיד כשעבול** [כמו שנאמר באשכול ענבים שהיה משא שמונה בני אדם], **וכל שכן המרץ החשקה** [שעדיין לא הוציאה פירות] **שהיו יותר שמנה**[ג].

ומפשר[ד] [שלא היה אדם שנקרא ענק, רק שלשה אלה הם בני 'ארבע'[ה]]. **כי 'ארבע' הוא אבי אחימן ששי ותלמי, ועל שם שהיו הענקים מרבעה** [הוא ושלשת בניו] **יקרלו כן, והכתוב שאמר** (יהושע טו יג) **'קריית ארבע אבי ענק הוא חברון'** [ולבאורה הוא היה אבי של שלשה ילדים, ולמה נאמר בלשון יחיד, ומתרץ רבינו] **יהיה פירושו אבי הענקים** [שתפס הכתוב לשון יחיד במקום לשון רבים], **על כן אמר 'ענק', וילידי הענק בני** [ארבע' שהיה] **הגדול בהם, כשלר אמר** (שם יד טו) **'האדם הגדול בענקים הוא', ולכך** [מכיון ש'ענק' הוא שם התואר] **אמר גם ה"ת הילידים. ונקראו 'ענקים' על שם יופי קומתם, כי הם** [כמו] **ענקים לגרגרות** [תכשיטים על צוארין] **כני האדם, כמו שנקראו בני המלאים בשדר כרמלית כשלר פרשתי שם**[ו].

וזה טעם הכתוב וחברון שבע שנים נבנתה מיד הענק הזה לפני צוען מלכיים. [דלפירוש הזה ש'הענק הוא בנה את העיר', א"כ היה צריך לכתוב 'ילידי ענק 'שבנה' את חברון וכו', ולמה כתיב 'נבנתה'. אבל לפירוש הקודם א"ש, שהרי הוא אכן נבנתה עבור ענק] **ונעטור כי הכונה מת חכרון יהוע ומפרשם, כי כן שם העיר קריית ארבע, שמר 'ענקה'** [שכאן אינו מדבר ממי שבנה את חברון שזה היה מפורסם, רק מדבר מ'הזמן' שנבנתה חברון]. **או טעמו שנבנתה למלת, שנאמה להם ארבע שיהיה** [שהפסוק אינו מדבר ממי שבנה את חברון, אלא 'למי' בנה את חברון, והכי פירושו וחברון נבנתה לאלה המניים קודם] **והנה חיו שנים רכות מאוד מיום הוסדה ועד עתה.**

מעשה חש"ב

א לפי רש"י מבואר בקרא שחברון היה שבע פעמים יותר טוב מצוען שהיתה מעולה בארץ מצרים. אך לפי דבריו קשה שנבנתה לפני אינו כפשוטו. וכן קשה דלפי רש"י אין שום שייכות בין תחילת הקרא שנאמר 'ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק', לסיפא דקרא 'וחברון שבע שנים וגו'.

ב פירוש הקרא לפי שיטתו של רבינו הוא כדלהלן, 'ויבא עד חברון', – הוא קרית ארבע, ולכן נקראת 'קרית ארבע', שאדם בשם 'ארבע' בנה אותה, ועל שמו נקרא. 'ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק' – דאותו אדם בשם 'ארבע' הוליד בן וקרא שמו 'ענק', ול'ענק' היה שלשה בנים 'אחימן' 'ששי' 'ותלמי', ולכן הם נקראים 'ילידי הענק'. 'וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים' – דהיינו ש'ארבע' בנה את חברון לבנו 'ענק' שבע שנים לפני שנבנתה צוען מצרים. והטעם דהקרא מספר לנו דבר זה, להשמיענו דכמו שהיה מופלגים בקומתם, כך היו חייהם ארוכים מחיי שאר בני אדם.

ולפי"ז א"ש כל הדיוקים דלעיל. א. אומרו 'וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים', מתפרש 'כפשוטו', שחברון נבנתה לפני צוען שבמצרים. ב. וכן א"ש שייכות של תחילת הקרא ד'ארבע' בנה את חברון לבנו 'ענק', ולענק היה שלשה בנים, שהיה מופלגים בקומתם, להמשך הקרא דחברון נבנתה לפני צוען

ג לפי רש"י 'שבע שנים נבנתה וגו'', הכוונה שחברון היה שבעה פעמים 'מעולה' מצוען, וקמ"ל שבחה של ארץ ישראל שהמקום החלש ביותר שבארץ ישראל חשובה יותר ממקום החשוב ביותר במצרים. ולפי הרמב"ן 'שבע שנים נבנתה וגו'' קמ"ל 'הזמן' שבנו את חברון, וקמ"ל שזכו לאריכות ימים מופלגת. וכן משמיענו בזה שכמו שהאנשים זכו לאריכות ימים מופלגת, כך העצים שנטעה לפני הרבה זמן עדיין מוציא פרות שמנים וגדולים.

ד לפי פירוש ראשון 'ענק' הוא שם של אדם. והכלל בדקדוק הוא שלא מוסיפים ה"א ידיעה על שם 'העצם' – שם האדם, רק על שם התואר מוסיפים ה"א, כגון חכם סופר אפשר לומר החכם הסופר. ולכן כיון שענק הוא שם העצם, למה נכתב הענק, הרי בשם העצם לא מוסיפים ה'. לכן מפרש רבינו שענק הוא שם התואר.

ה לא כמו שפירש בפירוש הראשון שארבע הוא אבי ענק, וזקנם של אחימן ששי ותלמי.

ו וז"ל רבינו שם "ויתכן שהיו כל בני הקדמונים אדם שת אנוש נקראים בני האלהים, כי היו ג' האנשים האלה בדמות אלהים ואז החל לעבוד עבודה זרה, והוחל לבא באנשים חולשה ורפיון עכ"ל. והיינו שעל שם שלימותם נקראו בני אלהים. והכא נמי לגודל יפיים קראו אותם ענקים על שם התכשיטים.

כפילות הלשון 'מאד מאד'

וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד: (פרק יד פסוק ז)

וטעם טובה הארץ מאד מאד [טעם כפילות הלשון מאד מאד], **להכחיש הכלה, לומר שמינה מוכלת יופיה, כי** [וגם] **המויר טוב, ו**[וגם] **היא מרץ זכת חלב ודבש**[1].

מחלוקת רש"י ורבינו עד היכן השבועה

(כא) וְאוּלָם חַי אֲנִי וְיִמָּלֵא כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ: (כב) **כִּי כָל הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת כְּבֹדִי וְאֶת אֹתֹתַי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:** (כג) **אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ:** (כד) **וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרְשֶׁנָּה:** (פרק יד פסוקים כא –כד)

(כא) חי אני. לשון שבועה. 'ויתמלא כבוד ה' את כל הארץ וגו', אם יראו את הארץ', מקיש מסורס הוא [וכאלו כתוב] **'חי אני, כי כל האנשים, אם יראו את הארץ, וכבודי ימלא את כל הארץ'. שלא יתחלק שמי כמנפח הזמת לומר, 'מכלתי יכולת ה' להמיתם', [ומשם] שלא תמיתם פתאום כמיד מחר, אלא כמחור מכעטים שנה מעט מעטו, לשון רש"י**[2].

ומינו נכון כללו[3]**. מכל הכתובים המלה מסרי** [חסרים בדפ תנאי] **השבועה, לכבוד של מעלה, חי אני וימלא כבודי את כל הארץ. אם כל האנשים המנסים אותי יראו את הארץ מין הלכר ככה'. וכן 'חי אני נאם ה' וגו' אם אתם תטמו על הארץ'** (להלן) **יחסר השבועה. וככה יקראו לף בהיזיון, 'כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף'** (שמואל ב' ג לה) **לא ילמו לפרש הָמָלָה.** [וכן] **'כה יעשה אלהים למויבי דוד וכה יוסיף', יחסרו הכרכה.**

וכן מצינו שלמד כלב ליהושע (יהושע יד ו) **'אתה ידעת את הדבר אשר דבר ה', על אודותי ועל אודותיך'. וכתיב** (שם פסוק ט) **'וישבע משה ביום ההוא לאמר, אם לא הארץ אשר דרכה רגלך בה לך תהיה לנחלה ולבניך עד עולם, כי מלאת אחרי ה' אלהי'. והוא ממה שנאמר כאן** (פסוק כד) **'ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי והכיאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורישנה'. ויזכיר בהבטחה זו שבועה, כי הכל נקשר בפסוק, 'ואולם חי אני' שהוא שבועה כמו שפירשתי, ואמר 'וישבע משה', כי משה הזכיר השבועה**[א יב]**. ועל דרך האמת, 'ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ', הבטחה למשה בפליטה. יאמר, שימלא כבודו את כל הארץ מרעש, ולא מהם.**

מעשה חש"ב

א מבואר בדברי רבינו שלכן אמרו יהושע וכלב 'טובה הארץ מאד מאד', להכחיש הדבה של המרגלים. ולכאורה לעיל כשחזרו המרגלים וספרו מה שראו בארץ ישראל, כבר כתוב (פרק יג פסוק ל) 'ויהס כלב' וגו', וא"כ למה לא אמרו אז 'טובה הארץ מאד מאד'.

אמנם לפי מש"כ רבינו לעיל (פסוקים א – ג) שלפני משה ואהרן ספרו המרגלים רק שבחו של ארץ ישראל. ורק אח"כ לעת ערב כשחזרו לאהליהם אז דברו רעה על ארץ ישראל, א"ש, שמכיון בתחילה לא דברו נגד ארץ ישראל, רק הזכירו המרגלים 'עמלק יושב בארץ הנגב', כדי שיראו לעלות לארץ ישראל. ע"ז כתיב 'ויהס כלב וגו' ויאמר עלה נעלה' וגו', ורק אח"כ כשחזרו לאהליהם אז דברו רעה על ארץ ישראל, לכן רק עכשיו הכחישו את דבריהם ואמרו 'טובה הארץ מאד מאד'.

.

והנה צריך ביאור למה הוגדרו המרגלים כמוציאי דבה בזה שאמרו 'ארץ אכלת יושביה', הרי באמת היה כן, כמבואר ברש"י, שבכל מקום שעברו מצאו קוברי מתים וכו', ואמת שהיה לטובה כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב להמרגלים. מ"מ הם לא הבינו את הרמז. וכי משום שלא הבינו הרמז יקראו מוציאי דבה.

ואפ"ל דהנה בגמרא (סוטה דף לה) יש בזה הוספה, שבכל מקום שעברו מת 'אדם חשוב' שלהם, ולכן היה כולם טרודים באבלם. ולפי"ז א"ש התביעה על המרגלים, שמכיון שהם ראו שבכל מקום שהיה מגיעים מתו דווקא 'אנשים חשובים' שלהם, היה להם לשים לב שזה לטובה כדי להטרידם באבלם. [דאם הסיבה שמתו היה משום שהיא ארץ אוכלת יושביה, היה צריכים למות גם אנשים פשוטים].

ח תמצית דברי רש"י בביאור הפסוקים, 'ואולם חי אני', הוא לשון שבועה, ומה הוא השבועה, המבואר בפסוקים כב כג 'כי כל אנשים הרואים את כבודי וגו', אם יראו את הארץ', ומפרש רש"י, ש'אם' ביאורו 'שלא' יראו, עד סוף הפסוק 'וכל מנאצי לא יראוה. וכאן מקומו של המשך פסוק כא 'וימלא כבוד ה' את כל הארץ', שאע"פ שהם לא יכנסו לארץ ישראל, מ"מ לא יתחלל שמו במגפה הזאת לאמר מבלתי יכלת ה' להביאם, שהרי לא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא באחור ארבעים שנה מעט מעט.

העולה מן האימורין דלפי דברי רש"י המשך פסוק כא 'וימלא כבוד ה' את כל הארץ', מקומו אחר פסוק כג. וכן ביאור הכתוב 'אם יראו', הינו 'שלא' יראו, ופסוק כד 'ועבדי כלב', אינו חלק מהשבועה, רק הכתוב מספר לנו שכלב כן יכנס לארץ ישראל.

ט אפשר לומר כמה טעמים למה 'אינו נכון כלל' פירוש רש"י. א. דלפי רש"י יש לסרס המקרא, והמשך פסוק כא 'וימלא כבוד וגו', מקומו אחר פסוק כג. ורבינו לשיטתו שאי אפשר לחתוך הפסוקים בסכין ולהקדים ולאחר (לשון רבינו ויקרא יד מג). ב. שתיבת 'אם' מפרש רש"י מלשון לא, ומשמעות המילה הרי הוא 'שמא'. ג. דלפי פירוש רש"י 'ועבדי כלב' אינו חלק מהשבועה, ומצאנו שכלב אמר ליהושע (יהושע יד ו) 'וישבע משה ביום ההוא לאמר אם לא הארץ אשר דרכה' וגו', וכוונתו להמבואר כאן בפסוק כד, ולפי דברי רש"י לא מצינו שהשביעו את את כלב על חלקו בארץ ישראל.

י רבינו מפרש תיבת 'אם' כפשוטו, מלשון שמא, שאם יראו אנשים האלו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם, וצריכים להוסיף 'אין הדבר ככה', שח"ו יהיה ההיפך של 'חי אני', ולמה לא נכתב בפסוק שאם כן יכנסו לארץ ישראל יהיה ח"ו להיפך, ע"ז אומר רבינו שהכתוב מקצר ומחסר השבועה לכבודו של מעלה. והמשך הכתוב 'וכל מנאצי לא יראוה', מדבר הכתוב באופן שכל מנאצי לא יראוהו, אז יהיה חי' ה', וימלא כבוד ה'.

יא לפי דברי רבינו פסוק כד 'ועבדי כלב' הוא חלק מהשבועה שהשביע הקב"ה, ובזה א"ש מה שמצאנו שכלב אמר ליהושע 'וישבע משה ביום ההוא לאמר וגו', ואע"פ שהקב"ה השביע, ולמה אמר 'וישבע משה', ע"ז מתרץ רבינו כיון שמשה הזכיר השבועה.

יב ולפי דעת רבינו א"ש כל הדיוקים דלעיל. א. שכל הכתובים כסדרן נאמרו, שהשבועה היתה שימלא כבוד ה' את כל הארץ, כי כל האנשים וגו', ב. תיבת 'אם', מתפרשת כפשוטו מלשון שמא. ג. שפסוק כד ההבטחה לכלב הרי הוא חלק מהשבועה שהשביע הקב"ה.

שיעור פאות הראש (ו)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בתורתינו הק' פ' קדושים נצטוינו על מצות פאות הראש שהיא לאו מן התורה כפי שנאמר בפסוק (ויקרא יט, כז): לֹא תַקִּפוּ, פְּאַת רֹאשְׁכֶם, דהיינו שאסור להקיף הראש, ומחיוב להשאיר שערות בפאות הראש, ושיעור הפאה הוא מקום הצדעין וכפי פירוש רש"י הק' לגבי פאות הראש: "לא תקפו פאת ראשכם - זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו, ונמצא הקף ראשו עגול סביב, שעל אחורי אזניו עקרי שערו למעלה מצדעיו הרבה. אולם יש לעיין שיעור אורך השערות כמה, ואיה מקומו על פני האדם, ויש לדון בזה לפי הדין ולפי המנהג, ודברי רבותינו הק' בזה.

הנה ידוע דהגה"ק מהר"ש מבעלזא ז"ל החמיר מאד שלא לקצוץ הפאות בכלל, ובספר 'פאות בהלכה' מביא מספר 'דרכי שלום' מבעל המהרש"ם ז"ל כדלהלן: "כשבא המהרש"ם לפני הגה"ק ר' מאיר מפרימישלאן ז"ל בהיותו ילד ציוה אותו שלא יחתוך ולא יקצץ מפיאותיו כלום כל ימיו כי זה סגולה לאריכות ימים ושנים, ובשם הגה"ק מהרי"ד מבעלז ז"ל ידוע שאמר שפיאות ארוכות הם סגולה ליראת שמים", עי"ש.

ובסידור 'תפלה ישרה' בקונטרס 'נתיב מצותיך' (אות ל"ט) ב'מאיר נתיב', מביא: דאחד שאל הגה"ק המהר"ש ז"ל למה הוא מחמיר מאד בפאות הרא"ש שלא לקצצם כלל, והשיב לו דחז"ל אמרו במס' ברכות (יא.) משל למה הדבר דומה לאחד שאומרים לו זקנך מגודל אמר להם יהיה כנגד המשחיתים, וברש"י דהוא לשון תמי', אבל ברשב"א פירש דהוא מלשון ניחותא ו'כנגד' המשחיתים הוא מלשון 'היפוך' מהמשחיתים, וה"ה בפאות הרא"ש דאין לנו שום טעם ע"ז רק שצריכים להיות היפוך מהמשחיתים [משכילים], עי"ש.

ועי' בספר 'קסת הסופר' על שו"ת 'מן השמים' (סימן כ"ח) שכתב באריכות: "אמנם אנשי תימן והודו וגם מאנשי המערב הפנימי מנהגם כמנהג קצת מחוזות שלנו בפאות ארוכות מאוד מאוד, אלא שאנשי פולין פרע ישלחו כמנהג מלכי פולין הקדמונים והמוניהם, והיהודים אשר במחוזות הדרום קווצותיהם סדורות להם תלתלים, ושערם תפארת לעושיהם ותפארת להם מן האדם, ויש סמך לשתי השיטות מן התורה, כי הכהנים, אשר כסוס יכסמו את ראשיהם כתספורת בן אלעשה חתן בית רבי, וכבית הלל ומלכי בית דוד, מלך ביופיו תחזינה עיניך, בוודאי אסור להם גדול פרע, אפילו שער אחד, אבל הנזירים והפרושים סוברים כשיטת בית שמאי (במס' נזיר) שאינם מתירים לרחוץ, כי אם גלדי העור והמתבודדים מחוץ למחנה, עם שנקראים חוטאים על הנפש כבר הותרו ונצטוו בשילוח פרע, והצדיק הנורא הגאון מוהר"ר שלום מבעלז הנהיג מנהג ר' שלום שרעבי התמני במדינתו לגדל פיאות ארוכות".

ובספר 'גדולת יהושע' (ח"ב, י"א) מביא דהשר שלום ז"ל אמר להחסיד המרומם ר' משה ארי' פריינד ז"ל מסיגעט סגולה להנצל מעבודת הצבא שלא לגזוז מן פאות הראש כלום, עי"ש.

וראיתי בספר 'אוהב שלום' מהרה"ק ר' שלום מקאמינקא ז"ל (ח"א דף ע"ו) דהקפיד שלא לקצר פאות הראש לא ע"י גזיזה ולא באמצעות האש, אלא הניחום לגדל, עי"ש, [ובהערות שם מביא מימרא זו לסיבה על מה שהאדמו"ר רבי בן ציון מבאבוב ז"ל הלך בפאות ארוכות ולא קיצר אותם כלל אף שהי' נגד מנהג אבותיו, משום שהי' נכד (אבי אמו) הרה"ק ר' יהושע בן הרה"ק ר' שלום מקאמינקא ז"ל והוא עשה לו פאות בפעם ראשונה [והי' לו אז שערות ארוכות והניח לו פאות ארוכות] ולא רצה

לשנות מזה, ובספר 'תהלת חיים' (ח"א דף שפ"ג) הוסיף ע"ז המעשה שהאדמו"ר רב"צ מבאבוב ז"ל הציל מטביעה בנהר ע"י פאות ארוכות שלו, עי"ש.

גוף המעשה מובא בספר 'ארזי לבנון' (דף ק"ט) בזה"ל: "האדמו"ר ז"ל [ה"ה הרה"ק ר' שלמה מבאבוב ז"ל] היה מנהגו בקודש לנסוע ולטייל במרכבתו בלוויית הדיין המו"ץ מבאבוב ר' לייביש הערצאג ובנו הרב"צ, בסביבות שדות ויערות ע"י הנהר ביאלא, ושם היה אגם מים עמוק מאד, פ"א בנסיעה כזו כשמרכבתו הגיע לאגם המים התעורר רצונו של האברך ר' בן ציון לרדת לאגם לרחוץ ולשחות בו, האדמו"ר ר' שלמה והדיין ר' לייביש נסעו וטיילו הלאה, וכשחזרו לשם לא מצאו את רב"צ, נבהל האדמו"ר וקרא בן ציון בן ציון ואין עונה, והנה ר' לייביש הדיין שהי' שחיין גדול התפשט וקפץ לתוך המים העמוקים וחיפש את רב"צ אבל לא נראה בכל גבול האגם ובאותה שעה עמד הרבי והתפלל, ומהר"ש הרים ידיו בתפלה כשעיניו השמימה ואמר רבש"ע אם עשיתי פעם דבר טוב בעיניך הרי זכות זאת וזכות אבותי הקדושים יעמדו לי שבני רב"צ ינצל, ופתאום רואה המו"צ ר' לייביש והנה שערות צפות על פני המים והבין שאלו הן שערות הפיאות של ר' בנציון כי פאות ארוכות היו לו, הגביר את שחייתו עד שהגיע למקום השערות ותפסו בפיאתו וכך משח אותו מן המים, עמדו הרבי והדיין והניעו את ידיו ורגליו עד שהשיבו רוחו בקרבו, באותה שעה אמר הרבי הנה מצאנו שדברים העומדים ברומו של עולם תלויים בשערה, הלכות שבת שהם כהררים התלויים בשערה, כלומר כשראה ר' לייביש את השערה **שהיא כמו שליח מצוה של הפיאה ושליחי מצוה אינם ניזוקין**, לכן בזכות הפיאה ניצול מטביעה, מכל מקום בריתחא דאורייתא קרא ואמר, אגם אגם גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם, וכך היה, לא הגיעו מים למקום הזה ונשאר גלעד, שצדיק גוזר והקב"ה מקיים", עי"ש.

וכבר הבאנו בשבוע העבר מה שכתוב בספר 'גדולת יהושע': "שמעתי מפ"ק רבינו מנאסאד ז"ל שאמר בשם מרן קוה"ק הדברי חיים מצאנז ז"ל, בענין פיאות הראש אמר הדברי חיים שירא שמים אין לו פיאות ארוכים, **שירא שמים יש לו סייעתא דשמיא שלא יגדלו לו פיאות ארוכים**, והכרתי הרבה צדיקים שלא גדלו להם פיאות ארוכים **ושנים מרבותי שהי להם פיאות ארוכים ה"ה הרה"ק רבי נפתלי צבי מרופשיץ זי"ע והרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע אין זענען געווען זייער באטעמטע שיינע פיאות**", עי"ש.

ובספר 'תהילות חיים' (שם בהג"ה) מביא: "בנדון זה יש להעיר מה שהעיד הדברי חיים על הרה"ק ר' יוסעלע ניישטעטער, **הפאות הרחבות טפח של ר' יוסעלע ניישטעטער המה קודש קדשים**, ובקובץ כרם החסידות (ח"ג דף פט) כתוב: "פעם רצתה אמו של הגה"ק מהר"ש מבאבוב זי"ע לשרוף מעט מפאותיו שהיו ארוכות מדי, ועבר אז לפניהם אביה, הרבי ר' אליעזר מדזיקוב, כשראה מה שעומדת לעשות, אמר לבתו, **הנח עליו אני מקוה שיוגדל להיות רבי ויהודי טוב, א גוטער איד**".

וב'זמירות עטרת יהושע' (סדר ליל ויום שישי) מובא: דגם הגה"צ ר' משה אריה פריינד ז"ל (גאב"ד עיה"ק ירושלים ת"ו) לא קיצר מעולם פאת ראשו מלמטה, "ובשם זקינו הרה"ק מנאסוידז זיע"א ששמע ממרן הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זיע"א כי מי שאינו מקצר פאותיו ניצל מידי עכו"ם, גם היה מרגלא בפומיה בשם הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זיע"א כי מי שיש לו פאות ארוכות הוא לאות וראיה שיש בו יראת שמים", עי"ש.

ועי' ב'הגדה של פסח מבית לוי' (בריסק דף ש"ה) מובא דאחד שאל לו (הרב מבריסק) מהיכן מקור מנהגם של אלה ההולכים בפאות ארוכות, ורבינו השיבו מדכתב המחבר בשו"ע יו"ד (קפ"א סעי' ט) 'וכל רוחב מקום זה לא תגע בו', אע"פ שהפוסקים דנו בזה כמה שיעורה, הרי שלפי דבריו הידור גדול הוא שלא ליגע בפאות כלל וממילא נעשות הפאות ארוכות", עי"ש.

וכמה צדיקי פולין כגון בביאלא ועוד החמירו בזה, וכן בכמה מקומות דלחמו נגד חפשיות ומאדערנקייט כמו חסידי המלאך בארצות הברית בדוקא הלכו בפאות ארוכות

ובספר 'אגרא דצבי' [מהגה"צ מווייטצען ז"ל] על 'אגרא דפרקא' (ליקוטים סימן א) כתב טעם נפלא ע"ז לפי"מ שכתב שם באגרא דפרקא, וזל"ק: "דבגמרא (ר"ה יז:) ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה, לא נודע רמיזות הכתוב לזה, וגם למה הוצרך להשמיענו שהשי"ת מתנהג ברחמים עם האדם קודם שיחטא, הא עיקר החידוש הוא לאחר שיחטא ויעשה תשובה, והנראה דהנה ידוע י"ג מדות של רחמים הם נק' י"ג תיקוני דיקנא קדישא, ולזה נצטוינו שלא לגלח הזקן, והב' שמות הוי' הקודמים הם מרומזים לפיאות שנצטווינו שלא להשחית, והנה יש להתבונן מפני מה פאות הזקן א"א לקיים בימי הקטנות משא"כ

פאות הראש, וגם הגדול מצווה שלא להקיף פאות הקטן, ונראה דזה הוא דרשת חז"ל דהפאות הראש נוהגין גם בקטנותו קודם שיחטא האדם כי אינו בן מצוה, להורות שגם המצות שהאדם עושה בקטנותו כשהוא קטן הגם שאינו בן מצוה, וסד"א דהוי כמעשה קוף בעלמא קמ"ל אני ה' קודם שיחטא וכו', היינו קודם שהגיע לכלל חטא, אני ה' וכו' ויעשה תשובה, ומהא דרשו חז"ל מדחזינן דמצות הפאות הם גם בקטנות", עי"ש, והוסיף באגרא דצבי: "ובזה יובן ג"כ מה שכמה צדיקים הקפידו מאוד שלא לנגוע בקצהו של הפאות ולהקטינם כלל, דכיון שהם מרמזים לשם הוי' לא רצו להקטין הרחמים, **ומזה יכולך להבין מה שנתגבר הבע"ד במדינה זו כ"כ שהילדים והצעירים לא יהי' להם פאות כדי למנוע מהם מדת הרחמים**", עי"ש.

ומענין לענין ראוי להעתיק מה שראיתי בספר משולחן מלכים ח"ט סיפור נרגש מה שסיפר מרן רבינו שליט"א בשיחת קודש עם כ"ק אבד"ק סערדאהעלי שליט"א, ולחיבת הענין אעתיקו בלשו"ק: "דער טאטע ז"ל האט דערציילט א אינטערסאנטע מעשה, וואס ער האט עס געהערט פונעם איד וואס איז געווען דארטן, דער בעלזער רב (מהרי"ד) איז געווען אין בארדיוב, איז געקומען א איד וואס האט זיך באזעצט אין פעסט, ער איז געווען א חסידישער איד, און אז ער האט זיך באזעצט אין פעסט, און אז די קינדער זענען אויפגעוואקסן אין פעסט, האט זיך עס זייער אנגעזהן אויף זייערע פיאות.

אז דער בעלזער רב איז געווען אין בארדיוב איז ער געקומען, און ער האט מיטגענומען די קינדער, ער האט געהאט א עלף יעריגער יונגל, און ער האט שלום געגעבן, און דער בעלזער רב קוקט אים אהן און קוקט אויפן קינד, דער איד האט פארשטאנען די בליקן וואס דאס מיינט, זאגט ער 'רבי, זיי לערנען וואויל גמרא מיט תוספות', האט ער זיך געגעבן א שטעל אויף און געזאגט **'א חוצפה און א עזות צו לערנען גמרא מיט תוספות אהן א פיאות'**.

כמו"כ סיפר פעם מרן שליט"א מה ששמע מאביו מרן רבינו בעל ברך משה ז"ל, ששמעו מאיש אחד שעמד שם בשעת מעשה, שפע"א בא להגה"ק מהרי"ד מבעלזא ז"ל איש חסיד נכבד, אך פיאות ראשו היו טמונות שלא יראו אותם החוצה, והרה"ק הביט בו בתמהון לדעת פשר הדבר כי הוא הכיר אותו מלפני המלחמה הראשונה שהתנהג בחסידות ופיאותיו היו נראים לעין כל, והתנצל האיש ואמר לפני הגה"ק מבעלזא כי בימי המלחמה רצה להסתיר את חזותו מפני הסכנה לכן הסתיר את פאות ראשו לבל יכירו בו אשר הוא יהודי, נענה הרה"ק ואמר לו: אדרבה, מהאי טעמא היה לך להשאירם בחוץ, והם היו מגינים עליך שלא יאונה לך כל רע, כמ"ש (דברים כח, י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

והוסיף רבינו דבאמת היא פלא היכי מרומז בפסוק הנ"ל שקאי על פיאות הראש, אכן י"ל עפימ"ש בבני ישששכר (חודש אלול מאמר ב') כי הנה פאות הראש מישך שייכי גם בימי הקטנות כשעדיין אינו בן מצוה כי גם לקטן צומחים פאות הראש, משא"כ פאות הזקן לא שייכא רק בימי גדלות כשמגיע האדם לכלל בן מצוה כי אין לו זקן בימי קטנות, והנה כשאנחנו נושאים על גופינו י"ג תיקוני דיוקנא (היינו פאות הזקן) במצותיו ית"ש אזי אנחנו מעוררים י"ג מדות של רחמים לעילא, וב' שמות הוי"ה הקודמים בתורה לי"ג מדות הם מרמזים כביכול למצות פאות הראש שנצטוינו שלא להקיף, עיי"ש באריכות, ומסיים וז"ל: וכל זה הוא מקובל בידינו מחכמי האמת עד מפי משה מפי הגבורה, עכדה"ק. ולפי דבריו הקדושים שפיר יובן מה שהסמיך הגה"ק מבעלזא הפסוק של וראו כל עמי הארץ כי 'שם ה' נקרא עליך' על פאות הראש, מכיון ששמות הוי"ה שנזכרו לפני י"ג מידות רומזים על פיאות הראש, ודפח"ח.

ונסיים במאמר נפלא מה שביאור מרן שליט"א בספרו 'לב אהרן' (אבות א, טו) לפרש המשנה עשה תורתך קבע. עפ"י עובדא הנ"ל. ומוסיף ע"ז בזה"ל: "דהנה שני פעמים אלהי"ם עולה בגימ' קב"ע (פרע"ח שער חג הסוכות פ"ג), וסגולתו מבואר בבני ישששכר (כסלו טבת מאמר ד אות צה) להרחיק החיצונים מן התורה ומצות, עי"ש. ומבואר בכתבי האריז"ל (עץ חיים שער א"א פי"א) בסוד מצות פאות הראש, פא"ה עולה בגימ' אלהי"ם, עכ"ד. ולפי זה י"ל **כי מצות שני פאות הראש יש בה סגולה זו להרחיק החיצונים מן התורה שלומד**.

וזהו עשה תורתך קב"ע, שיהיה לו פיאות הראש קווצותיו תלתלים וכך ילמוד תורה, שבזה יהיה קביעו"ת לתורתו שלא יאחזו בו החיצונים ח"ו.

ולסיומא נדגיש עוה"פ הוראת רבותיה"ק ז"ל כהוראת מרן הגה"ק מצאנז ושינאווא ז"ל בשיעור הפאות שלא יהיו ארוכות יותר מדאי, רק עד סנטר הלחי תחת הפה, והשאר להסיר ולהבהבם באש וכדו'.

◆ פרק ג' - משנה א' ◆

דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון.

י"ל על פי מה שהביא בספר כנסת יחזקאל (פ' נשמדבר) על הרה"ק מרחפצין זי"ע, שהיה לו תבר אחד בילדותו אשר למד אתו ביחד, ואחר זמן כאשר כבר היה הרה"ק מרחפצין מפורסם בעולם, שלח לו תבירו, הלץ מנחו למדנו יחד והיינו במדריגה אחת, ומדוע אתה נעשית בעל מופת ופועל ישועות ואנכי לץ הגעתי למדריגה זו, הרגיש לו הרה"ק כוס קטן של י"ש ושלח לו זה המילוק ביני וביניך, ויביאו לו כוונתו, כי בכל יום בבוקר הנך עומד השכם ללמוד בהתמדה עד אור היום ואחר כך אתה מתפלל בכוונה, כשבאת אחר התפלה לטעום כוס של י"ש, הנך מושך שכום זה מגיע לך בחמת ובלבך בעבור עבודתך התמימה והישרה, ואני אע"פ שגם אני עומד בבוקר השכם ולומד בהתמדה ומתפלל בכוונה, מכל מקום בבואי לשתות י"ש אחר התפלה אני מושך שאיני רואי והגון עדיין לשתות כוס זה, שהנני זוכר במעשה שבותי ורוב קדושתם ובדקתם, וכאין נחשבה עבודתי בעיני עצמי והגאוה הישרה והתמימה, ועל ידי כן יש לי שפלות, ומדת השפלות הוא טוב לקבלת התפלה, ולכן תפלתי מתקבלת, עכל"ק.

ובזה יתבאר המשנה, דע מאין באת, היינו שתתבונן בגידול התבות לשאר כמה רחוקים הן מעשי ממעשה אבותי, וממילא אין אתה בא לידי עבירה, הוא מדת הגאוה שהוא גורם לשאר עבירות כמבואר בחובות הלבבות (שער התשובה פ"ח), כי לא תזוח דעתך כמה שאתה לומד ומתפלל כהוגן, כי כמה הוא נחשב זה נגד מעשי אבותיך קדושים הרחשונים.

◆

מאין באת. י"ל על פי מה שכתב מ"ו זללה"ה בקדושת יום טוב (לקט השנה סוף ח) לחזק את האדם שלא יתייאש עצמו מן התשובה, בחומרו שעל ידי חטאיו מ"ו כבר נסתלק מאתו כח הקדושה בנפש רוח ונשמה, ואם כן אין יוכל לשוב לשורשו ולחזור למוטב, אך זאת יביב אל לבו, שבאיזה מצב שהוא בכל זאת נשאר אלקו רשימת הקדושה, הוא הקול דודי הדופק בעמקי לבבו, ומזה הרשימע יכול לחדש את עצמו לשוב ולתקן עצמו לעלות למקורו מקור הקדושה אשר משם נחצב, עכ"ל.

והנה כי כן הוא בכל דבר שבקדושה, לפי שנסתלק הקדושה בעצם עם כל זה נשאר ממנו רשימע דקדושה אשר מזה עתיד להתחדש כשרשעה, ועל דרך זה כתב בנועם אלימלך (ליקוטי שושנה ד"ה משון חסדך) בביאור הגמרא (נדה ג:) בשתיוק בשעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה, וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה. וקשה דלכאורה מהו התועלת בכל הלימוד, אם אחרי כן משכחין אותו. אך י"ל שאפשר בא היו מלמדין אותו תחלה בשעי אמו, בא היה בחפשרי אחר כך בהיותו בגוף החומרי לקבל וללמוד את התורה, לכן מלמדין אותו מתחילה והגם שמשכחין אותו ימנו, מכל מקום נשאר הרושם מזה, וכשלומד שנ"כ מתעורר אותו רושם הנרשם בו מתחלה שיוכל שנ"כ בניקל לקבל וללמוד התורה, עכ"ל.

וזה שאמר דע מאין באת, היינו שתתבונן מה שנעשה בשעי האם אשר משם האדם בא ונולד בעולם הזה, שמלמדין אותו כל התורה כולה, כדי שיאשר ממנו רשימע המועיל שיוכל אחר כך בניקל לקבל וללמוד התורה, וכאשר תתבונן בזה אין אתה בא לידי עבירה, להתייאש עצמו ועומר שנחבל נפשו לגמרי משורשו ח"ו, אלא זאת יאוב אל לבו שגדול כח הרשימע דקדושה הטמון בעמקי לבב הישראלי, אשר ממנה יוכל לחדש עצמו כשרשעה ולחזור בתשובה שלימה לפני ה'.

מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון.

במוכחת מוסר לקרוא ימי הקיץ מארבי ברמז המשנה, להוכיח לנו האנשים אשר בעת שנוסעים למנוחת גופם מזניחים ממה שנזהרו בביתם, וכאשר ניתן להמלין עליהם לשון חז"ל (ויק"ר פי"ט פ"ג) מן ויהי בנסוע עד ובנוחה קפר חד, היינו שבעת שנוסעים למנוחת גופם, יש להם ספר חד בפני עצמו, שהתלוכותיהם והתנהגותם הינו כמו בביתם.

וכפף נבאר לשון נדיק כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדרשה לפני ימות הקיץ (פ' בלק תשט"ו) המובאת בספרים מן החברותא, נוסעים מן המקום מן הביהמ"ד ומכל הסביבה, אבל אי אפשר לנסוע מהקב"ה, כי מלא כל הארץ כבודו ית"ש, עכ"ד. וכאן צריך האדם לעיין היטב לקבוע מקום מנוחתו בין אנשים יראי ה', כדי שיוכל ליזהר בכל מה שהוא נזהר בהיותו בביתו, הן בדברים שהן מעיקרי הדת בכשרות המאכלים וצניעות ושמירת העינים, וגם לרבות כל מה שנזהר בהם בכל ימות השנה, קביעות עתים לתורה בבוקר ובערב, תפלה בציבור וטבילה במקוה ושאר מילי דחסידי.

ועל זה רומז המנע, שצריך האדם ליזהר בעת שנוסע מביתו, דע מאין בעת, שבכל השנה הנך דר בין אנשים יראי ה', אשר על כן תסתכל היטב ולמן אתה הולך, ליפוע אתה קובע מקום מנוחתך, ולפני מי אתה עתיד לי"ן ושפו"ן, היינו שיתן דין על דברים שהם מעיקר הדין, ושפון על דקדוקי הלכה שנזהר בכל ימות השנה בהיותו בביתו ועתה במקום הנופש הקל בהם, וכבר הזהיר החכם מכל אדם (קהלת יא ט) שמח בחור בילדותיך וגו' והלך בדרכי לבך ובמראי עיניך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט.

וכאן צריך האדם לדקדק היטב בכל מעשיו גם בימי המנוחה והנופש, שלא יוציא כלום ממה שנזהר בשאר הימים, ומדרבה בהיותו בין המלאכה, יוסיף בשיעורי תורה ביתר שאת וירחיב דעתו בחכמה, ולא ירבה בטיולים שלא לצורך, ובכלל יזהר בכל מעשיו שיהיו כהוגן.

◆

דין וחשבון.

יתבאר על פי מה שהמריכו בספה"ק בסוד הגלגול, כי הנשמה שנאדם יש לה תפקיד בעולם הזה, ולריכה להשלים עצמה בהיותו בחיים, ואם האדם מת קודם לזה, לריכה הנשמה לבוא עוד הפעם בגלגול בעולם הזה עד שישלים עצמה. ובזה פירש במולדות יעקב יוסף (פ' תקצ) מאמרם ז"ל (מגיגה ג:) ליזהו שוטה הלן בביתי הקברות, כי מי שלא השלים נפשו בפעם הראשונה, ליזו שוכב בקברו עד לעת התחיה, כי אם לן על זמן קלר בבית הקברות, שלריך לחזור בגלגול עד שישלים עצמו, עכ"ל.

ובזה יתפרש כפל הלשון דין וחשבון, כי נתינת דין הוא על המעשים לטוב או לרע תלילה, וחשבון הוא על הנשמה, אם כבר השלימה תפקידה בעולם הזה ומוכל לחזור לשורשה העליון, או לריך לחזור ולבוא בגלגול עוד הפעם בעולם הזה להשלים חפלה.

◆

דין וחשבון.

י"ל על פי מה שפירש בספר בעש"ט עה"ת (פ' שמיני) על הפסוק (קהלת ז כט) עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבות, היינו האלהים עשה את האדם ישר, שיהיה לו תמיד רק מחשבה אחת בעבודת הבורא ולעשות כל דבר בלתי לשם ה', והמה בקשו חשבונות רבים, שיש להם פניות ונגיעות בכל דבר, עכלה"ק.

ובזה יתבאר כפל הלשון דין וחשבון, כי נתינת דין הוא על קיום המלות, וחשבון הוא על פניות שהיה לו בעמדו לפני קונו בתורה ובתפלה ושאיית המלות, והקב"ה נותן בליות ולב חופש כל מדרי בתן ידין את האדם על כל זה.

◆ משנה ב' ◆

הוי מתפלל בשלומה של מלכות.

יבואר על פי מה דאיתא בזוהר הקדוש (תרומה דף קלט:) בישובע עילאה שמע ישראל יש כ"ה אותון, ובישובע תתאה ברוך שם יש כ"ל אותון, ולעתיד יהיה

גם בנרון שם כ״ה תתוון כמו בשמע ישראל, ויהיו שניהם יחד תמשים תמוון, בסוד (שמות ג יב) ויפן כ״ה וכ״ה. ובשגרע לפרקע (שם קיע) כתב לומר, שלעתיד יתמו וכרון שם בוע״ו, ובזה יושלם תמשים תמוון, עכ״ד.

ועי״ז זללה״ה בקדושת יו״ט (פ׳ בחקותי) פירש בזה הכתוב, ומצור מט״ת עולכם, שלעתיד לע יהיה עוד פסוקי היחוד בקבלת עול מלכות שמים של מ״ט תותיות, רק יהע נשלם בחמשים תותיות, עכ״ד.

ובזה תמר הוי מתפלל בשלומה של מלכו״ת, היינו להתפלל על הגאולה, שאז יהיה קבלת עול מלכות שמים בשלימות בחמשים תותיות.

◆

שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר אז נדברו יראי ה׳ איש אל רעהו ויקשב ה׳ וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה׳ ולחושבי שמו.

יתבאר על פי מה שפירש בעבודת ישראל (פ׳ בחקותי) משמיעו, הוי מתפלל בשלומה של מלכות שתלמיד מורה מים את רעהו מיים בלעו, דהנה העובד הש״ת מחבבה צריך שיהיה לו גם מדת היראה להגדיל ולשמח את החבבה, דלולי היראה יוכל להתקרב אל הש״ת מרוב אהבה עד כלות הנפש, כענין שנאמר בנדב ואביהוא (ויקרע טז ע) בקרבתם לפני ה׳ וימותו, שקרבו את עצמם יותר מדאי ונשאר נשמתם דבוק בשורש, וזה שאמרו הוי מתפלל בשלומה של מלכות, היינו שיהיה לך שלימות של מלכות שמים מחבבה ומירחה, שתלמיד מורה״ם, היינו שאם לא יהיה לו מדת הירחה, אים זה הקב״ה, את רעהו זה העובד מחבבה, חייב בלעו, עכ״ד.

והנה אימא בספרי (ואתחנן פיסקא ו) לפי שהוע אומר ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך, אימי יודע בחיזה לד אוהבים את הקב״ה, תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את הקב״ה ומדבק בדרכיו. הרי שעל ידי לימוד התורה זוכה לבא להשגת אלהית ולאהבת ה׳. אמנם בחמת סגולת הלומד תורה לשמה הוא שזוכה גם למדת הירחה, כמו שמצינו לקמן בפרק קנין תורה (אבות פ״ו מ״ע) רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו׳ אוהב את המקום וכו׳ ומלבשתו ענוה וירחה. הרי שעל ידי עסק התורה זוכה הן למדת אהבה להיות אוהב את המקום, והן למדת הירחה ומלבשתו ירחה.

וזה יש להעמים במאמר המשנה, שיש שיושבין ויש שניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהן, הכוונה שעל ידי לימוד התורה יזכו להכרת והשגת אלהית, ומזה יתעוררו להאהבתו ית״ש, אמנם הלא מרוב אהבה יכולים לבא לידי כלות הנפש ולהבטל ממציאות, לזה מביא הכתוב אז נדברו, היינו כאשר ידברו שים אל רעהו בדברי תורה, ירע״י ה׳ שים אל רעהו, כלומר שיושפע להם מן השמים מדת הירחה בבחינת ומלבשתו ירחה, לעמוד את האהבה.

◆ משנה ג׳ ◆

שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה באילו אכלו מזבחי מתים.

יתבאר בהקדם מה שכתבו בתוס׳ בתמ׳ בתובות (דף קד. ד״ה לע) בשם המדרש (מדבע״ר פרק כו) על שלמה מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו. והענין כי ריבוי המאכלים גשמיים מגבירים כח השכחה שלע יזכור דברים שבקדושה (עיין מתם סופר שלח עמוד עע), ועל זה נאמר (דברים ח יב) פן תאכל ושבעת וגו׳ ורם לבבך ושכחת וגו׳, ולכן צריך שלע יכנסו מעדנים לתוך גופו, כדי שתתקיים התורה בקרבו ולע ישכח את לימודו. לך י״ל כי כשאומר דברי תורה בשעת האכילה, זוה המאכל מוזכך ומתעלה מן האומר, ואינו מפסיד את הזכרון.

והנה שכחת התורה הוע בבחינת מיתה, כמו שמצינו להלן (משנה ח) כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו.

ובזה יתבאר המשנה, שלשה שאכלו על שלחן אחד ולע אמרו עליו דברי תורה, כאילו אכלו מזבחי מתים, כי מאכלם יגרום להם שכחת התורה שהוע בבחינת מיתה ח״ו.

שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים.

ר"ל על פי מה שכתב בבית שמואל מחרון (פ' שמיני) לפרש הגמרא (בילה טז.) אמר רבי זירא הני בבלאי טפשאי, דאכלי ושתו בהמת. כי התכס תוכל כדי שיהיה לו כח לעבודת הבורא, והפתי ממוסר דעת תוכל כדי שיהיה לו כח לעבוד עבודת עולם הזה להרויח ממון, ולמה לו ממון כדי שיהיה לו לאכול, ואם כן תוכל לחם כדי שיהיה לו לחם, וזה שאמר הני בבלאי טפשאי דאכלי ושתו בהמת בגהמת, שאוכלים לחם כדי שיהיו תוכלים אחר כך גם כן לחם, ואינם משימים אל לבם לעבוד את בוראם על ידי האכילה, עכ"ל ודפח"מ.

והנה בתורה הקדושה נאמר (דברים ל כ) כי הוא חייך ואורך ימיך, ולפי זה י"ל כי בחם האדם אינו מכוון באכילתו לחם שאים שיגיע ממנו תועלת לקיום התורה והמצות וכמבואר בשו"ע (או"ח סי' רלג), אז מאכלו נקרע זבחי מתים, שאין לו חיות של תורה ומצות. וזהו שאמר שאכלו ולא אמרו עליו דברי תורה, פי' שבשעת האכילה לא היתה בעתם שהאכילה תועיל להם לדברי תורה ולעבודת ה', כאילו אכלו מזבחי מתים, שאין שום חיות באכילה זו.

ומכאן תוכחת מוסר בכל פעולת האדם שיהיו לנגדך עבודת השי"ת, וכדאיתא בשו"ע (או"ח סי' רל"ג) בכל דרכיך דעהו, שיהיו כל מעשיו לשם שאים, ואפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה וכו' והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו, ואפילו בזמן שהוא יגע וצריך ליתן כדי לנוח מיגיעתו, אם אפשר להנאת גופו אינו משובח, אלא יתכוין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות, אלא תטרף דעתו בתורה מחמת מגיעת השינה, ע"ש. ולא כאותן האנשים שעושים מבלי דעת, עמלים במלאכתם כל ימות השנה, כדי שיהיה להם ממון ליתן למקום טופס ומנוחה בימות הקיץ, ובהגיע ימות הקיץ, הם נוסעים להנפש לנוח את גופם, כדי שיהיה להם כח לעסוק במלאכתם משך כל ימות השנה, ונמצא שאין שום תכלית בכל מעשיהם לא במלאכתם ולא במנוחתם. ולא זו הדרך יאכון אור, אלא צריך שתהיה דעתו שהוא נוסע למנוחת נפשו כדי שיתוסף לו כח והרחבת הדעת לעסוק בתורה ובעבודת ה' בשאר ימות השנה, וגם בימי המנוחה עצמם בהיותו פנוי ממלאכה ימלא את ההזדמנות לעסוק בתורה ביתר שאת משאר ימות השנה, וזוה נמצא שכל הנאתו בעולם הזה הוא למען כבוד שמים.

◆

שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה באילו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא.

י"ל על פי דברי מ"ז זללה"ה בייטב לב (פ' יתרו) טעם שנקרע הלחם בבית המקדש בשם לחם הפנים, כי גלוי וידוע שהאדם צריך לעבוד את בוראו בכל עת ובכל שעה, ואפילו בעת אכילתו צריך שיהיה כוונתו לשם שמים ולא למלאות תאותו, וזו אחת מעבודות הקשות, שמנע לחם הקדוש הנערך על השלחן הטהור בבית המקדש, מתקדש בקדושה של מעלה עד שהיה נקל על האדם לאכלו בקדושה לשם ה' לא למלאות תאותו ח"ו, נמצא בעת אכלו היה לאותו לחם שתי פנים, גשמי היינו האכילה בעצם, ורוחני הוא המחשבה זכה בשעת אכילתו, וזה שפירש"י לחם הפנים, שהיה לו פנים לכאן ולכאן, עכ"ד.

והנה בינינו לעיל במשנה הקודמת שים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה ברויח ביניהם, ולפי זה יש לומר שאם תומר דברי תורה על השולחן שאוכל, אז כיון שבאמירת דברי תורה זוכה להשרות שכינה, הוי האכילה לפני ה', וזה מסייע לו שיוכל בניקל לכוין דעתו בשעת אכילתו לשם שמים.

וזה שהורה במשנתינו, שלשה שאכלו על שלחן אחד וחמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משולחנו של מקום ברוך הוא, היינו הלחם הפנים הנערך על שלחנו של מקום בבית המקדש, שהיה בניקל לאוכלו בכוונה לשם שמים, וכמו כן על ידי אמירת דברי תורה על השולחן יכולים לזכות בקל שיהיה אכילתם בכוונה זכה לשם שמים.

◆ משנה ד' ◆

המהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו. י"ל על פי מה שכתב מ"ז זללה"ה בקדושת יום טוב (פ' בהר) על מה שאמר בשיר בברכת כהנים (במדבר ו כו) וישם לך שלום, כי מצוער בזוהר הקדוש

(יתרו דף פז.) ברכתא לעילוי נפש שריא בחתר ריקניא. ומנם י"ל שגם האדם שהוא בבחינת כלי ריק שאין לו מנות ומעשים טובים, עם כל זה על ידי השלום ואחדות נמצאו כל ישראל כאיש אחד, וכאן כיון שיש לאחרים מעשים טובים, נמצא כאילו יש לו גם כן ולאחי שיתול בו הברכה, ולזה בפיוס ברכת כהנים נאמר ויתן לך שלום, כי על ידי השלום יש לכל אחד ואחד מקום שברכת ה' יחול עליו, עכ"ד.

ובזה יתבאר המשנה המהלך בדרך יחידי, שאינו מתאחד עם הציבור, וגם מפנה לבו לבטלה, שהוא בעצמו כלי ריקן, הרי זה מתחייב בנפשו, כיון שאין לו מקום שברכת ה' יחול עליו.

◆

המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב בנפשו.

י"ל על פי מה שכתב הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פנ"ד) ההשגחה היא בפרטיות הדקיקות, ומי שהוא דבוק בו יתברך ובוטח בו תמיד, מושגח מאתו תמיד בעינין פקיחת ושמירתו ויגילהו מכל צרה וצוקה, אבל האיש אשר תפנה מחשבתו מה' קצת עתים, ממעט ההשגחה בעת ההוא, ע"ש. והחסיד מהר"י יעב"ץ בציורו עמ"ש בזוה"ק בשלח זו, (דברים דף יז) ומאר על כי אין אלוה בקרבי מצאוני הרעות האלה, דהיינו כיון שאומר אין אלוה בקרבי, והוא סר מן הדביקות בה' תמיד, מצאוני הרעות האלה, שסר ממנו השגחת יוצרו, עכ"ד.

ולזה אמר המהלך בדרך יחיד"י, שחושב שהוא יחידי בעולם, ואינו דבוק ובטוח בה', הרי זה מתחייב בנפשו, שבחשבה זו יוסר ההשגחה תמידי מ"ו.

◆

המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב בנפשו.

כ"ל בהקדם מה דאיתא בזוה"ק (דף י.) במה שאמר יעשיה הנביא לחזקיה המלך (ישעיה לח ה) לו לדיתך כי מת אתה ולא תחיה, כי מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא, אמר ליה מאי כולי האי, אמר ליה משום דלא עסקת בפריה ורביה. ולכאורה קשה למה בחמת מגיע עונש כל כך על ביטול מצות פריה ורביה.

ובזוה"ק פ' אחרי) על פי מה שכתב האריז"ל (פ' אחרי) שלפי שורת הדין רצוי שיהא העונש נצחי והשכר זמני, אבל רב חסד מטה כלפי חסד ומנהיג העולם כולו ברחמים שיהיה השכר נצחי והעונש זמני, ע"ש. והנה אמרו חז"ל (ב"ר פי"ב סט"ו) בתחלה עלה במחשבה לפני הקב"ה לברוא את העולם במדת הדין, רואה שאין העולם מתקיים הקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין. ונמצא להתנהגות מדת הרחמים אינו רק משום קיום העולם, ועל כן מי שאינו עוסק במצות פריה ורביה הרי אינו מושג על קיום העולם, ונמצא נשאר עומד על מחלת המחשבה, ולכן מתנהגים עמו במדת הדין, ולזה אמר מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא, דבשביל שלא עסק בפריה ורביה ולא משך לקיום העולם, יגיע לו עונש נצחי בעולם הזה ולעולם הבא, עכ"ד.

ובזה יתבאר מומרו המהלך בדרך יחיד"י, היינו בלא משך, הרי זה מתחייב בנפשו, שהקב"ה מתנהג עמו במדת הדין ועונשו נצחי מ"ו, כיון שאינו מושך לקיום העולם.

◆ משנה ה' ◆

כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ.

נ"פ על פי מה שכתב בעני יששכר (סיון מאמר ה אות כז) לפרש הכתוב (דברים ו יג) ואמרת את המצות ואת החוקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם, כי דרשו חז"ל (עירובין כב.) היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, מה שאין כן בזוקף היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אך כתב החיד"א (כפא דוד דף מט) שזהו דוקא שכר המצוה גופא ליכא בהאי עלמא, אבל המוספות ודקדוקי המצוה שאדם מוסיף מה שלא נצטוה על פי הדין, והוא האדם משכרם גם בעולם הזה. וזוה מדוקדק לשון הכתוב, ואמרת את המצוה אשר אנכי מצוך, בזה דוקא היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, מה שאין כן

מה שאתה מוסיף כמה שלא נצטוית, תקבל שכרם גם היום בעולם הזה, עכ"ד.

והנה בסמ' קידושין (דף לט:) למרינן, לי שלקע דעתך שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אמאי לא יגין מצות עליה כי היכי דלא ליתי לידי הרהור, ע"ש. מבואר מזה שאם יש שכר מצוה בעולם הזה, המצוה מגין על האדם שלא יבוא בשבר עבירה ח"ו. וכן כשהאדם מוסיף בדקדוקי המצות ומשתלם לו עליהם שכר מצוה בעולם הזה, הרי זה מגין עליו שלא יבא לידי חטא.

◆ משנה ו' ◆

עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם.

י"ל בהקדם מה דליתא בסמ' סוטה (דף כא.) אמר רב יוסף, תורה אין בעידנא לעסיק בה ואין בעידנא דלא עסיק בה, מגנא (מן היסורין) ומצלא (מילי הרע שלא יבואו לאחוץ, רש"י), ע"ש בגמרא.

ויתכן להסביר הענין בדרך הגדה, על פי המבואר בסמ' פסחים (דף סו:) תנור שהסיקוה בקליפי ערלה (לשקורין בהנאה), שם אפה בה את הפת, רבי יומר הפת אסורה, ופירש"י דים שבא עלי ליסור בפת, ובגמרא (דף כו.) ליכא מאן דאמר אפילו בישלה על גבי גחלים לותשות, הפת אסורה, ואין צריך שתהיה ניצוקה כנגד הפת, ע"ש בסוגיא. והנה האדם נמשל לפת, כמבואר במדרש (ב"ר פי"ד פ"ט) שאדם הראשון נקרא חלמו של עולם, והתורה הקדושה נקרא עץ כמו שנאמר (משלי ג יח) עץ חיים היא למחזיקים בה, וגם נמשלה לאש כדכתיב (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש נאום ה'. ובכן אמרינן דים שבא עלי"ס בפ"ת, היינו שנשפך בקרב האדם שבא של התורה הקדושה, והיא מגינה ומצלת עליו, ואף בעידנא דלא עסיק בה והוי גחלים לותשות, אם כל זה יש שבא עליס בפת, שהשפעת התורה קיימת לעד להגן עליו מן היסורין ולהצילו מן החטא.

ויש להעמיס זה במאמר המשנה לעיל (פ"ג מ"י) וכל דבריהם כגחלי אש, כלומר שהתורה נמשלת לגחלים לותשות של אש, דים שבא עליס בפת אפילו כשאין בעידנא דלא עסיק בה.

עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם.

יבואר על פי מה דליתא בתיקוני הזוהר הקדוש (דף סו.) כי בעוה"ב בריתו מילה נרשם שם הוי"ה מלגאו ושם אד"י מלבר, והפוגם בריתו, שם שטן הוי"ה מלגאו ושם ס"מ מלבר. והנה כתב הרמב"ם ז"ל (פכ"ג מהל' איסו"ב הכ"ה) אין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, עי"ש.

וזה שאמר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם, היינו שעל ידי עסק התורה זוכין שיהיה עליהם שמות הקדושים, כי על ידי התורה זוכים להיות נוטרי בריתו קודם.

וזה יש להעמיס במאמר המשנה, כל המקב"ל עליו עול תורה, היינו שהוא מקבל ומוסיף מעצמו דקדוקי המצות גדרים וסייגים, מעבירין ממנו עול מלכו"מ, הוא העול של היצר הרע הנקרע (קהלת ד יג) מלך זקן וכסיל, ועול דר"ך אר"ץ זה המיתה שהוא מפני החטא (שבת נה.), ונקרע דרך ארץ על שם הכתוב (מלכים-ב ג) ינכי הולך בדרך כל הארץ, כי בשכר שהאדם מוסיף דקדוקי המצות יתר על החיוב יזכה להנצל מן הסתת היצר הרע ויזכה לחיים ארוכים.

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת

הטלת חוטי הציצית על ידי קטן

הטלת חוטי ציצית על ידי קטן

לכתחילה אין לקטן להטיל הציצית עבור בגד של גדול.

בגמ' גיטין (דף מ"ה:) איתא דס"ת תפילין ומזוזות שכתבו אשה וקטן, הרי הם פסולים, שנאמר וקשרתם וכתבתם, וילפי' כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה, דהיינו מי שמחויב במצות תפילין הוא יכול לכתוב תפילין, ומי שאינו מחויב בתפילין ואינו בקשירה, אינו יכול לכתוב תפילין, ובתוס' (ד"ה כל שישנו) הביאו דעת ר"ת דעל פי האי כללא, הוא הדין דאין אשה אוגדת לולב ואינה עושה ציצית כיון דאינה מחויבת בלולב וציצית, אולם תוס' ועוד ראשונים חולקים וכתבו דאינו נראה דאשה אינה יכולה לעשות ציצית, דדוקא בס"ת ותפילין ומזוזות דכתיב וקשרתם וכתבתם דרשינן הכי דנשים אינם כותבות, אבל ציצית יכולות נשים לקשור, ובבית יוסף סי' י"ד הביא שמהר"ם היה מקפיד שלא להניח לנשים לעשות לפי שמי שפטור מן הדבר אינו פוטר אחרים, וכתב על זה בבית יוסף דנראה דהיינו לכתחלה אבל בדיעבד כשירה, נמצא דיש לנו ג' שיטות ראשונים, דעת ר"ת דפסול, דעת הר"י דכשר אף לכתחילה, דעת המהר"ם דלכתחילה אין לעשות על ידי אשה ובדיעבד כשר.

והרמ"א (בסי' י"ד) פסק דנשים לא יעשו הציצית, והמ"א (סק"ג) כתב הטעם דכל מי שאינו מחויב בדבר אינו יכול לעשותו, ועפי"ז כתב המ"א דה"ה קטן אינו יכול לקשור ציצית, אולם במשנ"ב (סק"ב) כתב הטעם בשם ספר ארצות החיים להמלבי"ם משום הפסוק "בני ישראל ועשו", ולפי טעם זה קטן יהא מותר לעשות הציצית, אולם בפמ"ג ודרך החיים העתיקו להלכה טעם הר"ת דמי שאינו מחויב בדבר לא יכשיר המצוה, ולכן כתבו דקטן לא יעשה הציצית, וכן במשנ"ב (סק"ד) כתב לחשוש לדבריהם.

לבישת ציצית שקטן הטיל בו החוטים

בדיעבד יכול הגדול ללבוש בגד שקטן הטיל בו ציצית, ובתנאי שגדול היה מזהירו בשעת עשייתו שיעשהו לשמה.

עפ"י הפוסקים הנ"ל דנקטו דזהו רק לכתחילה, אבל בדיעבד אם כבר הכשירו המצוה, אפשר לקיים בהם המצוה.

והנה נחלקו הראשונים בענין קשירת החוטים בציצית, האם בעינן שהקשירה תהא לשמה, דהיינו שתהא לשם ציצית דמצוה, דהרמב"ם בפרק א' מהלכות ציצית (ה"ב) כתב ציצית שעשה אותו גוי פסול, אבל אם עשה אותה ישראל בלא כונה כשרה, ומבואר דעתו דתליית החוטין אינו צריך שיהא לשמה, דהרי עשית החוטין בלא כוונה נחשב כמי שעשהו שלא לשמה, אולם רש"י בריש סוכה, וכן כתב הרא"ש בהלכות ציצית (סי' יד) כתבו דתליה לשמה בעינן, ובב"י בסי' י"ד נקט כהרא"ש דבעינן לשמה.

ומצינו בכמה מקומות דבכל דבר דבעינן לשמה אינו מועיל על ידי קטן, וכן הוא במצה בסי' ת"ס דקטן אינו אופה מצה, ולפי זה הוא הדין בציצית אף לדעת הפוסקים דקטן יכול לקשור ציצית, ואינו פסול מטעם כל שאין מחויב בדבר, אולם עדיין בעינן שיהא לשמה.

והנה נחלקו הראשונים בכל מידי דבעינן לשמה מן התורה, האם מועיל גדול עומד על גבי הקטן ומזהירו שיעשה לשמה, דדעת הרמב"ם (בהל' פסולי המוקדשין פ"א ה"ו) דקטן אינו שוחט קדשים, אף אם גדול עומד על גביו, שהקדשים צריך מחשבה, וקטן אין לו מחשבה, אולם דעת התוס' ועוד ראשונים דמועיל גדול העומד על גביו, ונקט' בכמה מקומות דבדיעבד יש לסמוך על גדול העומד על גביו.

ועל פי זה כתב המשנ"ב דהא דאמרינן דבדיעבד כשר כשהציצית נעשו על ידי קטן, זהו דוקא בגדול עומד על גבו המלמדהו לעשות לשמה, אבל בלא"ה אפילו אם כבר הטילם הקטן בבגד צריך להתירם ולחזור וליתנם, דהרי צריך שיהא לשמה.

ויש להסתפק האם מועיל גם כשהקטן הגדיל ומעיד על עצמו שהטיל הציצית לשמה בקטנותו, עפי"מ מה שמבואר להלן.

הטלת חוטי הציצית לבגד של קטן

קטן יכול להטיל ציצית לעצמו להלבישו בעודו קטן, וכנראה דצריך לחשוב לעצמו שיהא לשמה.

בביאור הלכה (ד"ה להצריך) כתב דקטן לעצמו מותר להטיל ציצית לכו"ע, אם רק הגיע לחינוך כיון שהוא מחוייב מדרבנן במצות ציצית, ומיקרי בר לבישה להוציא את עצמו בציצותיו.

אולם לכאורה קשה דבשלמא הדין דבעינן שיהא על ידי בר חיובא, וקטן אינו בר חיובא, ניחא סברת המשנ"ב דאם הקטן עושה לעצמו, מועיל אפילו שהוא אינו בר חיובא, כיון דהוא עושה לעצמו, והוא אינו בר חיובא, וכל מטרת לבישתו אינו אלא משום מצות חינוך, לכן מועיל גם בזה שעושה על ידי עצמו שהוא אינו בר חיובא, אולם הא דבעינן שיהא לשמה, מה מועיל שהוא אינו בר חיובא, הלא מצד מצות חינוך הקטן מחויב במצוה,

וצריך שילבוש ציצית כשירים שנעשו לשמה, וכיון דקטן אינו עושה לשמה, מה מועיל מה שעושה לעצמו, ואף אי נאמר דעושהו לשמה, דהרי עושהו לשם מצות ציצית, אולם הרי קטן אין לו מחשבה, ומה מועיל עשייתו לשמה.

ונראה לומר דאפילו דבכל ענין דבעינן לשמה, אינו מועיל על ידי קטן, אולם אפשר דהיכא דהקטן עושה לעצמו מועיל מחשבתו שעשה לשמה, וזהו עפ"י מה שכתב באגלי טל (באורים מלאכת חורש) לגבי כלי דמקבל טומאה רק אם היה מחשבה בשעת עשייתו שיהא כלי, וחש"ו אין להם מחשבה, והיכא שעשו כלי, דנין האם מועיל מחשבתם לעשות כלי בכדי שיקבל טומאה, ואמרינן שאין מחשבתם מועלת לזה ואינו נחשב כלי, אולם זהו רק כשעשו לאחרים, אבל לגבי עצמם מחשבתם מחשבה, והביא ראיה לזה מהא דכל קטן שהגיע לחינוך צריך לקיים המצוה, הא מצות צריכות כוונה, וקטן אין לו מחשבה, ואינו ביכלתו לקיים כוונת המצוה, ואפי' למ"ד מצות אין צריכות כוונה, אם הוא מתעסק דהיינו שעוסק בדבר אחר וממילא מתקיים מצוה, כגון שרוצה לשיר בשופר וממילא תוקע, לכו"ע לא יצא, והרי כל מעשיו של קטן כמתעסק דיינינן ליה כמפורש בתוס' חולין (דף י"ב:), וא"כ בכל מצוה למה יתחייב בחינוך, הרי אינו יכול לקיים המצוה עם כוונה, ועל כרחך צריך לומר דאף דמחשבת קטן אינו מחשבה, אולם לגבי עצמו מחשבת הקטן נחשב מחשבה, וחשוב הקטן עושה מצוה, ואם כן גם לגבי קשירת ציצית יש לומר דלעצמו נחשב לשמה.

הטלת חוטי הציצית לבגד של קטן אחר

קטן יכול להטיל ציצית עבור קטן אחר להלבישו בעודו קטן, וכנראה דצריך לחשוב לעצמו שיהא לשמה.

פשוט דכמו דמועיל לגבי עצמו, הוא הדין דמועיל לגבי קטן אחר.

לבישת ציצית לגדול שהטיל בו החוטים בקטנותו

קטן שעשה ציצית לעצמו, יכול ללבשו כשהגדיל, ויכול לסמוך על מה שעשהו לשמה בקטנותו.

וכתב עוד הביאור הלכה דאם הקטן הטיל ציצית לעצמו, אזי אפילו אם כבר נעשה גדול בן י"ג שנה אין צריך להתיר ציציותיו דכדיעבד דמיא, ובדיעבד אין לחוש להא דר"ת דמי שאינו מחויב במצוה אינו יכול להכשירו, והוסיף הביאור הלכה דזהו דוקא אם הקטן יודע בעצמו שהטיל את הציצית או לשמה.

ולכאורה צריך עיון מה שכתב במשנ"ב דאם הקטן יודע שהטיל את הציצית לשמה מועיל לכשיגדיל, הרי כשהגדיל צריך שיהא הציצית לשמה, ואף דביארנו דהקטן לעצמו מועיל מחשבתו שיהא לשמה, לכאורה זהו דוקא בעודו קטן דאינו צריך שיהא לשמה, אלא משום מצות חינוך, וליה מועיל מחשבתו בעודו קטן, אבל כשהגדיל מה מועיל מה שהיה מחשבתו כשהיה עדיין קטן, הלא קטן אין לו מחשבה.

ואפשר דנידון זה האם מועיל לעצמו מחשבה שהיה לו בעודו קטן, יהא תלוי בסברות הראשונים האם מועיל גדול עומד על גבי הקטן ומזהירו שיעשה לשמה, ולכאו' סברת מחלקותם תלוי בסיבת הדבר דאינו מועיל עשיית קטן בדבר דצריך לשמה, דאפשר לומר ב' טעמים, א) אפשר לומר משום דקטן אין לו מחשבה כלל, דהיינו מה שהקטן חושב אינו מועיל, כיון דמחשבתו אינה נחשבת מחשבה, דשכלו קטן ואין ביכולת מחשבתו לפעול כמחשבת הגדול, ב) או יש לומר דלעולם מחשבתו נחשבת מחשבת, מגיל שיש לו דעת, אלא דכיון דקטן הוא לכן לא סמכינן על מחשבתו, דאפשר דלא חשב מה שצריך לחשוב שיהא לשמה, דקטן אין לו נאמנות, והנפק"מ בין הטעמים הוא, האם מועיל גדול העומד על גביו, דלטעם הא' דמחשבתו אינו נחשבת מחשבה, אם כן מה יועיל לנו זה שגדול עומד על גביו ומזהירו שיהא לשמה, הרי סוף כל סוף מחשבתו אין מועלת כלום, דאין לה חשיבות, אבל אי נאמר כטעם הב' דלא סמכינן על מחשבתו, אזי מובן דאם גדול עומד מעליו ואומר לו לחשוב שיהא לשמה דמועיל, דמסתבר דאם עומדים עליו בשעת הפעולה, הוא מקיים מה שאומרים לו, וזהו סברות מחלוקת הראשונים.

ומעתה יש לומר דנידון דידן האם מועיל מחשבתו מה שחשב בעודו קטן, יהא תלוי במחלוקת זו, דלפי טעם הראשון דקטן אין לו מחשבה כלל, ומחשבתו אינה מועלת, אף אי נאמר דמחשבתו מועלת בעודו קטן, אולם כשהגדיל אינו מועיל מחשבתו מה שחשב מקטנותו, אבל אי נאמר כטעם השני, דלעולם מחשבתו מועלת אלא דלא סמכינן שחשב כן, לפי זה ניחא דהקטן לעצמו אם יודע שחשב לשמה, אזי הוא נאמן לעצמו, ולכן כשהגדיל מועיל מה שיודע שחשב בקטנותו, דהוא יכול לסמוך על עצמו.

ומעתה ניחא דברי המשנ"ב, דכיון דפסקינן בכמה מקומות דבדיעבד מועיל גדול העומד על גביו, מוכרח דסיבת הדבר דמחשבת הקטן חשיב מחשבה, והא דאינו מועיל לשמה בקטן הוא משום דלא סמכינן על הקטן, ואם כן הקטן בעצמו שיודע שחשב לשמה, יכול לסמוך על מחשבת לשמה שחשב בקטנותו, דממילא כל מה שסומכים על מה שעשה הציצית בקטנותו זהו רק בדיעבד, אם כן בדיעבד אפשר גם לסמוך על דין לשמה דמועיל בגדול העומד על גביו, וממילא מועיל גם מה שאומר שחשב בקטנותו שיהא לשמה.

הטלת ציצית לקטן שילבישנו כשיגדיל

לכתחילה אין לקטן לעשות הציצית בכדי שיהיו לו לכשיגדיל, ויעשהו כשהוא ודאי גדול.

כיון דכל מה שכתבנו להתיר זהו רק בדיעבד, לכן מסתבר דדוקא בציצית שהקטן עשהו לעצמו לצורך לבישה בקטנותו, ועתה כשהגדיל יכול להמשיך ללובשו, אבל קטן שהוא כבר סמוך לבר מצוה, וברצונו לקשור לעצמו הציצית בכדי שיהא לו לכשיגדיל, וכדמצוי שלובשים בגדים חדשים לכבוד הבר מצוה, אין לו לקשור בעצמו הציצית, אלא יתן לגדול לתלות הציצית, או שימתין ויניחם כשיגדיל.

להטיל החוטים כשנעשה י"ג

בחור בר מצוה תיכף כשנעשה בן י"ג יכול להטיל ציצית לעצמו, ונכון שיטילם רק בידוע שהביא ב' שערות, או שיהא גדול עומד על גביו.

דאם ברצונו ללבשו כשיגדיל לגמרי, אזי יש לדון האם אפשר לסמוך על חוקה דרבא שהביא ב"ש, ובמשנ"ב (סק"ד) משמע קצת דלגבי דין לשמה נכון להחמיר, ורק לגבי דין בר חיובא יכול להטיל אפילו לכתחילה, ועי' בא"ח (לך לך אות ב), וכה"ח (סק"ד).

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

כ"ג סיון
הגה"ק רבי יהודה אסאד זי"ע בעל דברי מהרי"א

ואלה תולדות

מבית עניים היה רבנו שנולד בשנת תקנ"ז לאביו הצדיק רבי ישראל, שהיה מגזע היחס, אך שימש כחייט בעיירה הקטנה אסאד הסמוכה לעיר פעסט. איש תם וישר היה רבי ישראל, ולמרות שפרנסתו היתה בצמצום, מימיו לא החסיר מהסחורה שניתנה לו לתפירת הבגדים כדרכם של חייטים, רק עבד עבודתו בתמימות בלי רמיה. שולחן עבודתו היה נקי מכל שמץ של עבירה, ולפיכך גם ביקש לפני פטירתו מן העולם שיכינו את ארונו מקרשי שולחן עבודתו כדי שאלה יעידו לפני שוכן מרומים על ישרו בימי חייו עלי אדמות.

כאשר נפטר עליו אביו, היה רבנו נער כבן שמונה שנים בלבד, אך כבר אז הפתיע את הקהל בהספדו הנרגש. לאמו האלמנה מרת טשארנה היתה משאלה אחת ויחידה, לראות את בנה גדול בתורה ויראה, ולכן הוליכתו לישוב סודיין, להגאון רבי יהושע פאלק ביכלר (מגדולי תלמידי החת"ס), לאחר מכן אב"ד דשם, כדי שילמדו תורה ודרכי חיים. רבו זה הכניסו אל תוך ביתו, ורבנו ינק ממנו מלא חפניו ממכמני התורה, ותהי נפש הרב קשורה בנפש תלמידו.

רבנו העריכו במדה נפלאה והרבה לשאת וליתן עמו בהלכה. (בתשובותיו של רבנו הובאו הרבה תשובות מרבנו אליו). מן הענין לציין, שאמו של רבנו לא הכירה בכשרונותיו המיוחדים של בנה, והיא הביאתו לרבי פאלק כדי שילמדנו את אומנות השחיטה שיוכל להתפרנס ממנה בכבוד. אולם תוך ימים אחרים הכיר רבי פאלק בטיבו של הנער, ומיד שלח אחרי אמו והזהירה: "דעי שבנך עתיד להיות גדול בישראל, שמרי עליו"!... באותו מעמד גם הבטיחה רבי פאלק, שהוא ידאג לפרנסתה וישתתף בהוצאותיה מדי חודש.

לאחר שנות יגיעה ועמל בתורה שלחו רבו [כנראה בשנת תקע"ז] ללמוד אצל אחיו הגאון רבי אהרן ביכלר סודיין אב"ד דונא–סערדאהעלי שצרפו לישיבתו ודאג לכל צרכיו. והודות לשקידתו העצומה וכשרונותיו המזהירים בהם חונן, הרי כשרק מלאו לו ח"י שנה ידע חמש מאות דפי גמרא על–פה. וארבעה חלקי השו"ע היו שגורים על פיו. תקופה קצרה למד רבנו אצל רבי אהרן, גדל בשם ויהי לתפארת רבו, ועודו בחור צעיר כבדו פעם לדרוש בביהמ"ד שבעיר, דרשת הנער נעשית לשיחת היום, וגדולי הלומדים פלפלו בה.

רבנו בתשובותיו (או"ח סי' ר) מתארו: 'אהובי מורי ורבי חמדת לבבי הרב הגאון פאר הדור נר ישראל וקדושו ע"ה פייה ציס"ע'. בשנת תקפ"ו בחר ברבנו לשמש כדיין בבית דינו.

אך עפ"י עצת רבו נסע לאחמ"כ לישיבה המפורסמת של הגה"ק רבי מרדכי בנעט בניקלשבורג אשר במדינת מעהרין כדי להגיע לשלמות בתורה ויראה.

ימי ההילולא

כ"ג סיון

- רבי יעקב פאלאק בעל החילוקים ב"ר יצחק - רפ"ה
- רבי יהודה אסאד מסערדעהעלי ב"ר ישראל (שו"ת יהודה יעלה) - תרכ"ז
- רבי יצחק (השני) מברזנא ב"ר אברהם שמואל - תרצ"ט
- רבי משה מוידיטשוב ב"ר ישכר בעריש מווערעצקי - תש"ד

כ"ד סיון

- רבי יעקב יצחק מבלענדוב ב"ר חיים מאיר יחיאל ממאגלניצא (אמת ליעקב) - תרמ"ב
- רבי ישראל חיים פריעדמאן אב"ד ראחוב ב"ר יודא (ליקוטי מהרי"ח) - תרפ"ב

כ"ה סיון

- רבן שמעון בן גמליאל - ג"א תתע"ה
- רבי ישמעאל כהן גדול בן אלישע - ג"א תתע"ה
- רבי ארי' לייב ב"ר אשר (שאגת ארי') - תקס"ה
- רבי דוב בעריש מביאלא ב"ר אברהם מטשעכנוב - תרל"ו
- רבי חיים סופר אב"ד פעסט ב"ר מרדכי אפרים פישל (מהנה חיים) -תרמ"ו
- רבי אליהו מווייסקויט ב"ר אברהם יוזפא (אזור אליהו) - תרמ"ו

כ"ו סיון

- רבי אייזיק ר' יעקלש פרנס בקראקא - תי"ג
- רבי יחיאל מיכל מקורימא ב"ר צבי מנחם מאניפולי - תרט"ז
- רבי אברהם יהושע העשיל ממאגלניצא ב"ר חיים מאיר יחיאל - תרל"ח
- רבי מרדכי זאב הלברשטאם אב"ד צאנז ב"ר ארי' לייבוש - תש"ב
- רבי יהושע בוקסבוים מגאלאנטא ב"ר יוסף (אור פני יהושע) - תש"ד

ימי ההילולא

כ"ו סיון

- **רבי חנניה בן תרדיון - ג"א תת"ל**
- **רבי מאיר מאייזנשטאט ב"ר יצחק (פנים מאירות) - תק"ד**
- **רבי ארי' ליב שפירא מזיטאמיר ב"ר שמואל אברהם אבא מסלאוויטא - תרנ"ז**
- **רבי שמואל שמעלקא מהוסט ב"ר ישראל יעקב - תרצ"ד**
- **רבי משה יחיאל אלימלך מלעבערטוב ב"ר נתן דוד מפארצוב (ויאמר משה) - תש"א**
- **רבי נפתלי צבי בראך אב"ד מאגענדארף ב"ר שאול (דבר נצב) - תש"ד**

כ"ח סיון

- **רבי משולם פייש מטאהש ב"ר מרדכי - תרל"ג**

כ"ט סיון

- **רבי משולם פייש מטאהש ב"ר מרדכי תרל"ג**

כל ימיו היה רבנו נכנע לרבו רבי מרדכי. וגם בשנים המאוחרות עמד עמו בקשרי הלכה כשרבנו מתארו בתארים עצומים, מעניין במיוחד הוא לשונו של רבנו בתשובתו (אר"ח מה) לרב אחד שרצה לחדש בקריאת התורה דהיכן שאין לוי בביהכנ"ס, שיצא הכהן ולא יברך בתורה ב' פעמים בציינו שכך נהג הגר"מ בנעט זצוק"ל, ורבנו השיבו: "ואם מרנא ורבנא הגאון רבי מרדכי בנעט זצוק"ל נהג כאשר מעלתו ראה אצלו, אני בער לא אדע סודו ונימוקו מאיזה טעם עשה כן. ואני לא ראיתי כך ממנו במשך השנים הרצופים שיצקתי מים על ידיו הקדושים זיע"א".

הגר"מ בנעט קירבו ביותר ואף הוא כרבו הקודם תוך זמן קצר הזמינו להיות סמוך על שלחנו, ומיד גם הטיל עליו להשמיע שיעור בישיבתו הגדולה לקבוצה של חמישים בחורים וציווה שיהיו סרים למשמעתו, ומני אז עבר משקידתו ביחידות, להרבצת התורה מתוך יגיעה מפרכת והתמדה רבה. ועובדא מעניינת מסופרת על כך: הכתרתו כמגיד שיעורים בישיבה עוררה קנאה בחלק מהתלמידים שראו בהסכמתו על כך התנשאות מצדו, באחד הימים הכניסו הללו לבין דפי הגמרא של רבם כתב פלסתר בו העלו כנגד חברם שלש האשמות, האחת: "כי העיז פניו ברבו ויעש לו ישיבה בפני עצמו וחמישים בחורים נכנעים ועומדים לפניו לשמוע לקח מפיו, שנית: כי ירחיב פה ולשון על רבו ושפתיו ידברו בוז על לימוד רבו וכי הבל יפצה פיהו לא נחית לעומקא דדינא, בונה חוץ וטח בתפל, ושלישית: כי גבר בעיניו וגאה גאה, עד כי הרשה לעצמו ללמוד חכמת הקבלה".

התלמידים הכניסו את כתב הפלסתר בתוך גמרת רבם למען יהיו בטוחים כי בודאי ימצאהו, ואמנם כן היה כאשר רבם עמד להרצות את שיעורו מצא את כתב הפלסתר, אך אחרי שקרא את תכנו פנה לכל ספסלי הישיבה כדי להוודע מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן, ועל אתר פנה לעבר רבנו ואמר: "יהודה אתה יודוך אחיך אל תירא ואל תחת, הנני מצדיקך בכל מה שחבריך מאשימים אותך צלח בני ורכב על דבר אמת". באותו מעמד הודיעו רבו שהוא מוסיף לו עוד חמישים בחורים כדי שישמעו את שיעוריו, וגם הסמיכו על למוד הקבלה באמרו: "לך ודרוש בה ולך נאה לדרוש בה". ומאז ידעו חבריו את רוב תפארתו וגודל חינו בעיני רבם.

הגר"מ בנעט היה אף נוהג להסדיר את שיעוריו ודרשותיו מתוך שיקול מראש להערותיו של רבנו, ולא פעם שמעוהו מתכונן להם כשהוא מעיר לעצמו: "ואם יפלפל תלמידי יהודה אסאד וישאלני כך או כך, אשיבנו בדרך זו, ואם יפלפל גם על זה, אהיה נאלץ להשיבו בדרך זו". וכך שנה ושילש כמה פעמים בידעו כי תלמידו זה ישמיע בודאי את השגתו על דבריו כדרכו תמיד.

כאשר אחד מאנשי העיר פגע פעם בשגגה בכבודו של רבנו, והדבר נודע לרבו הגר"מ בנעט, מיד זירז עצמו ורץ אחרי האיש ותבע הימנו לפייס את התלמיד המופלא. והלה לא נמנע מלחזור תיכף לבית המדרש ולקיים מצות "לשמוע דברי חכמים", והיה גם זה מתוך חביבותו בעיני רבו:

אך לא רק בגאונות בתורה התעלה מרן בניקלשבורג, גם בקדושה פרישות וטהרה היה הולך וגדל. משבת לשבת לא שכב על מטה, וכל לימודו בלילות היה בעמידה. ובהקדישו את כל מרצו וחלק גדול מזמנו לתלמידים אשר רבם מסר לו, הרי גם אחרי סדרי הלימודים בישיבה כאשר כל הבחורים עזבו את בית המדרש והלכו לביתם, יושב היה הוא יחידי ולומד את שיעוריו, ועניין זה קרה גם לא פעם בשעת ההפסקות לאכילה, כאשר הישיבה התרוקנה, היה רבנו ממשיך לישב שקוע בתלמודו כשהוא מוכתר בתפילין.

חיי צער חי אז רבנו, אך המחסור החמרי לא העיק עליו בהיותו שרוי בעולם שכולו תורה ורוחניות. כשהתקרב פעם חג הסוכות, ובידו היו כמה פרוטות לרכישת מנעלים חדשים מאחר כי נעליו כבר נתבלו מרוב שימוש, הזדרז רבנו ורכש במעט הכסף שברשותו "ד' מינים מהודרים" וביו"ט נטלם בשמחה לבית הכנסת בעוד שרגליו היו נתונות בנעלי–בית מרופטים. ושנים רבות זכור היה מאורע זה לחבריו.

לאחר שבנה את ביתו באורח מופלא עם רעיתו החסודה מרת אסתר בתו של הצדיק המופלג רבי מאיר רעגנער זי"ל מהישוב אבאנני שליד סערדאהעלי.

רבי מאיר היה נודע לחכם וצדיק, חתנו רבנו מזכירו בתשובותיו או"ח סי' קה. בתואר "חמי הצדיק הרב החריף אלוף נעורי מו"ה".

אחר נישואיו עבר להתגורר בסערדאהעלי. שם הגיע לגאונות עצומה, בהקדישו את כל עתותיו לתורה ועבודה, ובעודו עול ימים יצא שמו לתהלה, וכאשר נתפנה מקום הוראה בעיר, נתן בו רבו הגאון האדיר רבי אהרן ביכלר סודיץ את עיניו כראוי למשרה זו בהכריזו כי הוא המתאים ביותר לאותה איצטלא לשרת בקודש בתור דומ"צ, אמנם לא בנקל עלה בידי רבו להבטיח את בחירתו שכן היו שם בעיר סערדאהעלי עוד שני תלמידי חכמים עצומים מתלמידיו

המובחרים של בעל ה"חתם סופר" שחלק מאנשי העיר תמך בהם, ורק בהתערבות הח"ס בעצמו יצא הדבר לפועל, וכדי למנוע מחלוקת בעיר הובא ענין הדיין להכרעת שלושה גאונים: רב המדינה הגה"ק רבי מרדכי בנעט, הגה"ק רבי משה סופר בעל ה"חתם סופר", והגה"צ רבי פאלק סודיק, והם קבעו פה אחד שרבנו עולה על שאר המועמדים.

את הערצתם אותו לא הסתירו אבירי הרועים הללו. רבו רבי מרדכי בנעט כתב עליו: "בקי רבי יהודה בטריפות כרבי יוחנן, וכרבי נחמן בדינא", אף ה"חתם סופר" שיבחו עד למאד וסיפר כי: "בעת אשר נסע הבחור יהודה מניקלסבורג לסערדאהעלי היה מתעכב אצלי ליראות עמי והייתי משתעשע עמו בתורה יום ולילה אחד וחזרנו רוב סוגיות הש"ס ופוסקים, ונכלאתי מאוד על עוצם בקיאותו וחריפותו".

רבנו קבל את המשרה בסערדאהעלי אך לאחר כחמש שנות כהונה פנו אליו ראשי קהלת רעטה הסמוכה לפרשבורג ובקשוהו שיעבור לכהן בקהלתם, ורבנו הסכים להם אך הוא הציג לפניהם תנאי: "אשר יקבלו עליהם מספר בחורים לתמכם ולסעדם בכל צרכם", וראשי הקהלה נענו לו לקבל ששה בחורים ולספק את כל צרכיהם. בשיחה אז עם בעל ה"חתם סופר", התאונן רבנו כי נפשו עגומה עליו מאוד על כי לא יוכל להקים שמה ישיבה גדולה, אך הוא ניחמו באמרו: "כפי שאני רואה נוסעים עמו שלושה בחורים והקהלה הסכימה לכלכל ששה, א"כ יש לך כבר תשעה, ובמקום שיש תשעה גם העשירי יהיה קודש, והרי צפוי לישיבתך עתיד מזהיר". ואמנם תוך זמן קצר גדל מספר התלמידים בישיבתו, ורבנו השקם ממעין חכמתו.

שמעו של רבנו הלך מאז וגדל ויהי לתפארת בית ישראל וקהלות שונות השתדלו להעבירו אליהם, ולאחר ארבע שנים של רבנות ברעטה כמעט והצליחו בכך אנשי קהלת ניישטאדט, ורבנו כבר נעתר להם לבוא למלאות את מקומו של רבם הגאון רבי דוד דייטש שנפטר בעת ההיא, אלא שהוא ביטל את הסכמתו מכיון שרבו הגה"ק רבי מרדכי בנעט נראה אליו בחלום והזהירו לבל יעשה זאת.

אולם לאחר תקופה קצרה הסכים רבנו לעבור לכהן בקהילת סעמניץ אשר היתה מלאה תלמידי חכמים יראים ושלמים וראשי העיר הפצירו בו זמן רב שיקבל את עול הרבנות בעירם. בדרכו לשם עבר דרך פרשבורג כדי להתראות עם בעל ה"חתם סופר" ולהשתעשע עמו שעשועי אורייתא, בעל ה"חתם סופר" שמח לקראתו ויברכהו בברכת מזל טוב על רבנותו החדשה, בשיחה עמו סיפר לו רבנו כי בסעמניץ ישנם גאוני תורה וביניהם ציין במיוחד את אחד מתלמידי בעל ה"נודע ביהודה" מפראג, ששמו רבי צבי הירש פופר שאמנם היה סוחר ובעל נכסים אך גם למדן עצום, ודרכו להתמודד עם הרבנים שנתקבלו בסעמניץ ולקפחם בהלכה,

רבנו חשש מעט ממנו ולכן ביקש את ה"חתם סופר" שיברכו שלא יבוש ולא יכלם, אך ה"חתם סופר" שידע את גאונותו של רבנו, השיבו בבדיחותא: "דרכו של האריה (הכוונה לרבנו ששמו יהודה) לנצח את הצבי (רבי הירש פופר), ואכן אחרי כמה דרשות ופלפולים חריפים הצהיר המבקר החריף בהתפעלות כי קושיותיו של רבנו כשל הגה"ק רבי משולם איגרא מטיסמניץ, ותירוציו כשל הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ.

הצלחתו ברבנות סעמניץ היתה מדהימה אך ביחוד התגלה שם כדיין אמת שאין לפניו משא פנים, בדין–תורה שהובא לפניו עוד בימים הראשונים להופעתו בעיר חייב רבנו את בנו של אותו רבי צבי פופר בסכום עצום של כמה אלפי רייכסטלר. רבי צבי, שבירר לעצמו מתוך ספרי הפוסקים את הנושא ובטוח היה שבנו יזכה בדין, הופתע מפסק הדין והוא מיהר אל רבנו בטענות בהצביעו על סעיף קטן בש"ך שממנו שאב את בטחונו בצדקת בנו, אך רבנו השיבו ללא התרגשות: "אינך בעל הדין וא"כ לפי ההלכה איני מוכרח להסביר לך את נמוקי, אבל לך וחזור על דברי הש"ך ואח"ב תבינם לאמיתם". רבי צבי יצא כועס אך כעבור שעה התברר לו טעותו באותו סעיף קטן, ושוב מיהר לרבנו כדי לבקש את סליחתו במעמד עשרה מחשובי העיר.

גם בסעמניץ החזיק רבנו ישיבה גדולה וכמאה בחורים הסתופפו בצילו, אך מתוך ריבוי התלמידים, לא הספיקו כל מאמצי הקהלה לספק את מחסורם, וכמעט תמיד נשארו בחורים שחסרו עבורם "ימים" כמקובל לפנים בישראל, אולם בית רבנו היה פתוח לפניהם כשם שפתוח היה תמיד לכל דכפין, כשעל–ידו מסייעת הרבנית שהקדישה תשומת לב מיוחדת לבחורים צנועים וביישנים והיתה שמה בכליהם מנות אוכל בשעה שחזרו לישיבה.

בימים ההם כבר היה שמע שמו של רבנו נפוץ על פני הארץ, ומכל קצוי תבל פנו אליו בשאלות הלכה למעשה, והוא פתח שערי תשובה לכל דופק, לקטן כגדול. עיקר תשובותיו היה כותב בלילות, כי ביום היה עסוק בשיעוריו בישיבה וטרוד במילי דמתא, בכתיבתו היה שוהה עד לפנות הבוקר כי מנהגו היה לענות גם על כל שאלה פעוטה ללא עיכוב ואם אי פעם אירע שלא התפנה להשיב על אתר, היה מתנצל בפתיחת תשובתו, ודבר זה מתבטא הרבה בספריו.

היה זה בתקופת המבוכה של "אביב העמים" שנת תר"ח בה התקוממו צוררי היהודים בראשות הכומר הידוע לשמצה הורבאן ימ"ש, לעשות בהם כטוב בעיניהם. הם הלכו מעיר לעיר ובכל אשר פנו השאירו הרג והרם, עת צרה היתה ליעקב, קהלות רבות התמוטטו אז, הכוס עבר גם על קהלת סעמניץ, אך הם מצאו מחסה בצל חכמתו וקדושתו של רבנו. באחד הימים נפוצה שמועה עקשנית כי הצורר וכנופיותיו עומדים להופיע בעיר בליל חג הפסח – ליל שימורים, אימה גדולה נפלה על יהודי סעמניץ, אך או אז התגלה רבנו בגבורתו ובקדושתו הכבירה, ובנטלו לידו את היזמה כינס את כל תושבי העיר קטן וגדול לבוא לבית מדרשו בליל החג ולערוך שם את הסדר, ומובן שלא היה איש אשר המרה את פי הרב וכולם כאחד מקטן ועד גדול נתקבצו לבית המדרש כדי לערוך את הסדר בצוותא, כחצות הלילה קרא רבנו לעשרה מתלמידיו והורם לצאת מחוץ לעיר ולהוודע על בואם של הצוררים, והוא גם ציוום: "כאשר תראו כי הם מתקרבים תמהרו להודיעני", ואמנם תוך שעה קלה חזרו הבחורים במרוצה ובאימה איומה והודיעו לו כי הצורר הורבאן ומחנהו הגדול נמצאים קרוב לעיר וכי כבר נשמע צהלת חרבותיהם כקול המון שואג, לשמע הבשורה מפיהם חרד כל העם אשר בבית המדרש, אולם רבנו הרגיעם: "אל תיראו, התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה עמנו היום".

מיד קידש את עצמו בסילודין ויקח בידו את השופר בו היה תוקע בראש–השנה, נתעטף בטלית מצוייצת ויחידי יצא לקראת הצוררים, אך יצא מן העיר והנה המחנה הגדול ובראשם הצורר הורבאן רוכב על סוסו וחרבו שלופה בידו, לקראתו, אך רבנו לא אבד את עשתונותיו אלא שנטל את השופר ותקע בו תקיעה גדולה, ומיד אחזה חיל ורעדה את כל מחנה הצוררים שנסו בבהלה, ומתוך מרוצת הבהלה והאנדרלמוסיה שהשתררה שם, רמסו הסוסים המונים מן המחנה, ולמחרת נמצאו בכניסת העיר כמה מאות פגרים. ראש הצוררים הסביר את מפלתו שראה ניצב לפניו איש שגובה קומתו הגיעה עד לשמים, הנכרים גם הוסיפו שמן השמים נלחמו עבור היהודים'.

צוררי ישראל קבלו הפעם מהלומה מוחצת מאיש יחידי שיצא לקראתם, אך הרשעים כים נרגש וכנופיות הפורעים לא שקטו ממזימותיהם ושוב התלכדו לפרוע פרעות בישראל, וגם התושבים הנכרים בסעמניץ בשמעם כי מחנהו של הורבאן עומד שוב לעבור על העיר, שאפו לנקום מהיהודים את השפלתם ומפלתם ובעיקר מן הרב, והם נאספו מנער ועד זקן לגזול את ממונם ורכושם. אופה אחד נכרי מרשעי העיר אכזר ורוע לב גם ארב אז לרבנו כדי לרצחו, ורק בנם מן השמים נמנע הדבר. וכה היה מעשה בלכתו לבית הכנסת בבוקרו של שבת בלוויית בני ביתו, הופיע למולו בפתאומית הרוצח ובידו סכין ארוכה, שאיים להורידה על רבנו, מלוויו של רבנו נבהלו וקראו בזעקה להצלה, אך רבנו המשיך ליצעוד במתינות למול הרוצח כאילו מאום לא קרה, הרוצח התרתח למראה רבנו והוריד את סכינו במהלומה אכזרית אך במקום שתפגע ברבנו, פגעה בו וחתכה את כל ידו השמאלית, וככה נשאר עומד שם גידם ודמו שוטף, רבנו המשיך לדרכו לבית התפילה, וכל האספסוף ברחו לנפשם.

אגב, שנים הרבה לאחר מכן הכירו רבים מתושבי סעמניץ את הרוצח הגידם שהיה מספר בחרדה על קדושתו של רבנו, ועל סופו המר של גוי המתגרה ביהודי...

שוב מעשה ובימים ההם עת דם יהודי נחשב להפקר, התנכל לחייו של רבנו אחד העגלונים הנכרים שהוא היה רגיל לנסוע עמו, ובאשר רבנו עמד לנסוע לנשואין של אחד מתלמידיו באחת מגלילות העיר, תכנן העגלון שבהגיע למורד אחד ההרים יתיר את מוסרות העגלה וע"י כך יפיל את העגלה עם רבנו לעמק, אולם שוב עמדה לרבנו חכמתו וקדושתו והציל את נפשו בעוד מועד, וכאשר עברו דרך בית תיפלות נוצרי שניצב בפרשת דרכים בסוף העיר, ונוכח כי העגלון הנוצרי לא הסיר את כובעו כמנהגם, ביקש רבנו שיחזירו מיד לביתו כדי לקחת עמו דבר מה ששכחו, העגלון שרצה להסתיר את תאוותו לרצח, מיהר לעשות את רצונו, אך כיון שהגיע לביתו שוב סירב רבנו לחזור עמו, ולשאלתם של אנשי ביתו על מה הוא מסרב לנסוע הפעם עם עגלונו הקבוע? השיב רבנו "עברתי עמו ע"י בית תיפלות נוצרי ונוכחתי שהוא אינו ירא מחוקי דתיהם, וא"כ מי יערב שגם אינו ירא מלרצחני בדרך", דברי רבנו היו לפלא אולם כאשר בדקו וחקרו בדבר מצאו אצל העגלון גם סכין מלוטשת בה עמד לבצע את זממו באם לא יעלה בידו בדרך אחרת, הדבר נמסר לשוטרי העיר והעגלון הושם במאסר...

עשרים ואחת שנה כיהן רבנו בסעמניץ לתפארת והרביץ בה תורה להמון תלמידים, אך לאחר מכן דבר נפל בישראל – בקהילה הגדולה סערדאהעלי שם קיבל רבנו חלק ענק מתורתו ובה כיהן בהוראה בשנות נעוריו, נתפנה מקום הרבנות, וגדולי העיר החליטו למנות את רבנו כרבם ומנהיגם, ורבנו שכל ימיו איוותה נפשו לכהן בקהילה מפוארה כעין זו שבסערדאהעלי גם הסכים על כך, בהיותה עיר מלאה חכמים וגם פשוטי העם שבה יראים ושלמים כעדותה של התפילה הכתובה בכתב ידו שנמצאה בין כתביו, בה העתיר על רבנות בקהילה נאה וחסודה כדי שיוכל להרביץ תורה ולהפיץ את מעיינותיו חוצה.

אולם גם הפעם לא עברה בחירתו במישרין, ומתנגדיו בעיר פתחו במערכה כדי למנוע את בחירתו, ורבנו כמעט שכבר חזר בו כדי למנוע את המחלוקת, אלא שבינתיים הגיעו השמועות על המתנגדים לבחירתו, לאזניו של בעל ה"כתב סופר" שעוד הספיק לשמוע מאביו על גדלותו של רבנו, והוא פנה אליהם בתוכחה נמרצת: "הגיע לאזנינו כי אחר דעבדין מתמלכי, ונתנו מקום למיעוט המסרבין, אמרתי אל לבי הנכאב והנעצב עד"ז לערוך מערכה מול כבודם הרמה, היום יצאתי והיום באתי בתוכחה מגולה ואהבה מוסתרת... קהלה נאה כמות שהיא, אשר צדק ילין בה, יעשו עול כזה לא בצדק ולא במשפט, מקהלות עם ה' אשר בתוכם חכמים ולומדים מופלגים, שמעודם היו מכבדי התורה ולומדיה דמוקרי רבנן, איך יורידו כבוד התורה לפגוע בת"ח וצדיק מפורסם... ועליכם אשר בהר ה' בכם לנהל קהל עדתו מוטל לגמור הדבר בכי טוב ובטוח לבי כי כאשר יבא החכם למזרח יבוא אל מחוז חפצו כל העם הזה על מקומו בשלום ויקדמו פניו בתודה"...'.

ואכן תוך ימים אחדים שקעה המחלוקת וכברכתו של ה"כתב סופר" נתקבל רבנו פה אחד ובהערצה נפלאה לכהן כרבה של העיר ועל שמה נקרא לדורות.

עוד לפני שהגיע לסערדאהעלי, ומתנגדיו נוכחו כי הם נשארו מתי מספר וכי כל גדולי התורה בעיר עומדים לימין רבנו, ניסו לשגר שנים מביניהם לסעמניץ כדי לדבר על לבו של רבנו שלא יטה שכמו לבחירתו וכי קבלת הרבנות על ידו תגרום כביכול לפילוג בקהילה. כאשר הגיעו שני השלוחים לביתו בסעמניץ, קבלם רבנו בכבוד גדול, אך הללו לא הצליחו למצוא שעה פנויה ורצויה כדי לדבר עמו על כך, כי מיד בבוקר אחרי תפילת שחרית נתכנסו לבית רבנו דייני העיר לעיין עמו בהלכה על הדין–ודברים שהובאו לפניהם, כדרכם בקודש בכל יום. כאשר סיימו את דיוניהם כבר היו עומדים הכן תלמידי הישיבה לשמוע מפיו את השיעורים עד הצהרים'.

תלמידיו של רבנו היו מפליאים את סדר הלימודים בישיבתו, כי חוץ מן השעורים במסכת הקבועה, הוכרחו התלמידים להתחייב ללמוד עוד מסכת לשם בקיאות, ורבנו שאח"ב היה בוחנם בעצמו במסכת זו, היה גם שואלם שאלות כגון: כמה פעמים מוזכר שמו של רבא או של אביי במסכת, או כמה תנאים וכמה אמוראים מוזכרים בה.

אחרי השיעורים נועדו עמו ראשי וטובי העיר כדי לדון עמו בעניני הקהילה, ועם גמרו העיון במילי דמתא שוב חזר לתלמידיו עד תפילת המנחה, ומן המנחה עד לתפילת ערבית.

אחר תפילת ערבית כבר צבאו על ביתו קבוצה גדולה של בעלי בתים חשובים ובני תורה להקשיב לקח מפי רבם עד שעה מאוחרת בלילה, ואז היה יושב לעריכת תשובותיו בכתב ולהשיב הלכה לשאלות שהופנו אליו מארבע כנפות הארץ.

כה היה סדרו יום ולילה, ושני השלוחים לא הצליחו למצוא שעת כושר כדי לשוחח עמו על מטרת בואם, ולא זו בלבד אלא שנוכחו לדעת כי מלבד גאונותו האדירה שהרקיעה שחקים, הרי בכשרונותיו ובמדותיו הנפלאות הוא גם מצליח לפשר וליישב את כל בעיות עירו בטוב טעם ודעת, מעתה הם חזרו מהתנגדותם, ונעשו לראשי הפעילים למען בחירתו לרבה של סערדאהעלי.

בשלהי שנת תרי"ד עזב רבנו את קהילתו בסעמניץ. בני הקהילה נפרדו מרבם האהוב בדמעות שליש, אך לעומת זאת ערכו לו בני סערדאהעלי קבלת פנים מפוארת וברוב הדר תוך הנפת דגלים ובתהלוכות שמחה של תינוקות של בית רבן. עובדה מופלאת המעידה על קדושתו של רבנו מסופרת על חגיגה זו: ראש הקהל שישב כל הזמן לצדו של רבנו הבחין פתאום שפניו התעגמו, וכאשר העיז ושאלו לפשר הדבר, השיבו רבנו בפשיטות: "היום הזה עבר עלי רובו בטרדות הנסיעה ובחגיגות קבלת הפנים, ולא הספקתי ללמוד את כל שיעורי התדירים, והרי הנני מרגיש כאילו חסר לי אויר לנשימה"... והיה זה אחת הדוגמאות שאיפיינו את דבקותו והתמדתו בתורה'.

קהלת סערדאהעלי מנתה אז כחמש מאות ראשי משפחה, ומהם כשלוש מאות תלמידי חכמים שחלק גדול מהם היו בעלי הוראה מוסמכים, ישיבתו של רבנו גדלה כאן עד למאה וחמישים בחורים, ותוך זמן קצר מהופעתו בעיר זכה להערצת כל הציבור, דבריו היו נשמעים וגם הנכרים חרדו מפניו. היתה זו רבנות שרבנו מצא בה מנוח לנפשו הגדולה וממנה היתה מצודתו פרוסה למרחק.

התנגדותו להקמת סמינר לרבנים

פרשה מיוחדת בעמידתו האמיצה של רבנו על משמר היהדות הנאמנה, מהווה התנגדותו להקמת סמינר לרבנים. בשנת תרכ"ד, נטתה הממשלה להסכים להקמת בית המדרש לרבנים, וכן לשינויים בהנהגת הקהילות. באסיפת רבנים שהוזעקה לעיר ניירעדהאז הוחלט לשגר משלחת רבנים לקיסר פרנץ יוזף הראשון, על מנת לבקשו פא"פ שימנע את הקמתו של בית המדרש לרבנים, ושלא יתן ידו להתקין שינויים בהנהגת הקהילות.

המשלחת שנפגשה עם הקיסר ביום ה' ניסן תרכ"ד הורכבה מהגאונים הצדיקים גדולי הדור ה"ה: בעל ה"כתב סופר" מפרשבורג, רבי ירמיהו לעוו מאוהעל, רבי ישעי' בנעט מקאליב, רבי מנחם א"ש מאונגוואר, רבי מנחם כץ-פרוסטיץ מצעהלים, רבי חיים סופר מס' פעטערל, ורבינו, – שנבחר כראש המדברים. בטוי להגיגי לבו נתן אז רבנו בדבריו להג"ר מנחם א"ש שנסע עמו אל הראיון בכרכרה אחת, באמרו: "הנני רואה את עצמי עתה במצבו של רבי יוחנן בן זכאי בשעתו, שיצא מירושלם הנצורה להשתדל אצל השליט הרומי להציל את היהדות מתוך אש החורבן שעמדה לכלות את הכל".

אחוזי רעדה מאש ההתבוללות, שאחזה בכל קירות בית ישראל, רחשו שפתותיהם תפלות לאביהם שבשמים: "הצילני נא מיד אחי מיד עשו פן יבוא והכני אם על בנים", רבינו אף עשה השבעות על פי קבלה, ורבי מנחם א"ש, שישב על ידו בכרכרה האזין ברתת וזיע לתפלותיו החוצבים להבות אש, והיה גאון זה מספר שרפוד הכרכרה נרטב מדמעותיו של רבנו בדרך.

הקיסר קיבל את המשלחת הנכבדה בכבוד גדול וכשבירכו ברכת "שחלק מכבודו לבשר ודם" והוסבר לו פירושה ומהותה של הברכה, ענה "אמן" בהתרגשות נפלאה, וכאשר שטחו לפניו אח"כ את בקשתם לבטל את תכנית הקמת הסמינר גם קבלה ברצינות מפתיעה והבטיח לפעול כנגדה מיד, ומועקה כבדה נגולה אז מעל לבותיהם של גדולי ישראל על שהצליח ה' את דרכם. לפני גמר הראיון שוב ביקש הקיסר להתברך ע"י הגדול שבהם, כולם הצביעו על רבינו אך בענותנותו סירב לאשר שכאילו הוא עולה על חבריו, אך אח"כ מלא את משאלתו של הקיסר וברכו שיזכה לאריכות ימים, ואמנם ברכתו זו נתקיימה במלואה, ופרנץ יוזף ישב על כסא מלכותו כשבעים שנה עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה.

אגב, עובדא מופלאת מסופרת על רבנו בפגישתם עם הקיסר: קירות הקומה התחתונה בארמון המלך היו מסובבות במראות, ורבנו שתוארו היה דומה למלאך ה' אך מעולם נזהר מלהסתכל במראה, נזדעזע לראות במראות את תוארם של חבריו הרבנים, כשעמם מתלווה איש שמראהו קודש, ובתמהון הכריז לפני חבריו בהצביעו על הדמות: "בטוח אני שבעז"ה נצליח בדרכנו כי הרי מלאך ה' מתלווה עמנו".

גאונותו במדות

כאשר חזרו הרבנים המשתתפים בועידה הידועה בעיר "פעסט" בשנת תרכ"ו נתעכבו שם באכסניה וערכו סעודה קלה כדי להודות על הצלחתם, באסיפה השתתף גם בעל ה"כתב סופר" וברצותו לשמח לב המסובים הוציא לפניהם מטבע של מחצית השקל מימי הבית. שהיה בידו בירושה מאביו ה"חתם סופר", המטבע עברה מיד ליד והיא נעלמה במפתיע, וכדי להפיס את דעתו של הכ"ס הציע אחד הרבנים שכל המסובים יריקו את כיסיהם ואולי נשתרבבה בטעות, אך רבנו התנגד להצעה בכל תוקף בטענה שהחיפוש מהווה פגיעה בכבוד הרבנים, ויהי לפלא, ביני לביני נכנסה המשרתת והודיעה שמצאה את המטבע בין כלי ההדחה, רק עתה הוריק רבנו את כיסו והוציא גם הוא מטבע של מחצית השקל שרבו רבי מרדכי בנעט העניק לו דורן דרשה לנשואיו. בהסבירו: "מקודם כשראיתי את שמחתו של ידידי הכת"ס על המטבע הנדירה שבידו לא רציתי לפגוע בשמחתו זו כי הנה וגם בידי מטבע מעין זו, אך עתה כדי להסביר את התנגדותי לחיפוש מוכרח אני להראותה"...

בסקירת אישיותו של רבנו יש לעמוד גם על גאונותו במדות, ועל תכונותיו שהיו לפלא. מימיו לא נראה כועס, וסבלנותו הגיעה לשיא שאין לך למעלה הימנו. כאשר נשאל פעם ע"י ראש בית דינו הגאון רבי עזרא צורף איך הגיע לגדלות מעין זו בסבלנותו, השיב כי כל ימיו היה שוטח תפילה

על כך. יושבי עירו היו יודעים לספר שכל מי שרק דרך על מפתן ביתו אף כי היה נדכה וקשה רוח יצא הימנו שמח וטוב לב, כי היו דבריו למשיבת נפש והפגישה עצמה עמו, מרפא. מדת הכנסת אורחים לאין ערוך ראו בני עירו אצלו, כאשר טרח ושימש בעצמו את האורחים שפקדו את ביתו. מימיו לא פגע בכבוד אדם, ודבר זה מתבטא מאד בספר תשובותיו שעם כל הריתחא דאורייתא שהוא עונה בה לפעמים לשואלו, הרי הוא כותב בהדרת הכבוד ובהתבטלות עצומה.

מדתו זו גם היתה ניכרת במהלכיו עם תלמידיו הרבים שאהבתו אליהם לא ידעה גבול. כבכל קבוץ של תלמידים קרה לא פעם שאחד התלמידים הקשה שאלה נלעגת שעוררה גלי צחוק, אך רבנו ברוב חכמתו וטוב לבו היה מטפל בכל קושיה מעין זו עד שהצליח לעשותה לתמיה אמיתית. ויגבה את לבו של השואל.

כאשר בא לפניו הגה"ק רבי הלל ליכטנשטיין מי שהיה אח"כ רבה של קולומייא ומראשי הלוחמים כנגד המתפרצים, לקבל ממנו סמיכה, בהיותו חסיד ופרוש וזהיר בקלה כבחמורה העמיד שלא ברצונו במבחן את סבלנותו של רבנו, כשהציע לו כסא סירב לשבת עליו שכן ברפוד הכסא יש חשש שעטנז, משהזמינו לסעודה סירב לאכול מן הלחם שעוד אפוהו לשבת מתוך חשש שכבר עלו בו תולעים, ומן המרק שבצלחתו גם לא רצה לטעום מכיון שהיתה בו פטרוזיליה הטעונה בדיקה יפה, אך סבלנותו של רבנו לא פקעה, וכאשר אח"כ ישב לערוך לו את כתב הסמיכה, חייך רבנו ובבדיחותא אמר לו: "לא בכדי קראו שמך הלל כי סבלנותו של הלל דרושה לגביך".

להדגשה מיוחדת ראויה גם מרת חסדו, ולעתים אף היה נוסע בעצמו ומסבב בעיירות גליל רבנותו לאסוף לצרכי צדקה, בהם היה נפגש גם בלבבות קשוחים וידים קמוצות, והוא כדרכו הצליח לפוצחם אם ע"י תוקף גדלותו או ע"י מימרא שנונה. עובדא מעניינת מסופרת ע"כ: באחד מסיוריו כאשר סובב פעם לקבץ מעות עבור עני הגון ות"ח, עלה רבנו לביתו של נגיד אחר שהיה נודע לקמצן וכילי, הלה שראה את רבנו מתקרב ובהבינו למה המטרה, מהר להסתתר מאחורי הבית, ורבנו מצא את בני ביתו בלבד, על אתר הגיב רבנו: "נא הביעו תודה לאביכם בשמי, כי הנה רק על–ידו נתבארו לי עתה דברי חז"ל, "גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה", מכיון שמשה רבינו כשקיבל פני השכינה הסתיר רק את פניו כדכתיב "ויסתר משה וכוי כי ירא להביט", ולעומת זאת בקבלת פני אורחים הסתיר אביכם את כולו, והרי לכם ראיה מפורשת כי גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה"...

גדלותו בתורת הנסתר וכח קדושתו

אם כי מנעוריו התחיל רבנו מבין בסוד ה', ובהסכמת רבו הגה"ק רבי מרדכי בנעט, עסק בצעירותו גם בקבלה, הסתיר הוא כל ימיו את ידיעותיו העצומות בחלק תורה זה, אולם זקננו רבי אהרן שמואל מספר שרבנו הודה לפניו פעם כי בהיותו בן שלושים שנה בלבד ידע בעל–פה את כל כתבי האר"י, ורבו רבי מרדכי בנעט ניסה אותו בהם, "ונתן עליו מהודו בתורת הרז, והורמנא לעסוק בחכמת האמת"

עוד בימי למדו אצל רבו זה זכה להושיט ידו לאיש אשר אזור חגור במתניו, וכה היה מעשה: בלכתו פעם ברחוב העיר נזדמן לפניו עני שנתן לו שלום ושאלו על בית רבו, ורבנו ליווהו עד לפתח הבית, והנה ראה רבנו, שרבו יצא לקראת העני וקבלו בהתלהבות, ואח"כ הסתגרו שניהם בבית במשך שעה ארוכה, רבנו תמה על הדבר וכי מה ראה רבו בעני זה?, ובפרט כי בצאתו של העני לא הרגיש כלל, אך בערב גילה לו רבו את הענין באמרו: "תלמידי החביב וכי אין ידוע לך כי זכית לראות את האיש אשר נאמר בו אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום"...

לרבים מן החולים שהיו פונים אליו היה רבנו גם מוסר קמיעות שהיו נודעים בעולם כמפליאות, ענין זה, וגם הסתרת עסקו בחכמת האמת, בא לידי ביטוי באחת מתשובותיו לרב אחד ששאלו אם להעביר קמיע שקיבל הימנו לאחר, ורבנו השיבו: "מעולם לא עסקנו בכתיבת קמיעות ליתנם לבני אדם, גם הידועות לנו מפי ספרים הקדושים, ומכל שכן בנסתרות לד' אלקינו שאין לנו בהם עסק ואין לנו יד ושם כל כך", והוא מוסיף: "וע"ד בקשתו לידע מה שנאמר לו בשמי לדבק על הפתחים כתב סגולה להנצל מחולי כל רע ר"ל, אני לא המצאתי מעצמי זאת, וגם לא יש לי בקבלה, אבל נוסח סגולה הוא בגמ' מס' ב"ב דף צ"א סוף ע"א וא"ר חנן אמר רבא כו' וידוע הוא פה אצל הבעלי תורה הת"ח יחי', וגם הסופר סת"ם דפה ידע מזה הסגולה, וכתב כן בכתב אשורית לכל הבעלי בתים בשכר, ונוסח הקמיע שיש למעלתו ישלח אלי ההעתקה".

בסעודת פורים אחת בבית רבנו, נסבה השיחה אודות גודל קדושת המהר"ל מפראג, וגדלותו בתורת הקבלה ביצרו את הגולם ובנתנו בו רוח חיים, אך רבנו שהיתה בדיחא דעתא בשעה ההיא, נענה: "אחיי היקרים אמנם לכם דבר נפלא הוא, אולם דעו כי כח התורה גדול למאד ובתקותי כי גם אני אוכל לעשות גולם כזה באם הזמן יצטרך לכך", אך על אתר הרגישו בו מקורביו שהוא מתחרט על הדברים שיצאו מפיו ועל כי גילה מסתריו שיודע הוא ברזי עולם, ואכן כל ימיו לא נשמע מפיו דבר בחכמת הקבלה, אם כי לדברי בנו הניח אחריו כמה חיבורים גדולים בחכמת תורת הרז.

אולם אם כי גולם לא יצר רבנו בשמות הקדושים, הרי השתמש בהם לא פעם להציל נפשות מישראל לבל יבולע להם. מעשה ונכרי אחד שסעד בבית מרזח שבעליו יהודי היה, שתה שם הרבה עד שנשתכר, וסירב בכל תוקף לעזוב את המקום, השעה היתה מאוחרת, והיהודי רצה לסגור את חנותו, אך הנכרי התעקש, נטלו היהודי בידו לנהלו החוצה אך עודו מחזיק בידו מעד הנכרי על מפתן החנות ונפל ומת, היהודי נבהל על המקרה שאונה לידו, ובידעו שמעתה כלתה הרעה לכל יהודי העיר בעבורו, עוד ניסה להחיותו בחשבו כי הוא רק נתעלף מרוב שכרותו, אך כל פעולותיו לשוא, בלית ברירה נטל היהודי את הפגר והוליכו לביתו, וגם כאן עוד ניסה להבהיל מגדולי הרופאים בעיר, אולם להללו לא נשאר כי אם לקבוע את מותו. ביני לביני נזכרו בני הבית ברבנו, ובשברון לבם רצו באישון לילה לביתו, וסיפרו לו על האסון אשר קרה.

רבנו שמע את סיפורם, ומיד נוכח כי מצורך השעה להפעיל כאן כחות עליונים. מספר ע"כ בעל ה"תולדות

מהרי"א": "ויעתר אל ה' ולקח קסתו בידו וכתב איזה שורות על קלף, והלך עם היהודי הזה, וכאשר בא וראה את הנכרי שכוב מת ויחרד מאד, אך בכל זאת התאמץ בכל כחו ונתן בפיו את הקלף אשר לקח עמו, ותיכף התייצב הנכרי המת על רגליו ופנה אל ביתו בשלוה והשקט, כבואו אל ביתו שכב על מטתו כדרך העולם אך למחרתו לא קם עוד ממטתו"...

בנו של רבנו גם מרבה לספר על רוב התפילות שהיה רבנו מתפלל על כל צרה שלא תבוא בכלל ובפרט: "וכן ראיתי בסידור שלו נירות שכתובים ורשומים עליהם מאות אנשים אשר התפלל עבורם, כל איש ואיש נגע לבבו אשר יחסר לו התפלל בעד כל אחד ואחד, ורצונו נעשה בשמים כמפורסם כי היה בן בית בבית מלכו של עולם ית"ש ותפלתו עשתה הכל".

בימים ההם היתה אחת הבעיות המרכזיות בקהלות היהודים בגולה, שאלת התייצבותם לצבא של צעירי ישראל, ההתייצבות היתה למשך כמה שנים בין הגוים ובסביבות מרוחקות מיהודים ורבים היו אשר נטמעו בין הנכרים, ולכן לא היה כל פלא בכך שבתקופה ההיא כאשר שמעו של רבנו כעושה נפלאות הגיע למרחקים, הביא הדבר כי המון צעירים ממדינות שונות נהרו אליו לקבל ברכתו שיצליחו להשתחרר, ואמנם המון צעירים נושעו על ידו.

הגאון הצדיק רבי שמואל רוזנברג רבה של אונסדארף בעמח"ס "תולדות שמואל" מספר כי כאשר בא בצעירותו לקבל את ברכתו של רבנו על כך, פתח. רבנו ארגז קטן ונטל מתוכו כוס מלא משקה מוזר, והשקהו ממנו כמה טיפות, ונודע הדבר שכל מי שרבינו הטעימו מכוס זה ניצל מידם, שכן היה הכוס מלא דמעות של בכי אשר רבנו שפך בעת אמירת תיקון חצות.

גם הגה"ק מרא דארעא קדישא רבי יוסף צבי דושינסקי, היה מספר על אחר ממכיריו שבשעה שעלתה לפניו שאלת התייצבות לצבא בבחרותו עלה אצל רבנו, ורבנו השקהו מן הכוס, ומיד תפחה כריסו, וכאשר נכנס עוד באותו יום ללשכת הצבא כדי לעמוד בבדיקות הרפואיות וראו את בטנו שחררוהו מיד, אך בצאתו מהם חזר תיכף לאיתנו.

אף מרוסיה הרחוקה הגיעו אליו פעם שתי נשים שסיפרו לו כי בעליהם עשירים מופלגים ואינם חסרים מאומה, אך נפשם עגומה עליהם כי לא נפקדו בפרי-בטן, הנשים גם הוסיפו שכבר היו אצל הרופאים המפורסמים ביותר בעולם, וזה עתה גם היו בוינה אצל גדול הרופאים שם, וכולם השיבו פניהם ריקם. ועתה שפכו את מר לבם לפני רבנו שיעתיר בעדם שיושעו בזרע של קיימא.

רבנו שמע את דבריהם, ובתחילה דחה אותן בטענו כי ברוסיה נמצאים בכל כפר וכפר רבנים כמוהו, וכי לא איש מופת הוא, אך באשר הנשים הפצירו בו והוסיפו להתחנן באמרם כי טוב להם המות מכיון שבעליהם התרו בהם שבאם לא יצליחו להתרפא יגרשום, נכמרו רחמיו עליהם והבטיחם כי אם יקבלו עליהם ללכת בדרך הישרה כדת של תורה ויגלחו שער ראשם, הרי בודאי יוושעו. הנשים הסכימו לכל התנאים, וגם מהרו לקיים את הבטחתם ועוד בסערדאהעלי גלחו שער ראשם, לאחר מכן יצאו מן העיר וכל הענין נשתכח. אולם כעבור שנה אחת הגיעו לרבנו מרוסיה מאתיים זהובים (דוקטים) בצירוף מכתב תודה מבעלי הנשים כי ברכתו נתקיימה ולכל אחד מהם נולד בן זכר, וע"כ מבקשים מרבנו ליטול את מנחתם, אלא שלרבנו שמעודו לא קיבל כספים מאיש גרמה לו המנחה טירחה יתירה.

בהסתפקו מה לעשות בסכום העצום, והוא החליט להתייעץ עם בית דינו, לכבודו של רבנו הופיע בית הדין בביתו, ואחרי שדנו בענין פסקו שהמעות שייכים לרבנו, ואמנם רבנו קיים את פסק-הדין ונטל את המעות, אולם הוא בעצמו לא נהנה מהם אפילו במאום, אלא שהסמיך גבאי שיחלקם בין עניי העיר, ולאביוני סערדאהעלי היתה הרווחה...

שוב מעשה ואשה אחת באה לפניו, ובדמעתה על לחיה סיפרה שבעלה נחלה ברוחו רח"ל ואינו פונה לעסקיו ולצרכי ביתו זה כמה שנים, המשפחה כבר דרשה ברופאים מומחים והללו לא הועילו כלום, והנה כיון ששמעה כי איש אלקים הוא ורבים נושעו על-ידו, היא מפצירה בו שיעזור גם לבעלה ויברכהו. בדרכו ניסה רבנו בתחילה לדחותה: "וכי רופא אני או איש מופת?" אולם משהמשיכה האשה להפציר בו בשברון לב, צוה לה רבנו להמתין מעט ונכנס לשעה קלה לבית מדרשו, וחזר עם מכתב חתום לבעלה החולה, האשה נסעה לביתה ומיד בבואה מסרה את המכתב ליד בעלה, וכפי צוויו של רבנו גם הוסיפה לו שהרב מסערדאהעלי שלח לו מכתב זה. לשמע דבריה התחיל האיש רועד, ומיד התייצב משתומם ופתח את המכתב וקרא בו על פרישת השלום שרבנו שולח לו. ומאז נתרפא לגמרי.

מקורבי רבנו השתוממו על הפלא, אולם ברוב ענותנותו ביטל רבנו את הדבר מכל וכל, באמרו: "ראיתי בספרים כי כמו שבשורה טובה שמתבשר בה האדם בפתאומיות תוכל להפכו לשוטה רח"ל, כן הדבר להיפך ששוטה אשר יתבשר פתאום בבשורה טובה תוכל להחזירו לדעתו", וסיפר אז עובדא באיש שנתאלם ואחרי זמן כביר כשפרצה שריפה בביתו מתוך הבהלה התחיל מדבר שוב. רבנו הוסיף: "גם אני בראותי את צערה של האשה החלטתי לנסות בדרך זו, ובידעי כי כאשר ישמע האיש שהרב מסערדאהעלי אשר היהודים בעולם חושבים אותו לאדם גדול, שולח מכתב ודורש בשלומו, יזדעזע וירפא, ותלי"ת שהצליח דרכי מי".

ענין פלא גם מסופר על רבנו כאשר נסע פעם לעיר מולדתו "אסאד" להשתטח על קברי אבותיו, בהיותו שם התנפלה לפניו אשה בבכיה עצומה בספרה שזה כמה שנים שבעלה הלך ממנה ללא השאירו כתובת, והיא יושבת עגונה וגלמודה, רבנו הרגיעה והבטיחה שתוך זמן קצר בעלה יחזור, ואמנם אחר כך הופיע הבעל בביתו בספרו שלפני שלשה חדשים נתקל בגעגועים עצומים לביתו מבלי יכולת להתגבר עליהם עד שהוכרח לחזור.

בימים ההם היתה מוטלת חובת הרישום בפנקסי השלטונות של הילדים הנולדים על רב העיר, גם על רבנו הוטל תפקיד זה, ואם כי הטיפול בכך נמסר לידי עושי דברו, אך האחריות היתה מוטלת עליו, ויהי היום וילשינו על רבנו שהוא מעלים את הולדתם של ילדים כדי לשחררם אח"ב משרותם הצבאי, רבנו נאשם במשפט פלילי והיה צפוי לעונש מאסר, אלא ששוב קרה כאן פלא, בדיוק ביום המשפט הוחלף השופט הקבוע בעיר שעמד לשבת בדין, ובמקומו מינו שופט

חדש שעוד הכיר את רבנו מימי כהונתו בסעמניץ, הוא נזכר בכל הכבוד שגם הנכרים חלקו לו בעירו, ובראותו עתה בתור נאשם נחרד וגער בתובעים על שהטריחו אישיות כרבנו, מובן שהשופט גם שחררהו מיד בהוסיפו התנצלות על הפגיעה בכבודו.

אכן מצודתו היתה פרוסה למרחקים, וחלק בראש נטל במערכות הצבור, ובסעד ליחיד, אולם כל זאת לא פגמו כמלוא נימא בשיעוריו הקבועים, בהרבצתו תורה לתלמידים, ובמשאו ומתנו בהלכה עם גדולי ישראל, ואף לעת זקנותו לא שינה סדר משנתו וסדריו אותן למד בהתלהבות כנער וצעיר.

בשנותיו האחרונות גם עברו עליו אסונות משפחתיים, ותוך תקופה קצרה נפטרו עליו חתנו הגאון רבי יונה רייכהארט אב"ד קאשה ובנו האברך העילוי רבי מרדכי, שהשאיר אחריו אלמנה ובנות קטנות. בתחילה אמנם הבליג רבנו על צערו, אך כאשר התחיל בהספדו על בנו בפסוק "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים", נשבר לבו בקרבו ולא עצר כח להמשיך.

הרופאים קבעו אז שגופו של רבנו נחלש מאוד ויעצוהו לנסוע למרחצאות מרפא. רבנו מלכתחילה לא רצה לוותר על מנהגו שמעודו היה נמנע מלנסוע למקומות נופש, שכן זמנו היה יקר בעיניו וחס על כל רגע של בטלה, רק כאשר מצב בריאותו נתערער ביותר והוכרח על כך על–ידי בני קהלתו, נסע רבנו למרחצאות שבעיר באדען הסמוכה לוינה.

מספד כבד מאד

גם ביומו האחרון, שעות מספר לפני פטירתו, הרצה עוד את שיעורו הקבוע לפני תלמידיו ומכיון שרבנו הרגיש כי יום פטירתו הוא יום זה, וכי הגיע העת לעלות לישיבה של מעלה, קיצר הפעם בפלפולו, כדי שיוכל לסיים את המסכת אותה למדו, בלילה ראה עוד את המכתבים שהגיעו אליו ומהן שהשיב עליהן. מכתביו האחרונים היו לידידיו הגאונים רבי זוסמן סופר מפאקש, רבי עזריאל הילדסהיימר מאייזנשטט, ולהגה"ק בעל "דברי חיים" מצאנז, בנסיונו להשלים בינו ובין רבי ירמיה לעוו מאוהל, תוך כתיבתו ובשעתיים אחרי חצות הלילה, נפל עטו מידו, ורבנו הכריז בהתרגשות: "עד כאן תחום שבת"! בני ביתו של רבינו הרגישו כי חלה הרעה נוספת במצב בריאותו ועמדו להזעיק את רופאו, אך רבנו סירב, באמרו: "הנכם מרעישים על לא דבר וכבר הגיע זמני להפרד מהאי עלמא דשקרא", ואמנם כמחצית השעה לאחר מכן עלתה נשמתו הטהורה למקור מחצבתה. ואיתקטר בהאי קטירא באור ליום כ"ג סיון בשנת תרכ"ו.

ממרחקים נהרו המונים להלויתו, כעשרים רבנים מגדולי הדור הספידוהו תמרורים לפני מטתו, ובכל קהלות ישראל שהגיעה השמועה על פטירתו נערך עליו מספד כבד. בין אלה שדבריהם באו בדפוס יש להזכיר את הספדיהם של הגה"ק מהר"ם שיק (על התורה, דברים) הגה"ק רבי אליעזר זוסמן סופר מפאקש (בספרו מלאה קטרת דרוש ד') ליקוטי חבר בן חיים (ח"ב דף פח) תורת משה נתן (דף ע) הגאון רבי נפתלי סופר בספרו "גבול בני נפתלי" ואת הספדו של הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר שפורסם אז בכתב–העת "איזראעליט".

גם לאחר פטירתו המשיכה תורת רבנו להאיר פני עולם ע"י ספריו אשר השאיר אחריו ברכה, בנו הגאון הגדול רבי אהרן שמואל אסאד כותב בהקדמתו לספר תשובות מהרי"א שאביו "הניח אחריו חידושי תורה ממש על רוב הש"ס וחידושי אגדה, מלבד שו"ת על כל ד' חלקי השו"ע" ונכדיו מספרים בהקדמתם לספר חדושיו על מס' כתובות, "שמלבד תשובותיו להלכה ולמעשה, חיבר חיבורים רבים, ומהם חידושים נחמדים על רוב מסכתות וסוגיות הש"ס אשר חידש והעלה על ספר בעצם כתב יד קדשו, והנם ספונים תחת ידינו ולא ראו עדיין אור הדפוס מסבות שונות". אולם ברבות הימים הופיעו ספרי רבינו כדלהלן:

תשובות מהרי"א הנקרא ג"כ יהודה יעלה, כולל שו"ת על שו"ע, (לעמברג–פרעסבורג תרל"ג–תר"ם) על ידי זקננו הגאון ר' אהרן שמואל אסאד שהוסיף שתי הקדמות חשובות לכל חלק.

בספרו זה שהמון בעיות תורניות נתבררו בו, רכש רבנו את עולמו באהלי תורה ונתקבל לאחר מספרי היסוד בהלכה למעשה, ולקראת הופעתו יצאו גדולי אותו זמן בהסכמות נלהבות, ביניהם הגה"ק רבי שלמה קלוגר רבה של בראדי שכותב בהסכמתו: "הן עוד בעודנו חי האיר פני תבל באור תורתו ועל ישראל זרח אור שמשו וכמה פעמים היה לי פא"פ מו"מ בהלכה וראיתי עוצם תקפו וידו הגדולה והחזקה בש"ס ופוסקים עד להפליא, וראיתי כי דבריו מיוסדים על אדני פז השכל והתבונה והיה גאון עולם".

סיפר הגה"צ רבי דוד יונגרייז זצ"ל ראב"ד עיה"ק ירושלים ת"ו, כי מיום שהופיע בדפוס ספר ה"שו"ת מהרי"א" לא ירד הספר מעל שולחנו של הגה"ק בעל "אמרי בינה" רבי מאיר אוירבך אב"ד קאליש ואח"כ בירושלים. גם הגה"ק המהרש"ם מברזאן מביא כמעט בכל תשובותיו את פסקיו של רבנו בספרו זה.

חידושים על הש"ס בהקדמה לתשובות מהרי"א כותב בנו הגאון רבי אהרן שמואל, שמילא את מקומו כרבה של קהלת סערדאהעלי, שאביו השאיר אחריו מלבד התשובות גם כתבי יד המכילים חידושים על רוב הש"ס.

בשנת תרצ"א הוציאו לאור נכדיו שני האחים, רבי מרדכי ורבי אהרן שמואל בני הגאון רבי יעקב מאיר אסאד זצ"ל, את חידושי מהרי"א למסכת כתובות.

השואה שירדה על מרכזי היהדות בגולת אירופה לא פסחה גם על קהלת סערדאהעלי הקדושה שכותבי דברי הימים כנוהו "ירושלים הקטנה" ויש להניח שגם כתבי יד אלה ירדו לטמיון.

צאצאיו לא ציינו את שמות המסכתות שעליהן כתב את חידושיו, אבל על חלק מהן אפשר לעמוד מתוך עיון בתשובותיו, שכן הוא מרבה להזכיר בספריו הנדפסים את חידושיו שבכתב יד, ולעתים אף מעתיק קטעים שלמים. ועל פי הערות וקטעים אלו ניתן לקבוע שהוא חידש חידושים למסכתות אלו.

התודה והברכה
לנכד רבנו המו"ל ומהדיר ספרי דברי מהרי"א
הרה"ח ר' בנימין זאב קוביטשעק שליט"א
אשר נהג בנו טובת עין ונתן לנו רשות להעתיק את התולדות הנ"ל



נלקט מספר "מקראי קודש - לשבת" אוצר נפלא על ענייני שבת

תְּגַלּוֹן פִּתְגָמִין וְתֵימְרוֹן חִדּוּשָׁא לְעַטַּר פְּתוֹרָא

שבת יומא דאורייתא (ד)

לימוד חומש רש"י ומפרשים ◇ לימוד חומש רש"י ◇ רש"י הק'

לימוד חומש רש"י ומפרשים

חומש עם רש"י חשוב כמו עם תרגום

אם למד הפרשה בפירוש רש"י חשוב כמו תרגום, וירא שמים יקרא תרגום וגם פירוש רש"י.

(שו"ע - או"ח סי' רפה ס"ב)

לימוד עם רש"י הוא העיקר

ילמדו בפירש"י שהוא עיקר, שהוא בנוי על יסוד התלמוד.

(מגן אברהם - שם סק"ג)

יחי' לו חק ולא יעבור לסיים כל הסדרה עם רש"י

אך בזאת נאות לכם, אם יקבע האדם את עצמו בקביעות ללמוד בכל שבוע ושבוע, חק עולם לא יעבירנו, הסדרה עם פירוש רש"י כנהוג.. אך לבל יוסר התמיד כסדרו, אף אם יחיה אלף שנים לא ימנע עצמו ללמוד בכל שבוע הסדרה עם פירש"י, ודבר זה נקל לעשותו.

(יסוד ושורש העבודה - שער הניצון פ"ב)

לימוד חומש רש"י הוא הראשון לכל

והבחורים אשר אומרים כי הרפה הוא להם ללמוד בישיבה פרשה חומש עם רש"י, וקאפיטל בנ"ך, לו חכמה ישכילו היו לומדים זה ראשונים מכל. ראה נא הרא"ם ז"ל אשר האיר עיני ישראל בחיבורו על רש"י על התורה, (כמו"כ הגה"ק מהר"ל מפראג זיע"א, כתב פירוש עמוק ורחב על פירש"י עה"ת), ולא כאותן שלומדים עם תלמידים גפ"ת, אם שיודע להקשות איזה קושיא ותירוץ, חכים ורבי יתקרי, ובתנ"ך אין לו שום ידיעה.

(פרי מגדים - אגרת בריש או"ח ד"ה ומה)

ללמוד שאר מפרשי התורה

בספר דרך החיים מליסא כתב, דלנוהגים לקרות (במוצאי שבת קודש) פרשת השבוע, נכון שיהיה עם פירוש רש"י, דלילה לאו זמן מקרא הוא. והנה הגם דאין אדם לומד אלא במקום שלבו חפץ, וגדולה תורה, דהמצא תמצא ששים רבוא דרשנים, וכולם ניתנו מרועה אחד מהר סיני, מכל מקום אשרי תבחר ותקרב פירוש מוה"ר משה אלשיך, דגילה לנו רבינו האר"י עליו, דהיה ניצוץ רבי שמעון בר נחמני, וכיון אל האמת בדרשותיו, ובספרו שם הגדולים אות ח"ן כתב, דמוהרח"ו תלמידו של מוה"ר משה אלשיך, גילה דרבינא התגלגל ברבי ורבי שמעון בר נחמני, בסוד העיבור, וראה כתוב, דבצרות פולין נגלה לחכם אחד בהקיץ, להצילו מתוך ההפכה, על שהיה לומד תדיר דרשותיו, יעויין שם, ומעין כיוצא, נגלה אלי בחלום על ספר אור החיים להרב הקדוש מורינו הרב חיים בן עטר, זכותו יגן עלינו אמן.

(כף החיים, פאלאגי - סימן לא אות נה)

תנ"ך עם פירש"י ותורה עם פירוש רמב"ן

תנ"ך עם פירש"י, ותורה עם פי' רמב"ן, תהגו ותלמדו את בניכם כי הוא ראש אמונת אומן, ובו תתחכמו מכלכל דרדע והימן.

(חתם סופר - בצוואתו)

בד' וה' ועש"ק למד עם התלמידים פירוש הרמב"ן

מרן החת"ס זצ"ל למד תמיד עם תלמידיו בפי' הרמב"ן בכל יום ד' ה' ועש"ק. ועי"ש מה שהאריך עוד בדביקות מרן החת"ס לפי' הרמב"ן.

(מבוא לספר דרשות חת"ס)

גודל התועלת המגיע מזה

כתב הג"ר שלמה אייגער בן הגרע"א, ואביו של הגה"ק ר' לייבל'ע מלובלין במכתבו: אף כי תלמוד בעצמך סדר הפרשיות של כל שבוע כאמור, אעפ"כ תלמוד בכל שבוע עם רבך עוד פעם הסדר מהחל ועד כלה עם פירש"י, למען תחזור על כל סדר ב"פ בשבוע. גם דע כי לימוד זה אינו דבר נקל כ"כ וכמה חיבורים גדולים נתחברו עה"ת, וביחוד על פירש"י, ע"כ וודאי יצא לך תועלת אם תלמוד ג"כ אצל רבך. ואל תאמר

שאינו לפי כבודך ללמוד חומש אצל רבך, כי לא מחכמה תאמר כזאת, אם תחקור תמצא כי גיסי הגה"צ אב"ד פרעשבורג (מרן החת"ס), לומד בכל לילי שבת הסידרא עם פירש"י, עם כל הישיבה אשר הוא יותר ממאתים איש, וגם לומדים מופלגים בני עירו באים לשמוע, ומפליגים מגודל תועלת המגיע להם מזה.

(חוט המשולש – עמוד רכט אות יז)

לעולם זלגו עיני דמעות

הגאון רבי יהודה גרינוואלד זצ"ל אבדק"ק סאטמאר הביא בשם הג"מ רבי פייבל פלויט זצ"ל בעמח"ס ליקוטי חבר בן חיים 'שמעולם לא הלכתי מלימוד החומש בסדר השבוע שלמד החת"ס עם תלמידיו שלא זלגו עיני דמעות מרוב הרגשת חדוה ואהבת התורה, ואפילו בפרשיות תרומה ותזריע מצורע'.

(שירת משה – בהקדמה מהגאון ר"י גרו"ו / אוצרות הסופר - קובץ יח עמוד קפב)

בזה הצליח

והלואי שילמוד חומש רש"י, עם בעלי בתים וגם עם בחורים, כי בזה הצליח אדמ"ו החתם סופר זצ"ל, כי הכל היו שוחקים עליו בנעוריו, והוא נעשה ראש הדור לכל גדולי עולם.

(קן סופר, לבעל מחנה חיים – מכתב קכא)

ב' דברים ידועים לו

שמעתי כ"פ בשם החתם סופר זצ"ל, ב' דברים ידועים לו, אחד שרצה לדעת ויודע, הוא רמב"ן עה"ת, אחד שהייתי רוצה לדעתו ואיני הולמו, וזהו הורש"י (חומש עפ"י רש"י).

(צנא מלא ספרא – עמוד סג)

שיש ללמוד חומש ופרש"י, ולפעמים ילמדו בפי' הרמב"ן ובאוה"ח הק' ושאר מפרשים ראשונים ואחרונים אשר יסודתם בהררי קודש, ועכ"פ פרשת השבוע עם פרש"י יהי' להם חוק ולא יעבור להיות בקיאין בו ולדקדק בפרש"י כאשר תוכלו.

(הכנה דרבה, לערוגה"ב - אות ה)

לענ"ד נראה לי לומר עוד טעם מה שהצריך הב"י בשו"ע ללמוד גם פירש"י בעת קריאת שמו"ת, משום דבפירש"י הובא כמה דרשות חז"ל הקרוב לפשט הנמצא בש"ס ובתו"כ וספרי ומדרשים. וכבר כתוב בשלה"ק וכו' שבעת קריאת שמו"ת בעש"ק צריך לשום לבו ועיניו להתבונן הן במצות הן במוסר והן במידות היוצאין מתוך הפסוקים עכ"ל שם, ונ"ל שאפשר שגם הרב בית יוסף כוון לזה, ולכן כתב שירא שמים יקרא גם פירש"י.

(שו"ת בנין שלמה – ח"ב סי' יח)

בכל דיבור של רש"י נסתר ענינים נפלאים

ובפרט דקדוקי רש"י, כי בכל דיבור ודיבור של רש"י יש בו נסתרים עניינים מופלאים, כי חיבר החיבור שלו ברוח הקודש, צאו וראו ברש"י על התורה שהקורא סובר שהוא קל, ראו במזרחי ובכל מפרשי דבריו ותמצאו נפלאות, ורש"י על הגמ' גם כן הוא, כולם מרועה אחד נתנו.

(של"ה הק' - שבועות פרק נר מצוה אות יד)

הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע לא רצה שהבעל קורא קבוע קרא הסדרא, אם לא גמר מקודם ללמוד כל חומש רש"י.

(שיח זקנים – ח"ח עמוד סח)

בשו"ע (סי' רפה) פסק, דיר"ש יקרא תרגום וגם פירוש רש"י, כאשר יעויין שם, ואנכי לא ידעתי מי פטרם לכמה מתופסי התורה, דהם לא יצאו מכלל יראי שמים, ואמאי אין נזהרין ללמוד גם פירוש רש"י, בין ערב שבת וליל שבת ויומו, ואפי' שלא יגמרו, יכולין להשלים באמצע שבוע, וכיון שהוא דינא דשו"ע, ראוי להם לקיים הדבר, ובמקום שילמדו בענין אחר, ילמדו כל הפרשה, מפירוש רש"י, ומי שחשקו לחדש חידושי תורה, יראה כמה תועלת נמשך בהגיע לפרק הקורא בפירוש רש"י, מדי שבוע בשבוע, וישים אל לבו, דרש"י התענה תרי"ג תעניות כדי לפרש פירוש זה, ויש בו רזין עילאין, וסודות עמוקים, ובודאי דזכות בעי להיות לומד בפירושיו הקדושים והטהורים.

(כף החיים, פאלאגי - סי' כו אות ז)

וכתבו הפוסקים שהן אמת שלפי סודן של דברים אי אפשר לומר ונקה מלקרות שמו"ת אבל לפי פשטן של דברים שקריאת התרגום הוא להבין הענין לפי שבזמנם היו מדברים ארמית הנה כי כן לדידן עיקר המצוה לקרות כל פרשה עם פירש"י וללועזים בלעז הנה כי כן יאחז צדיק דרכו אחוז בזה וגם מזה אל ינח ידו ועת לכל חפץ ביום שבת קדש למי שאינו מאבד השעות בשה"י ופה"י וכבר יש מקומות שיש בני חבורה אגודות אגודות בשבת קדש יש לומדים תהלים ויש לומדים

שבת בשבתו

עניני שבת קודש בפרשת השבוע

לענג את השבת בלימוד התורה

עלו זה בנגב, ע"ד ופרקתו עלו, כי כל המענג את השבת ניצול משעבוד עכו"ם (שבת קיח:) וז"ש ופרקת עלו, ע"י מה ע"י שיפרוק עונג שבת, וז"ש עלו, ר"ת למפרע ו'קראת לשבת ע'ונג (ישעיה נח, יג) וז"ש הכתוב (תהלים מד ב) פוע"ל, ר"ת פ'עולת ו'קראת ל'שבת ע'ונג, רק אם תאמר האיך אפשר לענג השבת לזה אמר ר"ת פוע"ל ל'וו ע'לי ו'אני פ'ורע (ביצה טו:) פעלת בימיהם וכו', וז"ש על"ו ר"ת כנ"ל, ומהו העונג לזה אמר בנגב, היינו בתורה כנ"ל.

(ברית אברם)

תנ"ך משניות מדרשים וכדומה אשריהם ישראל ואשרי תמימי דרך מטיבי לכת ההולכים בדרך טובים.

(פלא יועץ - ערך פרשיות)

בכל יום ילמדו פרשה עם חומש רש"י

אצל חסידי חב"ד מקובל מדור דור, תקנתו של אדמו"ר הזקן, שתיקן שבכל יום ילמדו פרשה חומש עם פירוש רש"י מפרשת השבוע, וכך גם נהגו האדמורי"ם נשיאי חב"ד, ורבותינו אמרו ששנים מקרא ואחד תרגום, הוא הלכה ופירוש רש"י שאנו לומדים הוא ענין של יראת שמים, כמו שכתוב בשולחן ערוך (סימן רפה ס"ג), ויירא שמים יקרא תרגום וגם פירוש רש"י, נמצא שפירוש רש"י הוא סגולה ליראת שמים.

(ספר השיחות – שנת תשב עמוד לג)

סיפר הגה"ק מהריי"צ ז"ל שרבינו בעל התניא אמר פתגם בזה"ל 'מ'דארף לעבן מיט די צייט', ולא ידעו ולא יבינו על מה ירמזון, וכי יעלה על הדעת שכוונות הק' שצריך להיות מן אותם שמתנהגים לפי רוח הזמן, שנים רבות אחרי כן ראו החסידים של אדמו"ר הרש"ב ז"ל שבעת שהעביר הסדרה של פרשת נח (בסופו) שבכה וזלגו עיניו דמעות, ושאלו אותו על מה ולמה, והשיב להם, הלוא נולד אברהם אבינו (ובכה בכיה של שמחה), ואז הבינו למפרע פתגם קדשו, 'מ'דארף לעבן מיט די צייט', דהינו שצריך להרגיש הענינים אשר לומדים בפרשת השבוע.

(שלושת הריואים, מהרב לעמיל שוואריץ – עמוד נ)

ואאמו"ר [הרה"ק מטשערנאביל] זצוקללה"ה אמר שבשביל רש"י הקדוש הי' בריאת העולם וישראל והתורה הק', כמו שדרשו רז"ל בראשית בשביל ישראל ובשביל התורה, ובראשי"ת נוט' ב'שביל ר' ש'למה י'צחק, שבשבילו הי' בריאת העולם.

(מגן אברהם, טריסק – פ' בא בד"ה ויאמר ה')

הסדר הנכון הוא ללמדם לתשב"ר תחלה מקרא עם חיבור פירוש המלות, מן בראשית עד לעיני כל ישראל, לא כדרך המלמדים שבדורינו בארצות אלו שלומדים עם הנער בכל שבוע כמה פסוקים וכו' ובשבוע שאחריה לומד בסדרא אחרת, והכל פי' המלות לבד בלא חיבור, וא"כ וודאי לא קרוב זה אל זה והיה כלא היה כל מה שלמד תוך שנה זו וכו'. על כן אין טוב כי אם ללמדו כל החומש תמידין כסדרן עם הבנת חיבור הענינים, ואז גם כי יזקין לא יסור ממנו, וילמד מתוכו ידיעת מציאת ה' כדי שתהיה יראתו על פניו, וידע מצות ה'.

(עמודי שש לבעל כלי יקר - מוסר עמוד התורה)

בעל הנודע ביהודה וזל"ה מתנצל על מה שלא השיב על שאלה בע"ש "אני טרוד בע"ש ללמוד רש"י עם התלמידים".

(שו"ת נ"ב - מהדו"ק יו"ד סי' ז)

פירש"י יש לו מעלה שהוא מפרש את הענין ע"פ מדרשי חז"ל יותר מהתרגום, ובאמת כן ראוי לנהוג לכל אדם שילמוד בכל שבוע הסדרה עם פירש"י לבד התרגום, כי יש כמה פרשיות בתורה ובפרט בחלק ויקרא שא"א להבינם כלל ע"י תרגום להוד.

(משנה ברורה – סי' רפה סק"ו)

עלינו להכין את עצמנו לפני ביאת משיח צדקינו, כל אחד ואחד לפי מדרגתו, ובלא זה אין לנו שום פנים לבקש על ביאת משיח צדקינו אם לא נהיה מוכנים וכו'. על כן אחי ורעי החרדים לדבר ה' ותורתו, תלמידי חכמים ובעלי תורה שבכל עיר ועיר, עליכם המצווה הזאת לעורר את המון אחינו בני ישראל שאינם יכולים ללמוד בעצמם ולחבר אותם ללחבורה אחת וללמוד עמהם פרשת השבוע עם פירוש רש"י, פרשה אחת בכל יום ולבאר לפניהם היטב את דברי התורה כל אחד ואחד כיד ה' הטובה עליו, לא בדרשות ארוכות כי אם בקצרה בטוב טעם ודעת.

(מכתבי חפץ חיים - מכתב יח)

מעלתה וסגולתה

סגולה נגד מחשבות זרות ולקדושה

אמר הוא ז"ל, כשיכלו בניכם ללמוד "אז זיי וועלן קענען– לערנען רש"י על הומש" מובטחני שיהיו אנשים כשרים, ולא יהי' להם מחשבת עבודה זרה ח"ו, ויהיו נקיים בברי"ק.

(אמרי פנחס - שער ה אות י)

סגולה להנצל בכל יום מעבירות חמורות

הגה"ק [מהרי"ד] מבעלזא ז"ל אמר, מי שלומד בכל יום פרשה חומש ורש"י מובטח שינצל באותו יום מעבירה חמורה לעשות. והיה מנהגו בקודש אחר סילק תפילין דרש"י, טעם מידי, והניח ר"ת ולמד מיד בהם פרשה חומש ורש"י.

(אלף כתב - אות שכט)

מובטח שיחי' בהיכלו של רש"י

שמעתי בשם הקדוש מהר"ש מבעלזא זצוק"ל, שמי שלומד וגומר בכל שבוע ושבוע פירוש רש"י על התורה, אזי מובטח שבעלמא דקשוט יהי' עכ"פ במתיבתא דרש"י.

(דברי יצחק - אות קכא)

לימוד חומש עם פירוש רש"י

הגה"צ ר' בנימין ראבינאוויטש זלה"ה, הי' אומר בשם הרה"ק השר שלום מבעלזא זיע"א, שהלומד כל השבוע את פירש"י על כל הפרשה יזכה להיות בהיכלו של רש"י (בעולם הבא). וביאר את הדבר ש"יזכה להיות בהיכלו", פירושו, שמסייעים לו מן השמים שיזכה לבוא למדריגות רבות כ"כ בעולם הזה, שעי"ז יזכה בעולם הבא להיות בהיכלו של רש"י, והטעם לזה הוא מפני שני דברים.

א) מפני שבפירש"י מובאים דברים גבוהים מאד, ומי שלומד אותם ומכניסם בראשו היטב ומקיימם, עי"ז זוכה למדריגות גדולות.

ב) מפני שהלימוד הזה דבר קשה מאד אצל האדם, שהבעל דבר מתגבר על זה מאד, וכשהאדם מתגבר על יצרו ולומד כסדר את הלימוד הזה, עי"ז זוכה שמסייעים לו מן השמים שיבוא למדריגות גדולות כנ"ל.

ואמר, שצריכים לקבוע לזה זמן מיוחד בכל יום, וללמוד זאת היטב להבין כל דבר על בוריו, ולפעמים צריך לעיין במפרשים להבנת דברי רש"י הק', ובשביל זה צריך לקבוע זמן מסויים, שיספיק להבין כל דבר על בוריו.

(עבודת בנימין - שער השבת)

סגולה נגד גיאות

אבא מארי היה אומר בשם הרה"ק ה"שפאלער זיידע" זצ"ל שיש לו סגולה נפלאה נגד גיאות, והיא לימוד חומש עם פרש"י, כשרואה שאפילו פסוק חומש עם פירוש רש"י אינו מסוגל להבין, ממה הוא כבר יכול להתגאות.

(על אבותינו - עמוד 147)

מועיל לפתיחת הלב

אדמו"ר הזקן [בעל התניא] אמר פעם: פרש"י על חומש הוא יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות. פרש"י על גמרא, פותח הלב ומגלה שכל עצמי.

(היום יום – כט שבת תשג)

להאמין באור קדושתו אשר יאיר חשכת ליל

ומאד מאד הזהר ללמוד בכל שבוע חומש עם פירש"י ז"ל על הסדרה, כי זה מסוגל מאד מאד ליראת שמים, וצריך לצייר לפני עצמו קודם שמתחיל ללמוד פירוש רש"י ז"ל האיך קדושת רש"י תוכל להאיר לנו בחושך שלנו, כי זה כלל גדול בכל דרכי ד' להיות מאמין בקדושת רבותינו הקדושים, אשר רוח קדושתם נתמלא בתוך דברי קדשם, ומי שלומד באמונה זה וברצון זה אשר יתדבק בו מקדושתם, לזה ממש נשפע מקדושת קדושתם ע"כ.

(תורת א, שאפראן - ח"ג מכתב ל)

מציל ממות

שמעתי מזקני מוהר"ר רפאל מבערשיד זצ"ל שבימיו היה נשמע הריגה [ומגיפה] רח"ל, והיה מורו הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זצ"ל מצוה: מ'זאל פילווין (להפיץ ולהתיל לימוד) חומש עם פירש"י.

(אמרי פנחס - שער התורה אות לט)

יכול בקל להתקרב אל הקב"ה

כבר נודע בין החיים מה שמקובל מפי הצדיקים הקודמים בגודל החיוב ללמוד פירוש רש"י על התורה, ומקובל ממרן אור שבעת הימים ה'בעל שם טוב' הקדוש זלה"ה, אשר מי שרגיל ללמוד פירוש רש"י על התורה יכול בקל להתקרב אל הקב"ה.

וכן ראיתי עין בעין אצל זקיני הגה"ק בעל 'חקל יצחק' זלה"ה שהיה לומד חומש עם פירוש רש"י מדי שבוע בשבוע, וגם היה לומד שיעור ברבים בכל ליל שישי בחומש ופירוש רש"י, לכן יראה כל אחד ואחד לקבל על עצמו ללמוד חומש עם פירוש רש"י בקביעות.

(תפארת צבי, ספינקא - פרשת בראשית עמוד מט)

לימוד החומש ועם הנערים

הזהיר שיהיה תמיד מונח אצל האדם חומש ע"פ רש"י, לעיין בו בכל שעה, כמ"ש והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו וגו' למען ילמד ליראה, וינצל ג"כ מהרהורי ע"ז, וגם הזהיר שילמדו הנערים כל התורה מבראשית עד גמירא ויהיו בקיאים בהם, ובודאי יהיו כשרים וינצלו מהרהורי ע"ז.

(אמרי פנחס השלם - שער התורה אות לז)

חו"ר סגולה למחשבות רעות

בשם הרב, שמע שמצויים פוחזים ורוצחים, וציוה ללמוד פירש"י וחומש, כי רש"י על חומש סגולה למחשבות רעות בענין אמונה.

(פאר לישרים, קארין - אות מט)

סגולה נגד שערורות

בקיץ אחד שמע שערורות גדולות, וצוה ללמוד ולהשלים פירש"י מכל סדרא בכל שבוע. ופעם אחת הזהיר לומר הרבה תהלים, וללמוד זוהר הרבה. וגם הזהיר למדינות וואלחייא בענין המגפה ר"ל, שיאמרו במנין תהלים בלי הפסק עד גמירא, שלשים יום רצופים.

(אמרי פנחס - שער ה אות ט)

כשלומד חו"ר נזכר כשלמדו עם המלאך

התינוק קודם שנולד מלמדין אותו כל התורה כולה, ושמעתי ממורי ורבי הבעש"ט נ"ע, אשר ביום החמישי בלילה לומדים עם התינוק פרשת השבוע עם פרש"י, ומי שחננו השי"ת בזכרון טוב, הנה כשנעשה גדול ולומד ביום החמישי בלילה פרשת השבוע עם פרש"י, הוא נזכר אותו הטעם שהי' לו להתינוק כשלמדו עמו פרשת השבוע עוד קודם שנולד.

(כתר שם טוב - אות קכא)

מאמין באלקי ישראל

הרה"ק הריי"ן מליובאוויטש זצ"ל: ללמוד חומש עם פירוש רש"י יש בו מעלה נפלאה, לבד שמקיים בזה הדין שבשו"ע (או"ח סי' רפה) בנוגע לשניים מקרא ואחד תרגום, ש"ירא שמים יש לו לקרות התרגום וגם פרש"י", הנה לבד זאת כשלומדים עם תינוק חומש עם פרש"י, אביו או רבו, ישאר בודאי מאמין באלקי ישראל, עד וועט זיך דרייען אהער אהין און ער וועט בלייבן א מאמין באלקי ישראל.

(שיחות אדמו"ר הריי"ן ז"ל)

שמירה עליונה

פעם בא אחד אל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הצמח צדק, והתאונן, שיש לו תקלות, ענה לו "למד חומש עם רש"י ולא תהיינה לך תקלות".

(שיחות אדמו"ר הריי"ץ ז"ל)

עמוד האמונה

אלקי אברהם הי' בעזרי להחזיק שלא לזוז מהשיטה הברורה להתרחק מהציונים מכל מיני התחברות ושייכות אתם, ותולה אני זאת על קפידתי בכל שבוע ללמוד חומש עם פירש"י ז"ל [ב' פעמים] מרישא ועד גמירא.

(זכור לאברהם, תולדות אהרן – עמוד ריד)

לימוד עיוני

והעצה היעוצה שתתחזק האמונה בלב האדם היא שילמוד פ' השבוע בכל שבוע עם פירש"י, וידקדק ויעיין בהם היטב, וכדכתיב והאזנת למצותיו, ופירש"י תטה אזנים לדקדק בהם, לאפוקי אם קורא אותם רק מהשפה ולחוץ.

(זכור למרים, להחה"ח – פרק כא מאמר לחיזוק האמונה)

יחוד קודשא ב"ה ושכינתיה

חומש עם פירוש רש"י יאחד תורה שבכתב עם תורה שבעל פה, והלימוד הזה יכנים בלימוד הילדים את האמונה בכל עיקרי הדת והידיעה בשרשי התורה, ויוכשרו ללמוד אחרי כן משנה ומגרא.

(קובץ מאמרים, הגר"א וואסערמאן - עמוד עא)

רש"י הק'

אשרי"ך שזה יצא מחלציך

שמעתי מאבי מו"ר הקדוש [ר"מ מסאמבור] שאמר בשביל [אודות] אחיו הוא דודי הצדיק הקדוש מו"ה צבי [מזידיטשוב] נב"מ, שספר לו אביו [הרה"ק רבי יצחק אייזיק מספרין] נב"מ, שקיבל איש מפי איש, כי אברהם לא הי' רוצה ליקח את יצחק מהעקידה, עד שהי' הקב"ה מבטיח לו שיהי' יוצא ממנו רש"י לנכד. ואמר אבי נב"מ לדודי הצדיק נב"מ, אפשר בא הרמז על זה שאמר הקב"ה וברך לאברהם, וירש זרעך את שער אויביו, וי"ש הוא אותיות ורש"י, והוטב בעיניו.

(עשרת קדושות – מהוד"ת מערכת ב אות לג)

ממנו תצא תורה

קבלתי ממו"ח [הברוך טעם] זלה"ה שהי' גאון עולם, ומהגאון בעמ"ח ים התלמוד, והם סמכוני להורות ולדון כאשר הי' אתי בכתובים, אשר ידוע שהם קבלו איש מפי איש עד רש"י ז"ל כידוע לכל, ורש"י ידוע שקיבל איש מפ"א עד מרע"ה.

(שו"ת דברי חיים - חו"מ סי' כג)

רש"י ז"ל הוא כמו אחיה של התורה הקדושה, כי כל תשב"ר וכל ישראל לומדים את התורה שבכתב ובע"פ עם פירש"י, ומזה מובן עוצם גדולת רש"י.

(שיחות הר"ן - אות רכג)

מה שאמרו צריך כל אדם לחזור הפרשה עם פירוש של רש"י, שהוא מנופה כסולת נקיה, וכל דבריו מדברי רז"ל וכו' שאין תרגום ופירוש מעולה בו, ובפרט שרוב הפרשנים נתנו לו כתר המלוכה כי קטן וגדול שם הוא וכו', אבל מי שלא יכול לקיים הכל (תרגום ורש"י), שאין השעה מספקת, יקרא פירש"י שמועיל יותר מן התרגום.

(ים של שלמה - קדושין פ"ב אות יד)

ומזה תראה בני נ"י, שדינים שאינם מבוארים בפוסקים ימצא להם לפעמים פשר והתפשטות במשניות וספרי. ולכן איעצך: הוי מרגיל עצמך להיות בקי מאד במשניות וברש"י על התורה, שהוא לתועלת גדול לכמה ענינים. והרבה פעמים שפשטתי שאלות שלא נמצאו בפוסקים מהמשנה, וכן פירש"י עה"ת הוא תועלת גדול להיות בקי בספרא וספרי ובמדרשים, מלבד התועלת הפשוט, להבין פירוש הפסוקים על נכון.

(שו"ת בנין ציון החדשות - סי' נד)

אפשר שלכך הקפיד הרב ז"ל [הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע] מאוד, ללמוד חומש עם פירוש רש"י ז"ל, כי רש"י הוא מלוקט ממדרשים, שהיא תורה שבעל פה, לייחד תורה שבעל פה עם תורה שבכתב.

(אמרי פנחס השלם - שער התורה אות לו עמוד רסא)

ע"כ אחים אהובים העם אשר בחר לו ד' לנחלה, נשים לבנו על על דרכינו נסורה מדרך העקלתון שהדריכנו בו היצר ושלוחיו, נשובה אל דרך הנכונה הגדולה הרחבה שהלכו בו אבותינו מעולם נשובה לד' ותורתו גם אנחנו גם בנינו, בכל כחו על כל אב להחזיק בניו הקטנים לתורת ה' ללמדו חומש עם פירש"י, שתתן לו ידיעה רבה בתורה שבע"פ בילדותו, שבפירוש רש"י נמצא ביאור התורה והמצוה ומדרשי חז"ל הק' המדבקים לבם של ישראל לאביהם שבשמים. ולא לדלג ח"ו אף פרשה או פסוק אחד כהנהגת המדריכים החדשים לומר פרשה זו נאה ופרשה זו אינה נאה לפי הערות שכלם להעיז פניהם לעשות משטר בתורת אלקים חיים. והכל כמו שלמדו לנו אבותינו.

(תורת הבית, מהה"ח – מאמר עלבונה של תורה עמוד צ)

ואמנם בזמננו אכשר דרא בס"ד נתרבו פירושים שמבארים דברי רש"י בלישנא קלילא, באופן שכל אחד ואחד יכול להבין, אם כן ודאי חייבים ללמוד פרש"י עם הביאורים הללו, ברם מאוד יש ליזהר שיהא המחבר שמפרש את החומש ופירש"י ירא שמים, שמבאר רק ע"פ דברי רז"ל והספרים הק'.

(שבילי דוד - או"ח סי' רפה סק"ב)

פירוש רשיז"ל ראיתי ונתון אל לבי, לכתוב אותו בשלימות אות באות, להיות אדון ושר המפרשים כולם ז"ל, המאור הגדול אשר האיר עיני בני הגולה בפירוש, ידו בכל במקרא במשנה בגמרא, הוא המורה לנו את הדרך נלך בה.

(מדרש שמואל - בהקדמתו עמ"ס אבות)

אנו רואין עומק עיונו בכל דבריו ודקדוקו בכל ענין על מכונו, מי כמוהו מורה פירושים אמיתיים נכונים.

(לבוש האורה - שמות יח יג)

ורש"י ז"ל רוח הקודש הופיע בו, וכיוון אל דברי חז"ל.

(אור החיים הק' - במדבר כו טז)

כבר נודע דרש"י דדקדק בדבריו מאוד, ובשינוי אות בא ללמוד הלכתא גבורתא.

(שו"ת חיים שאל, להחיד"א - ח"א סימן מה)

דמי לנו גדול על ישראל ועל רבנן כרש"י.

(ברכי יוסף, להחיד"א - חו"מ סימן כה סעיף לא)

ורש"י ז"ל רוח ה' נוסכה בו לכתוב תיבה אחת ולהודיע עוצם כוונתו.

(מחזיק ברכה, להחיד"א - יו"ד סימן מה אות ז)

אם תרצה לעמוד להבין ענין רש"י, צא ולמד מהמזרחי אשר ביאר דברי רש"י על התורה ומבאר מה תיקן בכל מילה.

(שלה"ק - סוף תושבע"פ כללי רש"י)

דברי רש"י ז"ל מדוקדק ברוח הקודש, על כן יש רשות בידינו לדרוש בדבריהם ענינים מושכלים בחכמה.

(לקוטי מהרצ"א - פרשת עקב אות רמה
מעין גנים - פרק יב אות ו)

טהורים יירשוה ויקדשוה / מעשי צדיקים

"זאלסט פילעווען חומש רש"י וועסטו וויסן וואו דער באשעפער וואוינט"

כשהרה"ק ר' מרדכי מנאדבורנא זצוק"ל הגיע בסיגוט, נכנס אליו רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע כשהיה ילד בערך בן ד' שנים, ושאל אותו מה שלומד, וענה לו רבינו שלומד חומש רש"י, ובחנו בפרשת השבוע, ואח"כ ציווהו שיהא זהיר ללמוד בחומש רש"י בכל יום, ואמר: "זאלסט פילעווען חומש רש"י וועסטו וויסן וואו דער באשעפער וואוינט, מרדכי'לע האט געקענט אסאך גרויסע לייט וואס האבן נישט געפילעווען חומש רש"י און האבן נישט געוואוסט וואו דער באשעפער וואוינט.." וידוע שרביה"ק פקודתו שמרה רוחו ועד שבוע האחרונה לימי חייו למד בכל שבוע ושבוע כל הפרשה חורש"י, וגם הבחורים הגדולים שבישיבתו כשעמדו לנסיון על גפ"ת שאל אותם כמ"פ איזה ענין בחורש"י של פרשת השבוע.

כשנחלה רבינו הק' זי"ע בעוה"ר בשנת תשכ"ח לפ"ק פ' משפטים במחלת הסטראק ל"ע, ובימים הראשונים למחלתו לא הי' יכול ללמוד חומש רש"י כדרכו מימים ימימה, והי' לו צער גדול מזה, עד שפע"א בבוקר סיפר בחדוה רבה, שראה בחזיון הלילה את הרה"ק ר"מ מנאדווארנא זצ"ל ותינה לפניו את צרתו כי למגינת לבו נבצר ממנו לקיים פקודתו הק', והרגיעו הרר"מ וברכו והבטיחו שעוד ילמוד ימים רבים חומש רש"י, ומני אז העלה אבר כנשרים והחליף כח בעוז ותעצומות, וחזר למנהגו הק' ללמוד חומש רש"י כמקדם. ואף כשהי' לו אח"כ הרבה פעמים יסורים קשים מחמת העדר בריאת הגוף בעוה"ר, לא ויתר ממנהגו זה, ועד יומו האחרון המשיך בלימודו חומש רש"י בעיון ואף במפרשי רש"י כהרא"ם וכדו' שהיה רגיל לעיין בהם הרבה בשעת הלימוד.

(מושיען של ישראל - ח"א עמוד רכח)

רבינו [רבי מרדכי מנדבורנא] הי' מזהיר את כל הבאים אליו שילמדו בכל שבוע חומש ופירש"י ז"ל, ואמר שהוא מסוגל ליראת שמים, ואמר עוד שראה לכמה גדולי ישראל שנחמצו לעת זקנתם ויצאו מדרך הישר, ואם היו לומדים חומש ופירש"י לא היו באים לידי כך, ע"כ צריך כל איש להזהר בזה ולא יקל בעיניו דבר זה, וכן אמרו לי בשם כ"ק הגאון הקדוש רשכבה"ג מרן אדמו"ר המפורסם מסאטמאר (שליט"א) [זי"ע] שהוא שמע זאת מרבינו כשאמר כן.

(מאמר מרדכי, נאדבורנא - סיפורים ושיחות עמוד קכח אות מח)

הרה"ק ר' פייביש מיאברוב זי"ע אמר בשם זקינו הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע שאמר 'א יוד וואס לערנט נישט חומש רש"י יעדער וואך, ווייסט נישט ווי גאט וואוינט'.

(ראשי בית אבותם - עמוד 108)

בד' וה' ועש"ק למד עם התלמידים פירוש הרמב"ן

מרן החת"ס זצ"ל למד תמיד עם תלמידיו בפי' הרמב"ן בכל יום ד' ה' ועש"ק. ועי"ש מה שהאריך עוד בדביקות מרן החת"ס לס' הרמב"ן.

(מבוא לספר דרשות חת"ס)

לא רצה ליתן התרת הוראה למי שאינו לומד חו"ר

מסופר שפע"א בא בחור מתמיד בתורה אצל הג"ר יונתן שטייף ז"ל, שיבחנו בשו"ע יו"ד ח"א ולקבל 'התרת הוראה', וכאשר הושיב עצמו התחיל לשואלו בפרשת השבוע חו"ר, והבחור לא ענה שלא ידע בטוב, ולא רצה ר' יונתן ליתן לו התרת הוראה.

(ספרא דשבתא)

כידוע היה הרה"ק השר שלום מבעלזא זללה"ה ידען גדול בדקדוק, והעולם סוברים שלמד חכמת הדקדוק, אבל זה ליתא, אלא שהיה רגיל ללמוד חומש עם רש"י, ודרך העולם לדלג הרש"י על מה שמפרש עפ"י הדקדוק, והרה"ק ר"ש זי"ע למד הרש"י שיש בה דקדוק במתינות ומשם ידע חכמת הדקדוק.

(פרדס שמאי - עה"ת עמוד ו)

הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע היה נוהג קדושה יתירה בפרש"י ז"ל, וכשהיה מזכיר ממנו איזה מאמר, היה נזהר לאמרו כלשונו מבלי לדלג אפילו על מילת 'וגומר' או לשון לע"ז שבו, מפני שאין בפירש"י אפילו קוצו של יו"ד לבטלה.

(פאר יצחק - פרק כא אות ב)

והיה עוד חכם גדול מן העיר טריויש. הנקרא בשם רש"י, שביאר את כל כ"ד כתבי הקודש ואת כל המשניות והגמרא, ואח"כ היה מסייר בכל העולם במשך שבע שנים, כדי לראות אם לא נמצא איזה חכם שעשה פירוש התורה יותר טוב משלו, ועשה חקירה ודרישה בכל חלקי העולם ולא מצא כלום, וחזר לעירו, ואז פרסם את פירושו, שבו נפקחו עיניהם של הבריות, וכך אין אדם יודע פירוש של פסוק, או קטע מן הגמרא לפני שהוא מעיין תחילה בפירוש רש"י, והוא היה מפרש התורה, ועשה את פירושו ברוח הקודש שהיתה שרויה עליו, וכך חיבר פירוש טוב מאוד וקצר ובהיר.

(ילקוט מעם לועז - הקדמה עמ' יג)

ועל כל טיפת דיו [שכתב] ישב עליה ז' נקיים, ויהי הקצ"ר אמיץ ומדקדק אפילו על אות אחת כמפורסם וכו', ואין ספק כי כל דבריו אמרי צדק, ואפילו אות אחת יסודתו בהררי קודש.

(שו"ת חיים שאל - ח"א סימן עא / וכעי"ז בספרו יוסף אומץ סימן פ)

ושמעתי מפה קדוש רב מופלג שקבל מרבו דרש"י התענה תרי"ג תעניות קודם שכתב פירוש התורה. והיה אומר ר"ת נכדו מה שפירש אדוני זקני, הש"ס אף אני אעשה זאת, אבל פירוש המקרא לית בחילי כי לא אוכל עשוהו. ועתה ראיתי בספר מאמר העתים להרמ"ע שנדפס בדיהרנפארט שנת תג"ן אשר בסוף הספר ממש הביא מעשה ממקובל גדול פלא והפלא, ומכלל הדברים נראה שרש"י כתב פירושו ע"פ הסוד, ויש בדבריו רזין עילאין, ולכן התענה תרי"ג תעניות, ומשה רבינו ע"ה אמר לו אשריך וכו'. והמקובל הוא החסיד מהר"ר נחמן בר שמואל ז"ל שהפליא לעשות והלך על קבר רש"י ז"ל ועשה סיגופים והפסקות עד שגילו לו סוד מ"ש רש"י (בראשית לז, יח) 'ויתנכלו אותו - אתו עמו כלומר אליו' סודות עליונות.

(שם הגדולים, להחיד"א - מערכת ש אות לה)

כותב הרה"ק מקאמארנא זי"ע בשם דודו הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע שאמר בשם מרן הריב"ש טוב, שבכל מקום שרש"י ז"ל אומר 'ופשוטו של מקרא', כוונתו כשיהיה לך התפשטות הגשמיות ותהיה מופשט מכל עניני חומר, תשיג הפשטות של המקרא, מופשט מכל רעיון בסודות נעלמות.

(זוהר חי, קאמארנא - שמות עמוד יב)

הגה"ק רבי חנה מקאלשיץ אמר שזקינו הגה"ק משינאווא הקפיד מאוד להוציא בפה בעת לימוד רש"י, גם את המלות הלועזות הנזכרים בפירושו. ואמר שיש בהמלות בלע"ז אותה קדושה שיש ביתר דברי רש"י. ולכן אם שמע מאחד שלמד רש"י והשמיט תיבות אלה, צוה לו לחזור על דברי רש"י ולכלול מילין אלה בלימודו.

(דברי חנה השלם, קאלאשיץ - עמוד פז / י"ג אורות - ח"א עמוד שלג)

פנימי תשנ"ב בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מסיבת שבע ברכות לרגל שמחת נישואי נכדת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בת חדב"נ הגה"צ רבי חנוך העניך אשכנזי שליט"א

רב ביהמ"ד אבני צדק בקרית יואל יע"א

יחד עם רבני "יושבי אוהל" שע"י מסגרת הכוללים דקהילתינו הק' מרחבי נוי יארק יע"א בבית כ"ק רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ב' פרשת תצוה תשפ"ד לפ"ק

יכיל בקרבו הנושאים דלהלן:

לימוד התורה אחר הנישואין בימי קדם / עמילות התורה של גדולי ישראל ואכילת 'קאסט' אחר נישואיהם / סדרי הלימוד בישיבות ואכילת 'טענ' בשנים קדמוניות / במדינות פוילן גאליציע לא היו ישיבות / טעם הדבר אשר רביה"ק בעל דברי יואל ז"ל לא רצה בתחילה לייסד כוללים לאברכים / טובים השנים, לימוד גמרא או הלכה / הגה"ק הקדושת יו"ט ז"ל לא רצה להבטיח 'קאסט' לחתנו הגה"ק מקערעסקי ז"ל יותר מד' שנים / אי יש חיוב גם ללמד תורה לאחרים / התועלת הגדול ללמוד ולסדר לעצמו השיעור לפני שלומד עם אחרים / מעלת וסגולת כתיבת חידושי תורה וחידושי פוסקים / אם כדאי ללמוד להיות בעל דרשן / אם ראוי ללמוד מלאכת קודש כגון סופרות בכדי לעסוק בזה בנוסף ללימודי הכולל / הדרך לעסוק בהלכות שנתחבטו בה גדולי התורה בספרי השו"ת להיתר ולאיסור / עיקר הלימוד היא להבין ולהשכיל את הנלמד על בוריה / החיוב להקדיש מזמני הלימוד שלו בכדי לבחון את בניו / לימוד תורת החי"ן לבן כולל / מהו ההגדרה של 'בעל נפש' המוזכר בספרי ההלכה / בעל נפש יחמיר 'על עצמו' דייקא ולא לאחרים / אי ראוי ללמוד שאר חלקי התורה שלא נוהג כ"כ למעשה / שקידתם של גדולי ישראל לדורותיהם וידיעתם ברוב חלקי התורה עוד בצעירותם / עסקנות בצרכי ציבור לבן כולל והשיעור לזה / אם מותר לאברך כולל ללמוד "דרייווען" / גודל הנחיצות ללמוד גם בבית / אי יש להעדיף בשידוכים לבני הכולל מחותן בן תורה דייקא / שותפות "יששכר–זבולון" עם לומדי הכולל / אברך שמצליח מאוד בלימוד עם תלמידים האם מוטל עליו לעזוב את כותלי הכולל ולעסוק בזה באופן שאינו נחוץ לפרנסתו / הרבה גדולי תורה במשך הדורות ישבו אחרי נישואיהם ולמדו בביהמ"ד ונשותיהם עסקו לפרנסם / במדינת ליטא כבר היה מאז ומקדם מושג של כוללים / סדר הכוללים בארה"ק משנים קדמוניות ותמיכתם מתושבי חו"ל / האם יש לעסוק בספרי מחברי זמנינו ומהו ההגדרה בזה / האם ראוי להדפיס ספר ממה שרשם לעצמו שאלות ששלח לגדולי ישראל ומה שהשיבו לו אף אם אינו בעל הוראה / מקור סיפוק הנפש לאברכים הלומדים בכולל רבות בשנים אף כשאין לו שום משרה ותפקיד רוחני / דברי ברכה לכבוד רבני ולומדי הכוללים.

השואל: ברשות דעם רבי'ן שליט"א מיטן גאנצן עולם, קודם וויל איך אהנהייבן אז מיר האבן די זכיה אז כ'קען זיך משתתף זיין מיט די שמחה פונעם רבי'ן שליט"א צוזאמען מיט אזעלכע אידן וואם זענען זוכה צו לערנען שוין אסאך יארן פון זייער התונה אין כולל, זיי זענען עוסק בתורה א גאנצן טאג נאך דערצו היינט וואם זייער אסאך מענטשן פון די פשוטי המון עם קוקן ענדערש ארויף אויף אידן וואם האבן געלט און כבוד מיט אנדערע זאכן, מ'הערט אסאך מאל מענטשן פרעגן וואם ביזסטו אויסגעוואקסן? דו האסט געלערנט אזויפיל יארן, וואם ביזסטו געווארן? דו ביזסט געווארן א רב? דו ביזסט געווארן א דיין? וואם ביזסטו געווארן? מענטשן קוקן אביסל מיט זלזול, אין אמת'ן אריין כ'מיין אז עס גייט אריין אין דעם גדר וואם די גמרא זאגט אין סנהדרין (צט:) זייער שארף אויף די וואם זאגן מאי אהני לן רבנן, לדידהו קרי, לדידהו תני...[1] אבער אונז וויסן מיר אז די גאנצע בריאה שטייט אויף די אידן וואם זיי זיצן און לערנען זיי זענען עוסק בתורה א גאנצן טאג, דאם איז די גרעסטע זכיה וואם מ'האט.

עכ"פ אז אונז האמיר די זכיה זיך משתתף צו זיין אין די שמחה, האב איך דעם כבוד פארצולייגן פאר'ן רבי'ן עטליכע שאלות וואם איז נוגע פאר די אידן וואם זענען עוסק בתורה, וואם זיי ווילן ווייסן און האבן אביסל א קלארקייט דערין.

וועל איך פרעגן אביסל שאלות ווי אזוי דער מציאות איז, ווי אזוי ס'איז געווען אויסגעשטעלט אין דער אלטער היים, היינט איז דאך אויסגעשטעלט כוללים איבעראל, און אידן זענען עוסק בתורה, אונז וויסן מיר אז אינדערהיים איז נישט געווען קיין כוללים, אין אונזערע מדינות זיכער נישט, וואם איז געווען דער מציאות ווען א איד נאך די התונה איז געבליבן בייס לערנען, איז געווען א געוויסער סדר, מ'האט געלערנט בחבורה, מ'האט געלערנט צוזאמען מיט נאך אנדערע מענטשן, אדער האט יעדער געלערנט פאר זיך, ער האט געהאט א חבר צום לערנען און ער האט געלערנט מיט אים, אדער קיינער האט נישט געווואוסט פונעם צווייטן, וואם איז געווען דער מציאות אין דער אלטער היים אין די אמאליגע צייטן?

רבינו: עס איז געווען אלע מיני סדרים, מ'קען נישט זאגן איין כלל אויף אלעם, געוועלך איז געווען א רב אין א שטאט, ער האט גענומען אן איידעם און ער האט אים צוגעזאגט קאסט, ער האט אים געגעבן קאסט נאך די התונה, אפאר יאר האט ער געגעסן קאסט ביים שווער. און ס'איז געווען בעלי בתים אויך, עס איז געווען אויסגערופענע בעלי בתים, עס איז געווען א יחידיש'ע זאך, ס'איז געווען אן עושר וואם האט זיך איינגעזעצט אן איידעם א תלמיד חכם און ער האט אים אויסגעהאלטן, עס איז געווען אזעלכע פעלער. ס'איז געווען אין די שטאט און אין יענע שטאט, איבעראל האט זיך געמאכט אן עושר וואם האט געגעבן קעסט פאר זיין איידעם ער זאל זיצן אין לערנען.

מ'מיינט אז אינדערהיים איז געווען איבעראל אן עולם התיקון, ס'איז ווייט נישט אזוי געווען, עס איז נישט געווען קיין עולם התיקון אינדערהיים, כ'רעד נישט נאר פאר אכציג יאר, נאר איך פאר הונדערט, פאר הונדערט און פופציג יאר צוריק, א בעל–בית'ישע טאכטער האט געזוכט א מאן א בעל–בית, דאם הייסט דער טאכטער פונעם עושר האט געזוכט א בעל–בית זאל איך זייקא סוחר, במילא איז ער געווען א בעל–בית. און אפילו מ'האט געגעבן א נדן, איז עס געווען אז פונעם נדן זאל ער ווערן א סוחר, און מערסטנס זענען זיי טאקע די איידעמער פון די עשירים אליינם גווארן בעלי בתים, ס'איז געווען אסאך חשובע בעלי בתים, וואם האבן קובע עתים געווען לתורה, אבער במשך דעם טאג זענען זיי געווען סוחרים, זיי האבן זיך צושפרייט, יעדער איינער וואו ס'איז געווען א מקום פרנסה, און זיי האבן זיך אליינם געעפנט געשעפטן, און אזוי איז עס צוגעגאנגען.

איך כאפ אהן א משל, אין באטור האט געוואוינט א איד, ער האט געהייסן ר' יעקב יוסף לעפקאוויטש,[2] ער איז געווען א חסידישער איד, א איש חשוב מאוד, ער איז טאקע נישט געגאנגען מיט קיין שטריימל אפילו, אבער די קינדער זענען שוין יא געגאנגען מיט שטריימלעך, ער איז געווען א תלמיד פונעם מהר"ם שיק, ס'איז דא חידושים פונעם מהר"ם שיק וואם ער האט געשריבן, ער האט געהאט אסאך קינדער,

---

1 ע"ש בלשון הגמ': אפיקורוס כגון מאן, אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו וכו'.

2 הרבני הנגיד החסיד המרומם ר' יעקב יוסף לעפקאוויטש ז"ל מעיר נירבאטור, הי' אדוק לצדיקי בית צאנז וסיגעט בכל נימי נפשו, ובסוף ימיו אף נסע לרביה"ק הדברי יואל זיע"א על הימים טובים כחסיד נאמן, אף כי הי' גדול בשנים מרבינו ז"ל [קרוב לשלושים שנה], ובשנת תרצ"ב ליווה את רביו"ל על נסיעתו לארה"ק ת"ו.

חשובע קינדער אוֹן אייניקלעך, ער האט זיך אמאל אויפגעטוהן, איך האב הונדערט אייניקלעך בעלי בתים, קיין איינער איז נישט קיין כלי קודש, אלע זענען סוחרים... זיי זענען געווען חסידישע אידן יראים ושלמים, וואוילע טייערע אידן, עוסקים בתורה בבוקר ובערב, אבער זיי האבן עוסק געווען אין מסחר, אזוי זענען געווען די אמאליגע בעלי בתים על פי רוב.

איך כאפ דאס אהן פאר א משל, אבער אזוי איז געווען, ער האט דאס געהאלטן אז אזוי דארף צו זיין, ער איז א בעל בית, אוֹן די קינדער זענען בעלי בתים, אוֹן אייניקלעך זענען אויך געווען בעלי בתים.

אינטערסאנט, אז כ'האב דא שוין דערמאנט דעם נאמען, ר' יעקב יוסף איז געגאנגען אהן א שטרײמל, ער איז געווען אן אונגאריישער איד, ער איז געגאנגען מיט א ביבער הוט שבת, אזוי איז געווען אמאל, אבער די קינדער זענען שוין יא געגאנגען מיט שטרײמלעך, אוֹן דער זיידע ז"ל דער קדושת יו"ט האט דאך שטארק געארבעט אז מ'זאל אהנטוהן שטרײמלעך,[3] אוֹן דער ר' יעקב יוסף האט געהאט א זוהן וואס האט געהייסן ר' אייזיק, דער ר' אייזיק איז געווען א תלמיד פונעם קדושת יו"ט, אוֹן ער איז שוין געגאנגען מיט א שטרײמל, אוֹן דער קדושת יו"ט האט אמאל געגעבן שריים פאר דעם ר' יעקב יוסף, האט ער געזאגט אז ער שיקט שריים פאר ר' יעקב יוסף 'אייזיק'ס פאטער...' אזוי האט ער אים גערופן, ער האט אזוי אים גערופן ווייל ר' אייזיק איז געגאנגען מיט א שטרײמל, אוֹן ער איז נישט געגאנגען מיט א שטרײמל.[4]

עכ"פ, ער איז געווען א בעל בית, ער האט געהאט ערליכע חסידישע קינדער, אלע זענען געווען סוחרים, אלעם זענען געווען בעלי בתים. אוֹן אזוי איז געווען ביי אלע בעלי בתי'שע אידן, אלע זייערע קינדער זענען געווען בעלי בתים. עם האט זיך געמאכט אמאל אן אויסנאם, אז איינער פון די קינדער איז געווען א כלי קודש, אבער בדרך כלל איז נישט געווען אזא זאך.

אבער אנדערע אידן די וואס זענען נישט געווארן קיין איידעם ביי איינעם וואס האט געגעבן קאסטן, אוֹן אפילו די וואס האבן יא געגעבן קאסטן, האט מען געגעבן קאסטן נאר אויף אפאר יאר, צוויי יאר, דריי יאר, פינף יאר, עס איז געווען מיט א מאס, נאכדעם איז מען געגאנגען ארבעטן.

---

3 ידוע עבודתו הקדושה של מרן הקדושת יו"ט שתמיד עורר באי שעריו להלביש א"ע שטרײמל, וכן היה מצווה לתלמידיו ואנ"ש שהסתופפו בצלו שילבשו פאר בגדי חסידים. והרבה אנשים שבאו לדפוק על דלתו להוושע בדבר ישועה ורחמים הבטיח להם מרן הקדושת יו"ט כל מילי דמיטב ובשכר זאת ביקש שילבשו שטרײמל בשב"ק.

וסיפר הרה"ח ר' משה קאהן ז"ל שהיה משמש בקודש אצל הקדיו"ט, שהיה פ"א איש אחד על שבת אצל רבינו הגה"ק הקדיו"ט ואיש הזה היה גוט האלטער במחזו ניר, ובליל שב"ק כאשר נתן הקדיו"ט שיריים לכל אחד מהדגים ומשאר מאכלים לא רצה ליתן לאיש הזה בעבור שאינו הולך בשבת עם שטרײמל, ולאנשים שעמדו שם היה זאת לפליאה גדולה, והיה שם במעמד הלז ר' עזריאל שו"ב מסאטמאר, וכמה שנים אח"כ שאל השו"ב הזה לאיש הנ"ל שהיה מכיר אותו מפני מה לא נתן לו הקדיו"ט שיריים אז והרי היה אז כמה אנשים שלא הלכו עם שטרײמל ורבינו נתן להם שיריים, וסיפר לו שהוא היה פעם אחד חולה מסוכן ר"ל בחולי טיפוס ל"ע, וראה בחלומו שבא לבי"ד של מעלה ודנו אותו שם אם ישאר בחיים, ופתאום בא אצלו הקדיו"ט וסיפר לו שצריך לרפו"ש והקדיו"ט ביודך אותו שיהיה לו רפואה שלימה רק בתנאי שילבוש שטרײמל, והבטיח להקדיו"ט שילבוש שטרײמל, ואז הקיץ א"ע ואמר לאשתו שתביא כסא להקדיו"ט, וסברה אשתו שבעלה יצא מדעתו ל"ע. ונעשה בריא אולם, ורצה לקנות לו שטרײמל, אמנם אשתו התנגדה לזה וטענה מי שמע כזאת שגיט האלטער ילבוש שטרײמל וישחקו עליו, ועשה בעצת אשתו ולא לבש שטרײמל, ואח"כ נסע לסיגעט ולא רצה הקדיו"ט ליתן לו שיריים מפני שהבטיח לו שילבוש שטרײמל ולא לבש, והלך בשבת בבוקר לבית הקדושת יו"ט והרים קולו בבכיות וסיפר שאשתו אינה רוצית, והשיב לו הקדיו"ט שאינו מועיל כלום רק יעשה מה שהבטיח לו ולא ישמע לאשתו, בשביל בריאת גופו, והבטיח להקדושת יו"ט שילבוש שטרײמל וכן עשה, ונעשה בריא לגמרי.

כשביקר מרן ז"ל באהר"ק בשנת תשכ"ה לפ"ק, והיה בעיר בני ברק, הלך שם לבקר את החולה ה"ה הרבני החסיד הישיש ר' משה חיים שטראלי ע"ה שהיה מתלמידי הקדושת יו"ט, ובסוף ימיו התגורר בבני ברק, ובתוך השיחים ביקש מרן ז"ל ממנו שיספר לו בדיוק המעשה מהקדיו"ט איך שציוה עליו שילבוש שטרײמל, וסיפר, כי בהתחלתו לא לבש שטרײמל כי היה מגליל העליון (אויבערלאנד), ורבו הקדיו"ט צוה עליו שילבוש שטרײמל, ופעם כשבא להסתופף בצל רבו הקדיו"ט וחבש לראשו שטרײמל, קרא הקדיו"ט להרבנית ואמר לה, קוק עס פאסט איהם דאס שטרײמל, וברכו בעבור זה באריכות ימים, וברכת צדיק עשתה רושם, והאריך ימים ונפטר בשם טוב.

4 עיין בס' 'נפלאים מעשיך' שהרב החסיד המפורסם רבי יעקב יוסף לעפקאוויטש ע"ה סיפר שהקדושת יו"ט אמר לו פעם אחת שילבש שטרײמל, ענה לו בחכמתו, ילמדינו רבינו, מה יותר טוב שאני לא אלך עם שטרײמל, אבל לעומת זה כל בני הולכים, או להיפך שאני אלך עם שטרײמל על ראשי ובני לא ילכו, ומרן זי"ע נהנה מדבריו.

וע"ש שמרן הקדויו"ט ז"ל היה מכנה לפעמים את ר' יעקב יוסף 'ר' אייזיק'ס טאטע' הינו על שם בנו רבי יצחק אייזיק לעפקאוויטש ע"ה מעיר מארגערעטן שהיה תלמידו של הקדויו"ט, ורביה"ק בעל הדבר"י זיע"א ביאר כוונת אביו כי אהב את ר' אייזיק כי הוא הלך עם שטרײמעל משא"כ ר' יעקב יוסף לא הלך עם שטרײמל, עיי"ש.

א רב האט זיך געזוכט צו פארשאפן פארן איידעם אויך עפעם א הכנסה ער זאל קענען לערנען. אבער דער מושג 'כולל' איז נישט געווען, מ'איז געזיצן און געלערנט, ווער עם האט געלערנט האט געלערנט פלייסיג, און מ'איז טאקע אויסגעשטיגן, אז דער שווער איז געווען רב, און דער איידעם האט דארט געגעסן קאסט איז ער טאקע אויך שטארק אויסגעשטיגן.

דער ייטב לב האט געגעסן קאסט ביי זיי שווער, ביים טאלטשעווער רב,[5] דער שווער איז געזיצן און געלערנט מיט אים. ער האט חתונה געהאט זייער יונג, און ער איז געזיצן ביים שווער א לאנגע צייט, און דער שווער איז געזיצן און געלערנט מיטן איידעם.[6]

איבעראל איז אזוי געווען. טאמער איז געווען א רב וואס האט געפירט א ישיבה, און דער איידעם איז געווען א מוכשר האט ער צוגעהאלפן דעם שווער צו פירן די ישיבה. אזוי איז געווען אין סאטמאר ביים פעטער ז"ל, ווער עם ווייסט, דער סעמיהאלער רב (הגה"צ רבי חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים ז"ל אבד"ק סעמיהאלי, שהי' אז התנו של רבינו ז"ל) האט אים געהאלפן אין קראלי צו פירן די ישיבה, און אפילו אין סאטמאר אויך. אזוי איז געווען אמאל.

איך כאפ אהן א משל, דאהי איז געווען א חשובער רב דער האדהאזער רב, עם איז נאך זיכער דא ווער ס'האט אים געקענט, שפעטער איז ער געווען דער וויענער רב,[7] איך געדענק אים נאך פון ווען מ'האט אים געפון דער האדהאזער רב, ווייל בעפאר די מלחמה איז זיין שווער געווען האדהאזער רב,[8] און זיין שווער האט געפירט א ישיבה, האט ער אים געהאלפן צו פירן די ישיבה, שפעטער האט ער איבער געמומען דאם רבנות מיט די ישיבה, איך רעד נאך אין דער אלטער היים, ער האט נאך געהאט א ישיבה אינדערהיים, אזוי איז עס געווען ביי אסאך פלעצער אז די איידעמער פונעם רב זענען געשטאנען אזוי לימין פונעם שווער מיטן רבנות און מיט די ישיבה.

השואל: דאם מציאות וואם מ'זעהט היינט, וואם מ'זעהט בלי עין הרע אזויפיל אידן לערנען שוין אסאך יארן אין כולל, אזא מציאות איז נישט געווען אינדערהיים אז ס'זאל זיין אידן וואם זאלן לערנען צוואנציג יאר, ממש נאר זיצן לערנען אהן זיין אויף א פאסטן וכדומה.

---

5 הגה"ק רבי משה דוד אשכנזי ז"ל אב"ד טאלטשווא, ובסוף ימיו רב בעיר צפת בארה"ק ת"ו, נלב"ע ח"י תמוז תרט"ז לפ"ק ושם מנו"כ.

6 ונעתיק בזה מה שסיפר מרן רבינו שליט"א באריכות תחת אחד השיחים כדלהלן:

"וזען דער ייטב לב האט חתונה געהאט איז ער געגאנגען צום שווער קיין טאלטשווא וואוינען, נו, דער טאלטשווער רב האט געמומען א איידעם, האט ער אים געדארפט געבן קאסט, האט ער אים קודם געדארפט געבן וואו ער זאל וואוינען א צימער, ער האט דאך געהאט א קלייניע דירה ד' על ד', נו וואו זאל ער אים געבן קאסט, וואו זאל ער אים לייגן דעם נייעם איידעם, איז אזוי, יעדעס הויז האט דאך א בוידעם, האט מען אויסגעשניטן א לאך אין דאך, און מ'האט ארויף געטראגן בעטן דארט אויבן אין בוידעם, און מ'האט צוגעשטעלט א לייטער, אזוי איז מען ארויף געגאנגען אין בוידעם, און אזוי האט ער געגעבטיגט און דארט האט ער געוואוינט, און בייטאג האט ער געמומען דעם איידעם און געלערנט מיט אים, דער שווער האט געלערנט מיטן איידעם, ס'איז נישט געווען קיין געהעריגער טיש, אבער א לאקשן ברעט איז געווען, ווייל מ'האט דאך געדארפט קנעטן, האט מען געמומען דעם לאקשן ברעט און מ'האט געמאכט פון דעם א טיש, און אזוי האט מען געלערנט, ס'איז געקומען ווינטער איז דאך געווען קאלט, דארף מען האבן האלץ צו הייצן, קאסט עס דאך געלט, ס'איז דאך אבער נישט געווען קיין געלט, אבער א דאבענע האט ער געהאט, האט ער אים געגעבן א דאבענע, האט מען זיך ארום געוויקלט מיט די דאבענע אזוי איז ער געזעסן יומם ולילה מיטן שווער און געלערנט, אזוי איז דאס געווען א שטיק צייט.

שפעטער וען ס'איז אדורך א שטיקל צייט ס'איז געקומען א יו"ט האט ער געזאגט אז ער וויל פארן באזוכן דעם זיידן, איז ער געפארן קיין אוהעל, איז ער אריין געקומען און דער זיידע דער ישמח משה האט זיך זייער שטארק געפריידט צו אים ווען ער האט אים געזעהן, האט ער אים געפרעגט וואס לערנסטו, וואס ביזסטו עוסק, און ער האט אנגעהויבן צו שמועסן מיט אים אין לערנען, און ער האט שטארק הנאה געהאט פון אים, און די באבע האט געהערט אז איר אייניקל איז אנגעקומען, צו ער איז אריין געגאנגען זאגן שלום עליכם פאר די באבע, און מ'שטעלט זיך פאר אז מ'זיצט אין אזא דירה ווערט מען אביסל אפגעמאגערט אויפן פנים, מ'דערקענט עס, נאכן זיצן אזוי אפאר חדשים האט זיך עס דערקענט אויפן פנים, זי קוקט אים אהן און זי גייט אריין צום ישמח משה און זאגט, אונזער אייניקל איז דא ער זעהט זייער שלעכט אויס... האט דער ישמח משה געענטפערט 'כ'וויס נישט וואס דו זאגסט, כ'האב גערעדט מיט אים אין לערנען, ער זעהט זייער פיין אויס...', אט אזוי איז מען גזיזצן קאסט אמאליגע צייטן!".

7 ה"ה הגאון המפורסם רבי עזריאל ידא לעבאוויטש ז"ל אבד"ק ור"מ קהל עדת יראים וויען משנת תשכ"א עד הסתלקותו בשנת תשנ"ב, מלפנים אבד"ק ור"מ האדהאז יצ"ו, מח"ס עזר מיהודה, נלב"ע ביום א' דר"ה תשנ"ב לפ"ק.

8 ה"ה הגה"צ ר' יצחק ראזנבערג ז"ל אבד"ק ור"מ האדהאז יצ"ו מח"ס שו"ת גבורות יצחק, בנו של הגה"צ ר' יוסף יוזפא ז"ל אב"ד פישפיקלאדיין מח"ס יד יוסף וביבי הזהב על שו"ע או"ח, דברי יוסף על שו"ע יו"ד, שו"ת יד יוסף ועוד, והתן הגה"צ ר' ברוך בענדיט ליכטנשטיין ז"ל בנו של הגה"ק ר' הלל מ'קאלמייא ז"ל בעמח"ס משכיל אל דל.

רבינו: עם איז יא געווען, אלעם איז געווען, עם איז געווען אידן וואס האבן געלערנט תורה מתוך הדחק, און איך זאג תורה מתוך הדחק מיינט דאס אזא מין 'דחק' וואס מ'קען זיך דאס היינט נישט פארשטעלן, דאס איז טאקע געווען, עם איז געווען תורה מתוך הדחק מיט אלע מפרשים, און זיי האבן טאקע נישט געהאט וואס צו עסן.

*

השואל: אין דער אלטער היים איז נישט געווען שטיבלעך וואו מ'איז געזיצן און געלערנט?

רבינו: אין אונגארין איז נישט געווען.

אין וועלכע שטאט איז געווען יונגעלייט וואס האבן געלערנט אין שטיבלעך?

השואל: פון ר' מענדל פריעדמאן האב איך געהערט,[9] אז אין דער אלטער היים איז מען געזעצן קבוצות קבוצות און מ'האט געלערנט מיט בחורים, אין די קוואטירן.

רבינו: אה, די בחורים אין סאטמאר, איך כאפ אזא סאטמאר וואו ר' מענדל פריעדמאן האט געלערנט ביים פעטער ז"ל, דארט איז געווען א גרויסע ישיבה, און ס'איז געווען א בית המדרש ווי מ'האט געדאווענט, פאר די בחורים האט מען פארגעלערנט דארט אין בית המדרש, אין בית המדרש האט מען זיך צוזאמ געזומען מ'האט דארט פארגעלערנט און מ'האט דארט פארהערט.

אבער דאס לערנען סתם אזוי איז געווען, מ'האט אינדערפרי געענדיגט דאווענען און מ'האט זיך געזעצט לערנען צושפרייט איבעראל, אין די גאנצע שטאט, אין די קוואטירן האט מען געלערנט, אזוי איז געווען.

השואל: הייסט דאס נאר די בחורים?

רבינו: יא, אוודאי, ס'איז געווען נאר בחורים.

ס'איז געווען אזוי, אן עלטערער בחור האט געלערנט מיט א יונגערער בחור, יעדער בחור האט זיך געהאט א עלטערער בחור ודאם האט געהייסן א 'חזר–בחור' וואס האט מיט אים געלערנט, ווען מ'איז אריין געקומען אין די ישיבה ביי די דרייצן פערצן יאר, איז אן עלטערער בחור פון אכצן יאר האט געהאט דריי–פיר יונגערע בחורים וואס ער האט געלערנט מיט זיי, און זיי האבן האבן אים באצאלט עפעס, אזוי האט ער געהאט געלט אז ער זאל זיך קענען אויפהאלטן, און ער האט געלערנט מיט די בחורים, אזוי איז געווען דער סדר הישיבות.

אז מ'רעדט פון די בחורים, מ'האט זיך אין יענע יארן אפגעמוטשעט אין די ישיבה, מ'האט געגעסן 'טעג', נישט יעדער האט געהאט א טאג ביי א בעל–בית אין שטוב, און אז ער האט נישט געהאט קיין טאג האט ער נישט געהאט וואס צו עסן, האט ער פשוט געהונגערט, און אז ער האט יא געהאט א טאג, וועגדט זיך צו וועלכן בעל בית ער איז אהנגעקומען,[10] ער האט געדארפט נושא חן זיין ביים בעל–בית און ביי די בעל–בית'טע, און אז ער האט געהאט א גוטע בעל–בית'טע האט זי אים צוגעגעבן אפאר קיכעלעך אז ער זאל האבן מיט צו נעמען, דאס איז שוין געווען גוטע בעל–בית'טע אז זי האט צוגעגעבן פארן בחור ער זאל זיך קענען מיטנעמען עפעס צו עסן... אבער מ'האט זיך אפגעפלאגט אין די ישיבות...[11]

---

9 ה"ה הגה"ח ר' מנחם מענדל פרידמאן ז"ל מחשובי תלמידי מרן רביע ז"ל עוד בק"ק סאטמאר, ומגדולי מרביצי תורה ויראה בישיבת רביה"ק בעיה"ק ירושלים ת"ו ואח"כ בישיבתינו הק' בקרית יואל יצ"ו ושם מנו"כ.

10 ומן הראוי לציין מה שכתב הרב החסיד המפו' רבי חנני' יו"ט ליפא שווארץ ז"ל בספרו 'המאורי חיל' (חלק הסיפורים עמ' נ"ז) ונעתיקו כלשונו: "....תלמידי הישיבה בסאטמאר היו אוכלים אצל הבעלי בתים שבעיר שהיה נקרא "טעג", ופעם הלכתי בפקודת רבינו (כ"ק מרן בעל דברי יואל ז"ל) אצל הבעלי בתים לסדר ה"טעג", והיו כמה בעלי בתים שהואילו בטובם ליתן ג' ארוחות להבחור בכל יום, והיה מהם שנתנו רק ארוחת צהרים, מכיון שבבוקר השכם הלכו למסחרם וגם בערב עבדו בחנות עד שעה מאוחרת בלילה ורק באמצע היום שהיו מפסיקים ממלאכתם למשך איזה שעות לצורך מנוחת הנפש על פי החוק של המלכות, ולכן נתנו רק מזון סעודה אחת, וכאשר ראה רבינו הרשימה נענה ואמר בדרך מליצה בדברי הפסוק ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, דאין ויהי אלא לשון צער, וזהו "ויהי ערב" זה צער שאינם נותנים ארוחת ערב, "ויהי בקר" שגם יש צער להבחורים שאין נותנים להם ארוחת הבקר, והבעל הבית חושב לעצמו "יום אחד", שהוא נותן כדי אכילת "טעג" שלם לבחורים ואומר שלום עלי נפשי...."., עיי"ש.

11 ויש להעתיק מה שמתואר בקונטרס 'כך היא דרכה של תורה' (בסו"ס ברכת יצחק עה"ת) ...והנהוג היה בארצות אירופה שלא כנהוג היום בישיבות הקדושות שלכל ישיבה יש פנימיה (דארמיטאר"י) צמודה ובית התבשיל למלאות כל חסרון הבחור השוקד על תלמודו באכילה שתיה ולינה, לא כן נהוג הי' בארצות אירופה, כי הלימוד היה בביהמ"ד שבעיירה, והאכילה היתה מחולקת על תושבי העיירה היהודים, שכל בחור אכל אכילת 'יום' אצל בעה"ב מבני העיירה, ורובם ככולם מבני העיירה היו הם עצמם עניים מרודים, ובאם בא הבחור לבית הבעל הבית והיה מאכלו מוכן לפניו, היה שמח ומודה להשי"ת אף שהיתה האכילה כרוכה לפעמים בבושת ובבזיון, כאשר אספר להלן.

אבל היו פעמים שהבחור חזר רעב, ועוד יותר מזה שאפילו אין הפת הלחם מוכנת לו כלל, ואכילה מעין זו היתה נקראת באידיש 'עסין טעג', ובדרך צחות אפשר לומר, כי פעמים לא אכלו פת לחם כי אם את 'היום' עצמו, ע"ד שנאמר אכלוהו היום...

כעת נספר רק בקצרה איך הי' מקובל זה הנקרא בפי כל ה'טעג עסן',

א. שלש פעמים ביום חייב היה הבחור לעמוד בהשתחויה ובהכנעה כעבדא קמיה מאריה בבית הבעל הבית כדי שיקבל מזונו שלש סעודות ביום.

ב. ובכדי לזכות לקבל את הארוחות, חייב היה הבחור לדבר בהכנעה מופלגת ובשפל קול ובדברי חנופה ושבח והודיה לבעל הבית ובפרט לבעלת הבית ולבני משפחתו.

ג. הבחור היה חייב להיות דייקן מאוד בזמני הארוחות, ובאם איחר לארוחה היה נשקפת לקבל דברי תוכחה, בזמנים ההם היה זייגער דבר יקר מציאות, ובפרט בכפרים החיים התנהלו לפי פעמוני הכנסיות שצלצלו והדהדו בקול רם בכל הכפר, שלש פעמים ביום צלצלו פעמוני הכנסיות, בשמונה בבוקר ושתים עשרה בצהריים, ובשבע בערב, היה זה סימן מוסכם לכל איכרי הכפר, כי בזמן זה צריכים הם להאכיל ולהשקות את הבהמות והעופות שהיו מגדלים, והיה זה גם סימן מוסכם לכל בחורי הישיבה כי בזמן זה צריכים הם לסגור גמרתם ולרוץ למהר לבית הבעל הבית בו יאכלו את אכילת יומו, ובאם היה הבחור מאחר מעט היו מקבלים את פניו בשאלות...

ד. עם הגיע הבחור לבית בעל הבית היה נעמד בפתח הבית, ומכריז בקר טוב, יום טוב, ערב טוב, כפי זמן הארוחה, ולא היה מש ממקומו עד שהיו מזמינים אותו לשלחן האוכל, כגון שב בחור ותאכל או הכל מוכן על השלחן וכדומה, בימי חול בדרך כלל היה הבחור אוכל ארוחתו לבדו, ובשבת קודש היה מצטרף לשלחן גם בני המשפחה, לפעמים היתה ארוחה משביעה, ולפעמים היתה הארוחה חסרת טעם, כלומר לא לפי טעמו, והיה הבחור חוזר לבית תלמודו כמעט רעב.

כלל היה נהוג בין הבחורים ששאלו זה את זה, איזה פרק אמרת לפני ברכת המזון, כי אם היתה הארוחה דשנה ומשביעה, היה אומר קודם ברכת המזון 'שיר המעלות' כנהוג, ובאם היתה הארוחה דלה ובלתי מספקת היה אומר 'על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו', כדרך שאומרים בין המצרים, וקודם יציאתו מהבית חייב היה הבחור להודות עבור האכילה ולאחל אגוטן טאג.

גם היו משפחות עניות וחסרות כל, אך בתמימות צידקתם חפצו להחזיק ולרומם כבוד התורה, ונתנו מפת לחמם הדלה לבחור ישיבה, והיה הבחור אוכל שם ממש סעודה שאינה מספקת את בעליה, ומעיו חמרמרו ביודע שלבני המשפחה עצמם אין פת לחם רק בצמצום... עיי"ש שמאריך לתאר תיאורים נוראים על סבלם של הבחורים.

ועיי' בקובץ נטעי בחורים (י"ל בשנת תרע"ג גליון ז-ח) ...אולם היו גם מקרים שבעלי בתים נתנו את הארוחה היומית לבחור ישיבה רק כדי לצאת ידי חובה כלפי הרב, אחד מבחורי הישיבה מספר בזכרונותיו שהוא אכל אצל בעל בית אחד את סעודת יומו שהיתה דלה, ופעם שכח אצלו את הגמרא, וכשחזר לקחתה גילה שכל בני המשפחה מסובים על יד השלחן ואוכלים דברי מתיקה ומאכלים מיוחדים שנמנעו לאכול בשעה שהבחור ישב עמם בסעודה...

ועיי' בספר 'אמירה יפה' (אות תשפ"ב) בשם הגה"ק הקדושת יו"ט ז"ל, וז"ל: הי' מנהג בישראל שבחורי הישיבה אכלו כל יום אצל 'יהודי אחר, שהתנדב ליתן ממזונו יום אחד בשבוע, והי' נקרא בשם 'טעג עסן', בימי נאך א מזל אז ס'איז היינט נישט אזוי, כ'קען אייך זאגן ווען עם וואלט היינט געווען אזוי, וואלט קיין ישיבות נישט געווען... היינטיגע צייטן בחורים זאלן זיך אזוי דארפן פלאגן אויפן טאג-טעגליכן לעבן..., דער אויבערשטער האט רחמנות געהאט אויפן דור, און ער האט געטוישט דעם סיסטעם. ווייל ווען נישט וואלט חלילה געווען עק וועלט.... אזוי אז מ'האט אלע באקוועמליכקייטן וואס מ'גיט צו אין די ישיבה, גייט עם נאך מיט, לערנט מען נאך. אבער דאם יא, מ'לערנט טאקע וועגן דעם בעסער, היינטיגע ישיבות געבן ארוים בכלליות אסאך בעסערע פירות.

*

השואל: ס'איז נישט געווען קיין חילוק צווישן אונגעריש און פוילישע ישיבות?

רבינו: אין פוילן איז בכלל נישט געווען קיין ישיבות, דארטן האט מען טאקע געלערנט אין די בתי מדרשים, עם האט געהייסן די 'קלויז', אין גאליציע איז אזוי געווען,[12] עם איז

הגה"ק קדושת יו"ט זי"ע עשו להם כמה בעלי בתים מנהג שלא נתנו להבחורים לאכול רק ארוחת הצהריים בבוקר, ובערב הי' צם, המליץ עליהם הגה"ק בעל קדושת יו"ט וצ"ל: 'ויהי ערב ויהי בקר' אין ויהי אלא לשון צער, 'ויהי' צער בערב, 'ויהי' צער בבוקר, 'יום אחד' אויך מיר איין טאג. ע"ש.

ועיי' בס' במשכנות הרועים (עמ' ז) הגאון רבי משה שוואב זצ"ל המשגיח דישיבת גייעטסעהד סיפר שכשהתקבל ללמוד בישיבה בקאמעניץ סידרו לו אכילת 'טעג' על שולחנם של בעלי בתים בעיר, ואמר לו רבי ברוך בער זצ"ל, ביום ראשון תאכל אצל פלוני, וביום שלישי אצל אלמוני, ביום חמישי אצל פלוני, ובשבת אצל אלמוני, שאל ר' משה, ומה אעשה בימים שני ורביעי היכן אוכל, אז השיבו ר' ברוך בער בשאלה, האם באת לכאן בכדי ללמוד או בכדי לאכול, ע"ש.

ומהראוי להעתיק כאן דברי מרן החתם סופר זצ"ל בענין זה בספרו תורת משה (פ' שמות): ... דאנו רואים מימות עולם ושנים קדמוניות שנמצא עיקר התורה באותם התלמידים אשר הם מחוץ לבית אבותם, מהלכים בגולה, מצפים על שלחן אחרים בארץ לא להם, אפילו בימי הנביאים ראינו כי בני הנביאים היו מצפים עד שהיו מביאים להם... שמע מינה כי כך היה דרכם מעולם, ובהם התורה מתקיימת והם בני הישיבה השם ישמרם, אשר בכל יום בצפייתם צופים על שלחן אחרים, והרי העולם חשך בעדם, ואמנם כחשיכה כאורה (תהלים קלט יב), כי בהם מאיר אור התורה נמצא שהחשיכה ההיא גורמת אור עליון... עכלש"ק.

עיין מה שכ' מרן הק' בתשו' דברי חיים (ח"ב יו"ד סי' מ"ו) וגם ישיבות אין מצוי במדינתינו מכמה טעמים נכונים כאשר שמעתי ממו"ח ז"ל מלייפניק הטעם לזה, אבל יושבים חבורות חבורות בביהמ"ד ועוסקים בתורה ובגפ"ת, עיי"ש עוד איך שמתאר באריכות דרך הלימוד בפולין וגאליציע, עיי"ש.

נישט געווען קיין ארגאניזירטע ישיבות, ס׳איז נישט געווען איינער וואס האט זיך מיט דעם אפגעגעבן. אז איינער איז געזעצן ביים שווער און געגעסן קאסט איז ער געזעצן אין בית המדרש און געלערנט.

דער זיידע ז״ל דער עצי חיים האט התונה געהאט וועז דער זיידע רבי שלום אליעזר׳ל האט געוואוינט אין טורנא, דארט איז געווען א שיניאוועך קלויז, און ער האט דארטן געלערנט אין דעם קלויז. אבער אלגעמיין אין שטאט איז נישט געווען. דאס עניות איז געווען זייער גרויס, און מ׳איז געווען צופריידן מיט וואס מ׳האט געהאט, מ׳איז געווען א מסתפק במועט אין אלע ענינים, מ׳איז געווען צופריידן אז בחורים קומען לערנען, אפילו מ׳שטייגט נישט אויס די גרעסטע תלמידי חכמים.

איין זאך איז יא געווען אמאל, תמימות, מ׳האט געהאט דרך ארץ, נישט קיין עזות ווי אין אמעריקא, יעדער בחור האט געהאט דרך ארץ פאר אן עלטערער מענטש, א יונגערער בחור האט געהאט דרך ארץ פאר אן עלטערער בחור, אפילו פאר א בחור פון די ישיבה. ס׳איז געווען א ישיבה, ווער האט געפירט די ישיבה? עם איז געווען א רב וואס האט געפירט די ישיבה, אבער ער האט נישט געהאט קיין איין אינגעשטעלטער מענטש, דער רב אליינס האט געפירט די ישיבה, נו ווי אזוי האט ער געפירט די ישיבה? ער האט געהאט א גבאי, ער געהייסן ׳די בחורים גבאי׳, דער איז געווען אן עלטערער בחור וואס ער האט געפירט די ישיבה, אלע בחורים האט געהאט דאס גרעסטע דרך ארץ פאר דעם גבאי.

ר׳ ליפא שווארץ פון ירושלים,[13] ער איז געווען גבאי אין סאטמאר אין די ישיבה,[14] מ׳האט פריער דערמאנט ר׳ מענדל פריעדמאן, ער איז אויך געווען גבאי אין די ישיבה,[15] אז ער האט געוואלט האט דער בחור נישט באקומען צו עסן, עם איז שוין נישט געווען קיין טעג דעמאלטס, ס׳איז שוין דעמאלטס געווען אן אנדערער

ועיין בס׳ נפלאים מעשיך (ה״א) שסיפר הגה״צ מפאיע ז״ל הי״ד שכידוע היה ישיבות באויבער-לאנד שהיה מוכר בחוקי המדינה בשם ׳ראבינאט - שוהל׳ וכך היו תלמידי הישיבות נפטרים מלהתגייס להצבא, כי היו נרשמים כסטאדענטען שלומדים השכלה וכדו׳ וע״ז נפטרו מזה, והיו גם כמה ישיבות חשובות ומפורסמות כאלו אשר גדולי עולם יצאו מבין כתליה, אבל לבחורים שבאו מאונטער-לאנד היה סכנה גדולה בזה, כי באונטערלאנד לא היו החינוך בדרך מפותח כל כך, ועל כן כשהיו באים למקומות אלו וראו שינויים גדולים ממה שהיה מקובל במדינתם כגון בלבוש וכדו׳, היו הרבה בחורים שבאו לידי קרירות וקלות ראש בהלכות ומנהגים קדושים שקבלו בביתם עד שנתקלקלו רח״ל, אבל מן המותר לציין שלהבחורים תושבי אויבער-לאנד לא הזיק מאומה ואדרבה נתגדלו על ברכי התורה והרבה גאוני תבל יצאו משם.

וסיפר הגה״צ מפאיע ז״ל, שפעם בא א׳ לשאול בעצת הרה״ק מצאנז אם לשלוח בנו לישיבה חשובה ומפורסמת מאוד שהיתה ״ראבינאט שוהל״ (ואותה ישיבה התנוססה לתפארת והרבה מגדולי ומאורי הדור יצאו ממנה) ובכך ייפטר מהצבא, השיב לו הרה״ק מצאנז: ענדערש זאל ער גיין און מיליטער ווי צו גיין לערנען און די ישיבה, כי ידע שלבחורים ממדינת גאליציע היו ההיזוק מרובה

---

13 הגה״ח ר׳ חנני׳ יו״ט ליפא שווארץ ז״ל מח״ס המאזרינו חי״ל אשר היה איש אמונו של מרן רביה״ק ז״ל וסמך ידו עליו בהנהגת הקהלה והמוסדות בעיה״ק ירושלים ת״ו.

14 עי׳ בס׳ המאזרינו חי״ל (במדור הסיפורים) דכן היה נהוג גם כן בישיבתו של מרן רביה״ק ז״ל בעיר סאטמאר, דמטעם הישיבה נתמנו גבאים דחברת בחורים שתפקידם היתה לחתום לכל בחור בתוך הקארטיל אם עמד בכור המבחן השבוע, והתקינו שמי שלא יבחן על תלמודו לא ינתן לו רשות להכנס לסעוד בהמענזא [בית התבשיל של הישיבה], ומכיון שחלק א׳ מבני הישיבה נבחן אצל רבינו וחלק השני נבחן אצל הרב מסעמיהאלי זצ״ל, לכן היו ב׳ גבאים שישבו אצל ב׳ הבחינות והיו מתחלפים מדי פעם כי כל אחד רצה לזכות לישב אצל רבינו בשעת הבחינה, במשך כמה שנים זכיתי להיות גבאי הישיבה וגם זה היה מתפקידי.

ובנוסף היו הגבאים מצווים ועומדים לבא ולהודיע לפני רבינו את כל הנעשה בישיבה מקטן ועד גדול, וכל דבר הקשה יבואון אליו ורבינו התמסר בכל כוחו להעמיד כל דבר על מכונו, וכל דבר שהתרחש בישיבה עבר תחת עיניו הפקוחות.

ונדפס שם מבני המחבר ז״ל: כאן המקום לספר מה ששמענו האיך נבחר לשמש כגבאי בישיבתו של רבינו. דסדר התמנות הגבאים בישיבת רבינו כך היה, דכאשר הגיע יום כלולת הגבאי הקודם, אז הביאו לפני רבינו רשימה של בחורים מוכשרים שיוכלו לקבל על שכמם משרה רמה זו, ורבינו עבר עליהם בעין הביקורת והראה באצבע את מי למנות לגבאי, ובעת שאבינו למד בישיבה והיו צריכים להחליף המשמורות, לא היה רבינו שבע רצון מהרשימה שהביאו לפניו, ושאל להבחור שהכין הרשימה בלש״ק ״האסט נישט נאך עפעס״, וענה הממונה שהב׳ ליפא שווארץ באמת גם כן ראוי למשרה זו, אך דא עקא שרבינו היה רגיל למנות גבאים מהבחורים שבאו ממרחקים, והב׳ ליפא הוא גר כאן בסאטמאר, נענה רבינו ואמר ״אבער ער לערנט דא... וגם אחיו הב׳ משה והב׳ אנטשיל כאשר למדו אצלי באורשיווע היו חביבים עלי, וגם הוא חביב עלי עד מאד״, ואכן כך היה שנתמנה אז על ידי רבינו לשמש כגבאי הישיבה, וזכה לעמוד שש שנים על משמרת הקודש לימין קדשו של רבינו.

15 עיי״ש בס׳ המאזרינו חי״ל (במדור הסיפורים): ידידי הרה״ג ר׳ מנחם מנדל פריעדמאן זצ״ל ר״מ בישיבתינו הק׳ בירושת״ו, שימש אז ביחד אתי כגבאי בישיבה והיה מפלפל הרבה עם רבינו באמצע הרצאת השיעורין, עיי״ש.

סיסטעם, עם האט געהייסן א 'מענזא', ס'איז געווען א שטיקל קאך, טאמער האט דער גבאי געגעבן א שטרייך אויף א נאמען, האט ער נישט באקומען קיין עסן.

אלע בחורים זענען געשטאנען פאר אים מיט גרויס דרך ארץ, וועז מ'איז צוגעגאנגען רעדן צום גבאי'ן האט מען זיך אויסגעגראדט דאס רעקל... ווייל איך גיי רעדן צום גבאי פון די ישיבה..., ס'איז געווען א הויכע פאסטן, ער האט געצייכנט, מסדר געווען דאס פארהערן, און אלעם.

דאס פארהערן דאס איז געווען די קאנטראל אויף די ישיבה, ס'איז געווען עלטערע בחורים 'חזר–בחורים' ווא האבן געהזרט מיט די יונגערע בחורים, אז מ'האט פארהערט דעם יונגערן בחור, האט מען שוין געזעהן צי דער עלטערער בחור קען, ווייל אויב דער עלטערער בחור נישט געקענט, האט דאך דער יונגערער בחור אויך נישט געקענט, פון וואו זאל ער קענען? דער עלטערער האט דאך געלערנט מיטן יונגערן בחור, אזוי ווי די גמרא זאגט (נדה סב.) רבי לא שנה רבי חייא מניין? אזוי איז עס געגאנגען אמאל.

דער פעטער ז"ל האט דאך אליין אויפן פלאץ געהאט געהאט א מילתא דבדיחותא..., און ער האט אמאל פארהערט א יונגן בחור און ער האט נישט געקענט, האט ער גערופן דעם חזר בחור און גזאגט 'יבוא בעל השור ויעמוד על שורו' (סנהדרין יט.)..., אזוי האט ער גזאגט א וועלטל. אזוי איז געגאנגען די ישיבה, דאס האט קאנטראלירט, דער עלטערער בחור האט געהאט אן אחריות פאר די יונגערע בחורים, ער האט געהאט אן אחריות אויף פיר יונגע בחורים, זיי זאלן לערנען און זיי זאלן קענען.

אין סאטמאר האט שוין דער פעטער יא געהאט עמיצער וואס איז ארום געגאנגען קוקן אין קוואטיר ביי די בחורים צו זעהן וואס מ'טוהט, ער האט געהאט אזוי ווי א משגיח. אבער מ'האט געלערנט אין די קוואטיר, יעדער אין זיין קוואטיר.

*

השואל: וואס איז די סיבה פארוואס דער רבי ז"ל אין די ערשטע יארן האט נישט געהאלטן אז מ'זאל מאכן א כולל, ער האט געהאלטן יעדער זאל גיין ארבעטן, וואס איז געווען דער טעם, מ'האט שוין אסאך געהערט דערפון, אבער ס'איז נישט קלאר ביים עולם וואס ס'איז געווען דער ענין דערין?

רבינו: מ'קען זיך היינט נישט פארשטעלן ווי אזוי עס האט אויסגעזעהן אידישקייט אין אמעריקא פאר זיבעציג יאר צוריק, מ'קען זיך דאס בכלל נישט פארשטעלן, ס'זענען געקומען אידן פון אייראפע שבור ורצוץ, מ'האט געארבעט, מ'איז נישט געווען קיין סוחרים, מ'איז געגאנגען ארבעטן אין 'שעפּפער' האט עס געהייסן, מ'איז געשטאנען ביי א מאשין און געניטן, אזוי האט מען פארדינט א דאלער צו א דאלער, מיט די יגיעה האט אויפגעשטעלט אידישקייט דא אין אמעריקא, בזיעת אפיך תאכל לחם, און ער האט געפילט אז ס'וועט חלילה נישט זיין קיין יסוד פאר אידישקייט, ער האט זיך זייער גזאזרגט פארן עתיד.

שפעטער האט ער שוין יא מסכים געווען מ'זאל מאכן א כולל, אין די צווייטע העלפט פון די כ' יארן האט ער גמאכט א כולל, דאס איז אויך נאר געווען ווייל ס'איז געווען יונגעלייט דעמאלטס וואס זענען אוועק געגאנגען לערנען אין א ליטווישן כולל, עס איז געווען (לפי ערך הזמן) א גרויסער מספר פון פיר צי פינף יונגעלייט וואס זענען אוועק געגאנגען, ס'האט אים געהערט אז מ'גייט אין די פרעמד, האט ער גזאגט, אויב אזוי דעמאלטס מאך איך א כולל.[16]

---

16 ועעתיק כאן מה שאמר מרן רבינו שליט"א בענין זה בשיחת קודש בעת שמחת השבע ברכות עם תלמידי "כולל חתנים" שע"י מבצר הכוללים בקרית יואל יע"א יום ד' פרשת בהעלותך תש"פ לפ"ק:

מ'האט נישט געהאט אן השגה פון אזא געדאנק. ס'איז נישט געווען דאס וואלט כולל צום לערנען, [ואמר בצחות] 'איסור כולל' האט עמיצער געוואוסט, א 'שבועה בכולל' האט מען געוואוסט, א 'כולל פאר יונגעלייט' וואס זיצן אין לערנען דאס איז נישט געווען.... אין די אלטע היים האט מען נישט געוואוסט פון קיין כוללים.

"דא אין אמעריקא איז אויך אזוי געווען. ביים פעטער ז"ל איז דאס געווען א חידוש, ער האט זיך נישט שנעל צוגעוואוינט צו מאכן א כולל, דאס איז דער אמת לאמיתו. ער האט גזאגט, ווער ס'וויל אמת'דיג לערנען, קען לערנען אן א כולל אויך. שפעטער האט ער יא גמאכט דעם כולל, ער האט געזעהן אז מ'גייט אוועק אין אנדערע כוללים, אז מ'גייט אין פרעמדע כוללים, האט ער באשלאסן מאכט ער אליינס א כולל, דאס איז די ריכטיגע סיבה, ער האט געזעהן אז מ'גייט אין די פרעמד, ער האט געזעהן ווי זיינע בחורים גייען אוועק נאך די חתונה לערנען אין כוללים וואו עס איז דא פרעמדע השקפות, האט ער אליינס געמאכט א כולל.

היינט צוטאג'ס שטעלט זיך אבער אויס למעשה דאס מציאות, דער אויבערשטער העלפט מ'האט חתונה וועז מ'איז נאך יונג, נאך די חתונה, וועז מ'גייט ארויס פון די ישיבה זאל מען גלייך אריין גיין אין עולם המסחר אין די גוי'שע וועלט, דאס וואלט געווען זייער שעדליך פאר א גרויסע טייל פונעם ציבור.

ממילא מ'האט חתונה, מ'באקומט א עזר כנגדו, מ'גייט אריין אין כולל, איינער זיצט מער אין כולל איינער וויניגער, עס קומט אויס אז מ'בויעט

*

השואל: כ׳האב געוואלט פרעגן דעם רביץ וועגן דעם דרך הלימוד, היינט איז איינגעפירט אין די כוללים איבעראל, רוב יונגעלייט לערנען היינט שולחן ערוך, יעדער איז עוסק אין זיין מקצוע, ביי אונזער כולל אין וויליאמסבורג אויך, כמעט אלע חבורות זענען חבורות פון שולחן ערוך, עם איז דא ביי אונז אויך א חבורה פון גמרא תוס׳, היינט איז שוין דא אביסל מער חבורות פון גמרא תוס׳, אבער נאך אלץ רובא דרובא יונגעלייט לערנען היינט שולחן ערוך אין די כוללים, די שאלה איז, ווי אזוי פלעגט זיין אמאליגע צייטן, אמאליגע תלמידי חכמים?

רבינו: דער אמת איז טאקע אז דער פעטער ז״ל האט געוואלט מ׳זאל לערנען גמרא אויך, נישט נאר שולחן ערוך. ער האט אזוי געוואלט. ער האט געהאט גרויס חשק אז יונגעלייט זאלן אויך לערנען גמרא. ער האט געזאגט אז דאם וואם די חז״ל זאגן (ויקרא רבה ב, א) ״אלף נכנסים לבית המדרש ואחד יוצא להוראה״ דאם איז אן הבטחה פונעם אויבערשטן אז עס וועט אזוי זיין, מ׳זאל זיך נישט זארגן אויף דעם, מ׳זאל זיך נאר זארגן פאר דעם ״אלף נכנסים לבית המדרש״, און דער ״אחד יוצא להוראה״ דאם איז אן הבטחה פון חז״ל. אבער צו די גמרא האט ער געוואלט מ׳זאל גוט לערנען שולחן ערוך, מ׳קען נישט פארשטיין קיין הלכה נאר אז מאיז עוסק אין שולחן ערוך.[17]

השואל: אינדערהיים פלעגט אזוי זיין אין די אמאליגע צייטן? וואם פלעגט זיין דער עיקר וואם אידן תלמידי חכמים פלעגן זיצן און לערנען? וואם איז געווען דער עיקר וואם מ׳האט עוסק געווען בתורה? עם איז געווען אזוי ווי היינט, אדער ס׳איז געווען אנדערש דאם מציאות?

רבינו: אלעם איז געווען אמאל אויך, יעדער האט דאך געלערנט פאר זיך, ממילא איינער האט געהאט מער א געפיל פאר דעם, און איינער האט געהאט מער א געפיל פאר דעם,[18] אזוי איז אלעמאל געווען, לעולם ילמוד אדם מה שלבו חפץ (ע״ז יט.).[19]

*

רבינו: מ׳האט דערמאנט פריער וועגן דעם שווער מיט די איידעמער וואם האבן געגעסן קאסט, האב איך מיך דערמאנט א שיינע מעשה, דער זיידע ז״ל דער קדושת יו״ט האט געהאט דריי טעכטער, און מ׳האט געראטן א שידוך, ער האט געהאט אן איידעם רבי העניך פון קערעצקי, דער טאטע ז״ל איז געווען אן איידעם בזיווג ראשון ביי דעם רבי העניך פון קערעצקי,[20] זיין זיידע איז געווען רבי שלמה סאסובער (בן הגה״ק רבי חנוך העניך מאלעקסק ז״ל חתנו של הגה״ק השר שלום מבעלזא ז״ל), ער איז געווען דער מחותן מצד החתן, ווען מ׳האט געראטן דעם שידוך מיט רבי שלמה סאסובער, רבי העניך׳ס פאטער האט שוין נישט געלעבט דעמאלטס (ה״ה כ״ק רבי יוסף דוד ז״ל), ממילא איז רבי שלמה סאסובער געווען דער מחותן מצד החתן, און מ׳האט געראטן וועגן קעסט,

---

אויף דאס הויז אויף א יסוד פון תורה, און אז ס׳איז מיוסד על אדני התורה שטייט די שטוב אויף תורה. נאכדעם אפילו איינער איז אין כולל נאר איין יאר, איינער צוויי יאר, איינער נאך לענגער, ער איז מער מצליח אין לערנען. פאר איינעם איז באשערט לענגער צו זיצן, איינעם איז באשערט ווייניגער צו זיצן אין כולל. אבער ס׳איז וועדר צו זיצן אין כולל, ווייל קודם כל האט מען אראפ געלייגט דעם תורה׳דיגן יסוד, די ד׳ אמות פון זיין הויז האט ער געבויעט אלס כולל יונגערמאן אויף א יסוד פון תורה. און דאס איז שוין אזוי אויפן לעבן, דאס גאנצע הויז.

ווען נישט דעם וואלט אויסגעקומען אז א וואך נאך די חתונה גייט ער גלייך אין דישאב אריין, ווי מ׳רופט עס, ער וואלט געמאנגען גלייך אין די גוי׳שע וועלט, דאס וואלט געווען זייער שעדלידך, זייער שעדלידך, מ׳דארף אזוי אויך רחמי שמים, אפילו וען מ׳זיצט אין כולל, נאכדעם, מיט דעם אלעם דארף מען נאך רחמי שמים, אבער אהן דעם איז פיל ערגער.

17 וידוע מה שכתב מרן רבינו ז״ל בספרו ויואל משה (מ״ג סי׳ ל״ו), בענין זה, וז״ל: וא״כ אין ספק שכל מי שלמד כמה מסכתות גמרא ותוס׳ וראשונים צריך ללמוד גם שו״ע עם הנושאי כלים בעיון לידע דרכי ההלכה, ובפרט האברכים הממשיכים בתורתם גם אחר הנשואין בודאי מחויבין ללמוד שו״ע הרבה ביגיעה עם הנושאי כלים כנ״ל, ואך הד׳ חלקי שו״ע עם הנו״כ הם המאירים עינים בהלכה לא זולת, כי הלא אין לנו רשות לפסוק שום הלכה בלא השו״ע וממילא שטרם שלמד דברי השו״ע אין לו ידיעה מה היא הלכה למעשה ואין זה ידיעת התורה. ועי׳ בשו״ת דברי יואל סי׳ ק״י אות א׳.

18 עי׳ בבני יששכר (חודש סיון מ״ה) שד׳ חלקי הלימוד פרד״ס הם נגד ד׳ עולמות אבי״ע, ומי ששורש נשמתו בעולם הזה מסוגל ללמוד דרך זה, כגון מי ששורש נשמתו מעולם עשי׳ה נפשו מושכת ללימוד פשט, עולם הבריאה מושך לדרוש וכו׳.

19 עי׳ שם בגמ׳ ע״ז (יט.) אמר רב אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר (תהלים א, ב) כי אם בתורת ה׳ חפצו, לוי ורבי שמעון ברבי יתבי קמיה דרבי וקא פסקי סידרא, סליק ספרא, לוי אמר לייתו לן משלי, רבי שמעון ברבי אמר לייתו לן תילים, כפייה ללוי ואייתו תילים, כי מטו הכא כי אם בתורת ה׳ חפצו פריש רבי ואמר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, אמר לוי רבי נתת לנו רשות לעמוד.

20 הגה״ק רבי חנוך העניך מאיער ז״ל אבד״ק קערעצקי בעל שו״ת יד חנוך ושא״ס, חדב״נ מרן הקדוש״ט ז״ל, וחותנו בזיוו״ר של מרן הברך משה ז״ל אשר ישב אצלו באהלה של תורה כמה שנים וניהל שם את הישיבה, עד שנתיישב בק״ק זעניטא בשנת ת״ש לפ״ק.

האט רבי שלמה געזאגט אז ער וויל אז דער קדושת יו״ט זאל זיך מתחייב זיין אייביגע קעסט, האט דער זיידע דער קדושת יו״ט געזאגט, וואם הייסט? א מענטש קען דען צוזאגן אייביגע קעסט? א מענטש לעבט דען אייביג, בקיצור ער קען נישט צוזאגן אייביגע קעסט, ער האט נישט געוואלט צוזאגן. האט ער זיך געניומען דינגען אויף א זמן, בקיצור, ער האט געבעטן מ׳זאל צוזאגן אכט יאר, און דער קדושת יו״ט האט מסכים געווען, נאכדעם האט ער זיך אהנגערופן, ניין, פיר יאר, ער האט אראפ געהאנדלט אויף פיר יאר, און ער האט זיך געוואונדערט פארוואם? זאגט ער, ׳פיר יאר קען איך צוזאגן, מער קען איך נישט...׳, אזוי האט ער געזאגט. מ׳האט נישט פארשטאנען וואם הייסט ער קען נישט, אבער אזוי האט ער געזאגט.

די התונה איז געווען אין יאר תר״ס, און אום תרס״ד איז דער קדושת יו״ט נסתלק געווארן, דעמאלטם האט מען פארשטאנען וואם ער האט ער געזאגט ׳פיר יאר קען איך צוזאגן, מער קען איך נישט...׳.

ער האט געזאגט א מילתא דבדיהותא ביי יענע התונה, דער רבי שלמה סאסובער האט געהייסן א רבי א בעל מופת, און ער האט געהיילט משוגעים, ער האט געהאט א כח צו היילן דיבוקים מיט משוגעים, אזוי האט מען געוואוסט. ביי די התונה איז זיך צוזאם געקומען א גרויסער עולם, און מ׳האט זיך זייער געשטופט דארט ביי די התונה, זאגט דער זיידע ז״ל דער קדושת יו״ט פאר דעם מחותן, ׳איר היילט דאך משוגעים, אפשר היילט איר אוים די משוגעים דא׳, מ׳האט זיך אזוי ארויף געשטויסן, זאגט ער, ׳אלע משוגעים קען מען היילן, אבער אזעלכע שוגעים די קען מען נישט היילן, ווי מער מ׳היילט זיי, אלץ מער משוגע ווערן זיי...׳.

*

השואל: כ׳האב געוואלט פרעגן אויב ס׳איז דא אן ענין אז א לומד תורה זאל אויך אביסל מרביץ תורה פריוואט, מ׳טראגט כסדר אהן פאר עלטערע כולל אינגעלייט צו לערנען מיט בחורים צי אנדערע זאכן פון הרבצת התורה?.

רבינו: צי מ׳זאל גלייך גיין לערנען מיט בחורים, וועגדט זיך ווי ענג מ׳איז, אויב מ׳מוז נישט, אז ס׳פעלט נישט אוים אין טעפל, דעמאלטם מוז ער נישט לערנען מיט בחורים. שפעטער וועט מ׳האט שוין אדורך געלערנט מער מקצועות, מ׳איז שוין מער מלא וגדוש אין תורה, אז מ׳האט מקיים געווען דעם ׳ללמוד׳ דעמאלטם קומט ׳ללמד׳ אויך, פארלערנען א שיעור פאר בעלי בתים, פארלערנען א שיעור פאר בחורים, אבער קודם ביז ווילאנג מ׳האט נאכנישט קיין גרויסע בני בית און מ׳קען זיך אן עצה געבן אהן דעם, זאל ער קודם אויסנוצן אויף ׳ללמוד׳, און עם וועט שוין נאכקומען דער ׳ללמד׳, אבער די וויכטיגסטע זאך איז ׳ללמוד׳.

*

השואל: אמאל איינער שפירט אז ער קוקט זיך פאהר א שיעור, נעמט עם זייער אסאך צייט וואם ער לייגט אריין, אין די צייט קען ער אנקומען פאר זיך אסאך מער, פארצו קוקן א שיעור נעמט זייער אסאך צייט, איז די שאלה צו ס׳לוינט?

רבינו: עם איז ׳זייער וויכטיג׳ אויך פאר אים אליינם דאם פארזעהן צום שיעור, ווייל אזוי לערנט מען עם אדורך גוט, עם קאסט טאקע צייט ס׳איז אבער וועדד, עם איז נישט אנגעברענגט די צייט.

*

השואל: נאך א שאלה איז דא, צי ס׳איז אן ענין צו שרייבן חידושי תורה, צוזאם נעמען סוגיות אפילו אויף אן אופן וואם ער פלאנט עם נישט צו דרוקן, סתם פאר זיך שרייבן אסאך.

רבינו: ס׳איז אזוי, קודם דארף מען צו זיין א מחדש, דאם איז די ערשטע זאך. און נאכדעם דארף מען אויך קענען שרייבן, מ׳דארף קענען זיין א כותב. ס׳איז דא איינער וואם איז א מחדש, אבער ער קען עם נישט מעלה זיין על הכתב. דאם איז אויך א טאלאנט, דאם דארף מען קענען. אויב דער אויבערשטער האט פאר איינעם געגעבן א ברכה אז ער קען מחדש זיין, און ער קען שרייבן אויך, אוודאי איז עם גוט מ׳זאל אפשרייבן.

דער בני ישששכר זאגט אז מחדש צו זיין חידושים איז א מצוה פון ׳פרו ורבו׳, אין דרך פיקודיך (מצוה א׳ אות כ״ו) ברענגט דאם דער בני ישששכר.[21] ער זאגט אזוי אויך מיטן מעמיד זיין תלמידים, אלעם איז א ענין פון פרו ורבו.

אבער ס׳איז אינטערסאנט דאם וואם ער זאגט אז ס׳איז א מצוה פון ׳פרו ורבו׳, ווייל פרו ורבו איז מען מקיים נאר אז מ׳האט קינדער וואם זיי קענען האבן קינדער, אז נישט איז מען נישט מקיים, זאגט ער, מ׳קען מקיים זיין מצות ׳פרו ורבו׳ מיט לימוד התורה, נאר דורך א תורה וואם מ׳איז

---

21 וזלש״ק שם: לפרות ולרבות בתורה, להוליד בכל פעם שכליות חדשים בתורה וכו׳, ולפי״ז מחשבת הדעת והשכל הוא העיקר פריה ורביה לאדם, רק שה׳ יתברך ציוונו להוליד גם בגשמיות, ואז יתרבה גם השכל יותר, כי כל האדם שיוולד יהיה לו שכל משכיל וכו׳ ע״כ.

מוליד אנדערע, אבער אזעלכע תורה וואם איז נישט מוליד איז טאקע נישט קיין פרו ורבו, אזוי זאגט דער בני ישעכר. ער זאגט אז דאם האט צו טוהן מיט תורה מתוך יראת שמים דעמאלטס איז עס מוליד ווייטער, אזוי זאגט ער דארט.[22]

השואל: איז יא ווערד ער זאל שרייבן אפילו פאר זיך, צוזאם נעמען סוגיות?

רבינו: יא, יעדע זאך איז אזוי, ס׳איז דא איינער וואם ער לערנט, און כדי ער זאל לערנען מוז ער עס אפשרייבן, נאכדעם זעהט ער כ׳האב אדורך געלערנט, שיטת אביי, שיטת רבא, תום׳ לערנט אזוי, רש״י לערנט אזוי, וואם איז דער סך הכל, וואם איז די הלכה, וועז ער שרייבט עס אראפ אזוי דעם סך הכל, זעהט ער עס צי ס׳שטומט, צי ער האט גוט געלערנט, ס׳איז א חלק פון זיין לימוד אז ער זאל האבן פארשטאנען די גמרא, פארשטאנען דעם תוס׳, און צי ער האט פארשטאנען דעם שולחן ערוך. עס איז דא א סעיף אין שולחן ערוך, און עס קריגן זיך דער טורי זהב מיטן מגן אברהם, דער ש״ך און דער טורי זהב, און דער פרי מגדים מיטן חוות דעת, רבי עקיבא איגר מיטן חתם סופר, אזוי אז ער שרייבט עס אראפ העלפט אים עס צו מסדר צו זיין קלאר ער זאל עס ארויסהאבן, די וועלט זאגט ׳וקנ״ה לך חבר׳, דער פעדער זאל זיין דיין חבר, עכ״פ ס׳איז גוט צו שרייבן.[23]

אפילו נישט יעדע זאך איז צו דרוקן, ס׳איז נאר פאר זיך אליינם, אבער אזוי אז ער שרייבט עס אראפ איז ער זיך עס מסדר אזוי, גוט איך בין אהנגעקומען ביז אהער, איך בין קלאר דערין, כ׳האב אדורך געלערנט די אלע זאכן, יעצט וויים איך וואו איך האלט.

הגם ס׳איז דא א מהרש״א אין בבא בתרא (דף י:) וואם זאגט אז דער עיקר לימוד איז וועז מ׳שרייבט עס אראפ, וועגן דעם ווערן די חכמים אנגערופן ׳סופרים׳ זאגט ער, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו ביד״ו.

אבער עם איז דא איינער וואם עם פעלט אים נישט אוים, נישט אז ס׳פעלט נישט אוים נאר ער קען עס נישט, דאם דארף מען אויך קענען, נישט יעדער קען זיך אזוי עס מסדר זיין, נו, קען מען נישט זאגן א כלל אין דעם, אז איינער קען עס יא, און איינער קען נישט, קען מען דען זאגן דער איז א תלמיד חכם און דער איז נישט קיין תלמיד חכם? ניין, דער איז א תלמיד חכם, און דער איז א תלמיד חכם, איינער איז מער מסודר און איינער איז וויניגער מסודר, אזוי ווי אין אנדערע זאכן איז יעדער אנדערש, כשם שפרצופיהן אינן שוות כך דעותיהן אינן שוות (ברכות נח:).

*

השואל: ס׳איז דא אן עסק צי מ׳זאל גיין זיך לערנען צו רעדן פאר מענטשן, אויפצוטרעטן מיט דברי אגדה, א פרקי אבות שיעור, א שבע ברכות, מ׳קען האבן דערפון א שטיקל פרנסה אויך, איז דא עפעס אין דעם?

רבינו: אמת, עס קען אמאל זיין א פרנסה, איז אזוי ווי מ׳לערנט זיך א פאך. דאם דארף מען אויך האבן א טאלאנט פאר דעם, עס איז פונקט ווי איינער האט א טאלאנט צו דאוונען פאר״ן עמוד, ער האט א גוטע שטימע, דער קען גיין הערן פון א אנדערער גוטע בעל תפילה, ער נאשט פון אים ווי אזוי צו זאגן, איין בעל תפילה נאשט פון א צווייטן,

---

22 ועי״ש שמאריך בזה בה״ל: והנה לפי״ז תראה כמה עניינים דומה בדומה פ״ו ברוחניות כמו בגשמיות ודימם שוה, אזכיר לך המזדמן בשכלי לפי שעה וטהר ידים יוסיף אומץ:

א. הדין הוא במצוה הגשמית שלא יצא ידי המצוה כי אם בהוליד בנים ראויים להוליד משא״כ בהוליד סריסים, כן הוא בהולדה הרוחנית כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים ומולידים גם את האחרים השומעים מתפעלים מדבריו, משא״כ בדבר דברי תורה באין מורא שמים עליו אין דבריו נשמעים ואין אחרים מתפעלים, והנה כמוליד סריסים ח״ו.

23 עיין בס׳ משנת חכמים שכ׳ לפרש הפסוק ובתורתו יהגה יומם ולילה, דאם הוא בבחינת תורתו שמעלה על הכתב חידושי תורה שלו, זה מביאו שיהגה בו יומם ולילה.

ועיין במטה משה שכתב כ׳ ת׳שמרם ב׳בטנך ראשי תיבות כת״ב, וכן כ׳ ב׳שמחה ת׳צאו ר״ת כת״ב, שע״י שכותב חידושיו מקבל שמחה וחשק להוסיף בלימודים ולחדש חידושים, וכן כ׳ ת׳אמר ב׳לבבך כי הכתיבה הוא לשון הלב.

והגאון בעל כפי אהרן ז״ל כותב לבנו שלעולם לא ישיג לברר דין בירור גמור אלא עד שידע לכתוב חידושים מדעתו ושזה יגיעהו מיום אל יום ממדריגה למדריגה זכר לדבר וקנה לך חבר וכל החכמים שאתה רואה בעיניך שחברו חיבורים גדולים שנתמלאו מהם כותלי בית המדרש לא הגיעו למעלה זאת אלא על ידי הלימוד עם הכתיבה פי׳ שהיו רגילים לכתוב בשעת לימודם.

ועיין בליקוטי עצות המשולש בשם מוהר״ן מברסלב ז״ל (ת״ת אות ל״ג) דהכותב דברי תורה אע״פ שהכתיבה מכלה זמן הרבה, ובזה הזמן שכותב היה יכול ללמוד הרבה יותר, אעפ״כ מאחר שמוכרח לכתוב נחשב כאילו למד ממש כל אותו הזמן יעו״ש, ועוד שהכתיבה הוא תועלת גדול להלומד שעי״כ מבין מוב ביותר ועי״כ זוכר טוב יותר וכו

ועיין בס׳ ישראל ואורייתא (עמ׳ קמ״ו) דמטו משמיה דרביה״ק זי״ע שהצטער בימי זקנותו שלא הרגיל עצמו להעלות על הכתב חידושיו בימי נעוריו וכו׳, עי״ש.

אזוי גייט עס. אבער איינער וואס קען נישט בכלל, פאר אים וועט דאס נישט העלפן, ער מעג הערן און הערן און ס'וועט אים גארנישט ברענגען. די זעלבע איז מיט רעדן, אז איינער האט א טאלאנט ער קען רעדן, הערט ער אוים א בעל דרשן, און ער לערנט זיך אוים, ער שארפט זיך אוים ווי מ'זאגט, און עס קען זיין א גוטע פרנסה. היינט איז יעדע זאך אזוי, בפרט אין אמעריקא, פון יעדע זאך קען מען מאכן א פרנסה, אבער אויב האט ער נישט די כלים דערפאר בכלל, איז לכאורה נישט שייך זיך צו לערנען דעריוף.

*

השואל: א זייטיגע פרנסה אין די זייט פון כולל, למשל סופרות, אזא מין זאך ווי א רוחניות'דיגע פרנסה, אזוי אז רוב טאג קען מען בלייבן אין כולל און טוהן א פאר שעה אין די זייט, איז א זאך וואס מ'זאל טוהן?

רבינו: דאס איז אויך אזוי, אז ס'איז א הילף פאר די פרנסה, ער לערנט זיך אוים סופרות, קודם דארף ער צו זיין א ירא שמים, און ער דארף צו זיין אן אומן, איז ער לערנט זיך אוים די אומנות פון סופרות, און ער קען שרייבן צוויי שעה א טאג, צי דריי שעה א טאג, איינער קען עס מאכן אינדערפרי, איינער קען עס מאכן ביינאכט, און ער שרייבט אביסל, און טאמער האט ער א גוטע האנט ווי מ'זאגט, און ער האט א שיינע כתב, איז עס זייער גלייך.

דער זיידע ז"ל דער ייטב לב האט אמאל געזאגט פאר א יונגערמאן אז ער זאל זיך אויסלערנען שחיטה, זאגט ער, רבי, כ'האב מורא צו זיין א שוחט, איך קען נעמען אויף מיר אזא אחריות? ער איז טאקע געווען א ירא שמים, ער האט נישט געוואלט נעמען אויף זיך די אחריות צו זיין א שוחט. האט אים דער זיידע געענטפערט, נו, וועמען דען זאל איך נעמען פאר א שוחט, איינער וואס האט נישט מורא צו נעמען אויף זיך די אחריות, נאר איינער וואס האט מורא אים וויל איך נעמען פאר א שוחט.

כ'זאג אז א יונגערמאן איז א ירא שמים און ער איז אן אומן, ער קען די אומנות פון סופרות, אים דארף מען טאקע צוהעלפן צו זיין א סופר.

*

השואל: רוב יונגעלייט לערנען שולחן ערוך, מ'לערנט שמעתתא אליבא דהלכתא, עס איז דא אסאך שאלות וואס ליגן שוין אויפן טיש, פאר זיבעציג אכציג יאר צוריק, לאמיר נעמען א שאלה פון עפענען כלים שבת, צי מ'מעג עפענען באטלעך אדער קענס וכדו', זה אוסר וזה מתיר, עס איז א שאלה וואס גייט שוין אהן יארן לאנג. וועז א יונגערמאן לערנט אזא שאלה, צי דארף ער לערנען די סוגיא פאר זיך ווי אזוי ער לערנט עס וויזוי ער איז מברר די הלכה, אן שפעטער אריין קוקן אין די תשובות האחרונים זעהן וויזוי זיי האבן געלערנט, אדער זאל ער זיך לאזן פירן גראד ווי אזוי דער מנחת יצחק וכדו' האט עס אראפ געלייגט, ווי אזוי די אחרונים האבן עס אראפ געלייגט?

רבינו: אוודאי, יעדע זאך איז כדאי אליינס אדורך צו לערנען דעם גאנצן ענין, די גאנצע סוגיא, עס גייט חיות, מ'לערנט אדורך די גמרא די ראשונים, און נאכדעם וואס איז למעשה, מעג מען עפענען א באטל אום שבת צי נישט, דער זאגט אזוי, און דער זאגט אזוי. געווענליך גייט דאך אז איינער זאגט אזוי ווייל ער נעמט אהן די סברא, דער ברענגט זיך א ראיה פון דא, און דער ברענגט זיך א ראיה פון דארט, עס געפעלט מיר יא די ראיה, עס געפעלט מיט נישט די ראיה וכו'.

השואל: און יעדער קען מכריע זיין? א יונגערמאן וואס לערנט שוין יארן און ער קען שוין אביסל מדמה זיין מילתא למילתא, קען ער מכריע זיין אזעלכע זאכן?

רבינו: יא. די גאנצע חכמת התורה אהנגעהויבן פון די גמרא ביז צו די תוס' און פוסקים, איז מדמה זיין מילתא למילתא אדער זאגן ניין ס'איז נישט גלייך. די גאנצע גמרא איז אזוי געבויעט, 'לימא מסייע ליה', ער ווייל מדמה זיין א ראיה ברענגען, ניין ער האט א פירכא ס'איז נישט גלייך, די גמרא ברענגט א קשיא 'מתקיף לה' פון צוויי אנדערע ענינים, ס'איז אבער דא א דמיון צום צווייטן, קומט דער מתרץ און זאגט ניין, ער איז מחלק, כל התורה כולה אין תורה שבעל פה איז געשטעלט אויף דעם, אויף מדמה זיין מילתא למילתא צי מחלק זיין פון איין ענין צום צווייטן, דאס איז סיי אין פלפול, און סיי אין די הלכה. מ'לערנט ארויס איין הלכה פון די צווייטע הלכה, ווי אזוי לערנט מען עס ארויס? מ'איז מדמה מילתא למילתא, און ס'איז דא איינער וואס וועט שרייען ניין ס'איז נישט גלייך. פרעגט מען עס אפ, ס'איז דא א חילוק, מ'קען מחלק זיין, דאס איז דרכה של תורה, און דאס איז וואס מ'דארף צו פארשטיין, דער אויבערשטער דארף חונן דעת זיין צו פארשטיין, זאל מען מדמה זיין?, איז עס יא גלייך, אדער ס'איז נישט גלייך?, און אויף דעם דארף מען צולייגן קאפ, און אויף דעם דארף מען זיך מייגע, זעהן צי מ'איז עס יא מדמה צי נישט.[24]

---

24 עיי' מה שכ' הגאון בעל הסמ"ע בהקדמתו לחיבור הפרישה בזה"ל: וגם אל חיבור השלחן ערוך שחיברו הגאונים המהרי"ק ומור"ם שמתי לבי

השואל: יעצט איז די שאלה, צי וועז ער איז מפלפל טאקע אין אלע צדדים, בלייבט ער פאר זיך למעשה מיט אזא שאלה, אוז מ׳האט שוין לאנג גערעדט דערפון אסאך יארן, צי קען ער מכריע זיין פאר זיך צי נישט?

רבינו: א אינגערמאן גייט דאך נישט אפשרייבן א פסק פאר די וועלט, אבער פאר זיך אליין אז מ׳לערנט דארף מען אזוי לערנען לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. מ׳דארף לערנען צו פארשטיין די הלכה עד למעשה, אזוי ווי דער טאטע ז״ל פלעגט אלץ צו זאגן וואם מ׳לערנט דארף מען צו פארשטיין, אז מ׳לערנט א בלאט גמרא, דארף מען פארשטיין דעם בלאט גמרא, אז מ׳לערנט א סעיף שולחן ערוך דארף מען פארשטיין דעם סעיף שולחן ערוך.[25]

השואל: יעצט וועלן מיר פרעגן א טריט ווייטער, נאך וואם מ׳פארשטייט שוין איין צד, יעצט פארשטייט ער ס׳איז אים אויסגעקומען בירור אחר בירור להיתר, קען ער פאר זיך מקיל זיין למעשה וויל ער האט אזוי מברר געווען?

רבינו: אויב ער האט גוטן שיקול הדעת, יא. פארוואם נישט? אז איינער פארשטייט גוט.

השואל: עם קען זיין אפשר אין אדם מעיד על עצמו?

רבינו: די גאנצע התרת הוראה שטייט דאך אויף דעם, מ׳רעדט דאך אז מ׳קען, אז ער איז א תלמוד חכם אוז ער ווייסט יא מדמה צו זיין.

*

השואל: דער תניא שרייבט אין הלכות תלמוד תורה אז תורה שבעל פה, כאטשיג אויב ער פארשטייט נישט וואם ער לערנט איז מען נישט מקיים מצות לימוד התורה, זאגט דער תניא אז מ׳זאל לערנען אפילו זאכן וואם מ׳פארשטייט נישט, לעתיד לבוא וועט מען פארשטיין אלע חלקי התורה אפילו דאם וואם ער האט נישט פארשטאנען יעצט.

רבינו: יא, אבער נישט פון דעם זאל באשטיין דער לימוד, דאם איז נאר אזוי אויף קינוח סעודה..., אבער דער עיקר דארף מען צו לערנען אוז פארשטיין וואם מ׳לערנט על בוריה.

השואל: אז מ׳זאל מאכן א שיעור אויף זאכן וואם מ׳קומט נישטא אהן צו לערנען, זאל מען מאכן כאטשיג א שיעור אויף גאר א שנעלן אופן, אפילו אויב מ׳וועט כמעט נישט פארשטיין?

רבינו: מ׳דארף לערנען צו פארשטיין. קודם אז מ׳לערנט אוז מ׳פארשטייט געדענקט מען, טאמער לערנט מען אוז מ׳פארשטייט נישט דעמאלטס גייט עם נישט אריין אין מח. אוז דעם אנדערן טאג וועט מען עם שוין נישט געדענקען, אז מ׳האט נישט פארשטאנען איז עם נאר געזאגט.

*

השואל: יונגעלייט פרעגן, וועז מ׳איז יונג נאך די חתונה האט מען אסאך צייט, פרייטאג שבת ברוך ה׳ די קינדער וואקסן אונטער מ׳דארף זיי פארהערן, מ׳דארף זיך אפגעבן מיט די קליינע קינדער, וויפיל איז די צייט וואם מ׳דארף אוועק געבן פאר די קינדער, וועז מ׳וויל אליינם אהנקומען.

רבינו: יא, מ׳דארף אוועק געבן צייט אויף צו פארהערן די קינדער. ׳ולמדתם אותם את בניכם׳ איז א מצוה פאר זיך.

ודעתי וללמוד מהם דעה ובינה, באתי וראיתי שדעת הגאונים מהרי״ק ומור״ם היתה רצויה, רק שעיני רוב המעיינים בו היא סמויה, כי כוונתן היה שלא יפסקו מתוכם כי אם מי שלמד תחלה דברי בעל הטורים עם פירוש הבית יוסף, וידע מתוכם מקום כל דין וטעמו מהתלמוד ומגדולי המחברים, וכדי שלא יזוזו מזכרונם הדברים חיברו את השלחן ערוך להיות עומד לפניהם למזכרת.

מה שאין כן בזמנינו בהיותה בכובד התלאה נמשך מהטובים רעה שרבים חושבים נפשם כאילו הם מדור דעה, ורוצים ללמוד התורה על רגל אחת, ומצפצפים ופוסקים מתוך השלחן ערוך, והם מהריבי עמינו הפרו ברית תורת אלוקינו וגורמים רעה לנפשם, וכמו שדרשו (סוטה כב) על מה שאמרו (משלי ז) כי רבים חללים הפילה הם אלו שלא הגיעו להוראה ומורים.

ואני אומר דגם סיפא דקרא ׳ועצומים כל הרוגיה׳, רומז לאלו המעצימים עיניהם מראות במקור הדין, והטעם כי אף שהגיעו להוראה כל שפוסקים מתוך דברי השלחן ערוך הסתום והחתום, אינן מבינים גוף הדברים על בוריים הכתובים לפניהם, ק״ו כשבאים לדמות מילתא למילתא לפי העולה על דעתיהם מפני גודל קיצור הדברים שכתבו הגאונים בחיבור הלכה, בפרט במקומות אשר כתב מור״ם דינים מתוך דברי תשובות שלא הביאם הבית יוסף, ואף שהביאם מור״ם בחיבור דרכי משה שלו, הלא הוא טמון ומכוסה ולא זכו לאורו, כי אם זעיר פה זעיר שם, צא ולמד קל וחומר ממ״ש הרא״ש בתשובותיו על הפוסקים בחיבור ספר המיימוני וכו׳... ע״כ.

25 וז״ל מרן רביה״ק בספרו הקׂ ויואל משה (מ״ג אות לה): אבל אחר שנתבארו דברי השו״ע בטו״ז וש״ך ופרמ״ג וחוו״ד שהם קילורין לעינים הלומד דברי השו״ע עם ארבעה מטיבי לכת המזכרים יוכל לבוא לידי הבנה בהלכה, וכן בכל ד׳ חלקי שו״ע האירו נושאי כליהם הידועים בשערי ההוראה לפקוח עינים עיוורות בהלכה את כל הלומדים חלקי השו״ע ביגיעה. ובודאי שעדיף יותר הלומד ממקור דברי התלמוד והראשונים עם הטור וב״י אבל גם הלומד השו״ע עם נושאי כלים הנו״ל אינו דומה למ״ש המהרש״א על השו״ע בזמנו. ובהוראה באמת אף הלומד מש״ס וראשונים עם השו״ע צריך לראות גם דעת גדולי האחרונים שבדורות שלפנינו כי דעתינו קצרה וכולי האי ואולי לא יבוא לידי טעות ומכשול.

*

השואל: רוב עולם דא לערנט שוין אסאך יארן אין כולל, זיי האבן זוכה געווען אדורך צו לערנען אסאך חלקי התורה, איז דא אמאל א יונגערמאן טראכט עס איז דא נאך חלקים אין די תורה, חוץ פון נגלות התורה איז דא נאך חלקים, און ער טראכט אם לא עכשיו אימתי, אפשר זאל מען אביסל ארייז קוקן דארט אויך אביסל אין די אנדערע חלקי תורה.

רבינו: פון וועלכע חלקים רעדט מען?

השואל: למשל, ער וויל אביסל לערנען קבלה...

רבינו: קבלה...?!, ער זאל לערנען קודם נגלה!. דער חלק הנסתר איז געמאכט געווארן פאר גאר געהויבענע בני עליה. צו לערנען דעם חלק הנסתר דארף מען עוסק זיין בתורה בטהרה, "אבער" בטהרה, און בטהרת המחשבה, ס'איז נישט אזוי פשוט.[26]

*

השואל: אין שולחן ערוך און די פוסקים טרעפט מען אסאך מאל אז 'בעל נפש יחמיר', ווי אזוי שפירט א מענטש ווען ער איז ביי דעם וואס אויף אים שטייט אין שולחן ערוך א בעל נפש יחמיר?

רבינו: מ'דארף זיין א 'בעל' אויפן 'נפש', ממש כפשוטו.[27]

השואל: וואס איז דער באדייט פון בעל נפש?

רבינו: מ'דארף עס ביי זיך מרגיש זיין.

השואל: ס'איז שייך אזא זאך אז אויף איין הלכה איז ער יא מחמיר ווי א בעל נפש, און אז עס קומט צו א אנדערע הלכה וואס דארט שטייט אז א בעל נפש זאל מחמיר זיין און ער איז נישט מחמיר?

רבינו: פאר א צווייטן קען מען נישט מחמיר זיין. עס שטייט 'בעל נפש יחמיר על עצמו', דאס קען מען נישט זאגן פאר א צווייטן.

דער זיידע אין אבני צדק (סי' ע"ג) שרייבט אז מ'זאל מודיע זיין פארן שואל אז א בעל נפש דארף מחמיר זיין.[28]

א' הנוכחים: דער רבי רעדט וועגן א בעל נפש, אז א בעל נפש דארף מען זיין פאר זיך, און נישט פאר יענעם, מ'איז דאך יעצט דא ביי א שבע ברכות קען מען זאגן א וועלטל, אז מ'האט געזעהן איינער האט זיך ממש מתחנן געווען ביים דאווענען וועלן ער האט געזאגט די וועלטער 'ונפשי כעפר לכל תהיה', ער האט עס געזאגט ממש מיט השתפכות הנפש, א מינוט שפעטער וועלן דער גבאי פון בית המדרש האט אים נישט געגעבן די עליה וואס ער האט געוואלט, האט ער ממש פארפירט, האט ער געזאגט אוודאי, איך כלפי שמיא בין איך ממש ווי גארנישט אזוי ווי א בעל נפש דארף צו זיין, אבער קענן דעם גבאי'ן דעם שמויגער.... זאל איך זיין נפשי כעפר לכל תהיה... בשום אופן.....

רבינו: דו זאגסט עם ווי א וועלטל, אבער דער זיידע ז"ל דער עצי חיים ברענגט אראפ אין פרשת קרח א שיין ווארט פונעם לב אריה, ער טייטשט וואס די גמרא זאגט (חולין פט.) גדול מה שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, וויל אברהם האט געזאגט (בראשית יח, כז) 'ואנכי עפר ואפר',

---

26

עיי' ש"ך (סק"ו) שהביא את דברי הרמב"ם שטיול בפרדס היינו עניני מעשה בראשית ומעשה מרכבה הנקראים דבר גדול, וכתב: ואמת שאין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמילא כריסו בשר ויין והוא לידע איסור והיתר ודיני המצוות, כמ"ש (בחגיגה יג.) אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים עכ"ד.

ועיי' בש"ך שם שהזהיר מאד בענין לימוד הקבלה שצריך למלאות כריסו מהש"ס, וכן יש שכתבו שלא ללמוד קבלה עד שיהא בן ארבעים שנה כמ"ש בן ארבעים לבינה, ומלבד זאת צריך קדושה וטהרה וזריזות ונקיות לזה, ורוב המתפרצים לעלות בחכמה זו קודם הזמן הראוי קומטו בלא עת, כמ"ש כל זה בד' חכמי האמת עכ"ד.

וכ"כ השל"ה הק' (אות קצ"ב) ולאחר שמילא כריסו במקרא ובמשנה ותלמוד יתעסק באימה וביראה בקדושה וטהרה בחכמת הקבלה, וזוהר ובתיקונים ובמפרשי דבריהם, וביתר ספרי הקודש השואבים ממי באר הזוהר, וכבר נתחברו על זה פוסקים הרבה בלימוד חכמת הקבלה, וכלל העולה שמחוייב האדם לידע את שמו יתברך, ומי שלא ראה זו החכמה לא ראה מאורות מימיו, והכסיל בחושך הולך, עכ"ל.

וכ"כ החיי אדם (כלל י, יב) ואין לאדם ללמוד חכמת קבלה אלא עד שימלא כריסו בגמ' ופוסקים, ויהיה ירא שמים גדול ויושב תמיד ועוסק בתורה, אבל בלא זה אסור, ומאוד החמיר בזה ר' חיים וויטאל ז"ל ע"ש.

ועיי' בס' אור ישע (מהרה"ק ר"א מזראפשיץ) שמי שאינו לומד קבלה בטהרה יכול לבוא לאפיקורסות רח"ל, ע"ש.

27

עיי' דברי הגאון ר' חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו נפש כל חי (משערת ב' אות כ"ב) דבאדם חי יש לו גוף ונפש, דהיינו הגוף הגשמי והנפש הרוחני, ומי שהוא חסיד וכשר שהוא עושה עיקר ואדון ופטרון א הנפש, והגוף משרת להנפש, הרי הוא בעל הנפש, שהאדון והפטרון הוא לנפש והגוף טפל לה, ומושעבד אליה לקיום התורה והמצות, ועיי"ש שמאריך בזה.

28

עיי' שו"ת אבני צדק (שם) שפוסק... ולכן ראוי להשיב להשואל להודיע כי לבעל נפש ראוי להחמיר על עצמו... ע"ש.

אגב, בכל הדינים שנפסק בהו אשר בעל נפש יחמיר על עצמו אם מחוייב המורה להודיע זאת עבור השואל עיי' בס' שבעים תמרים (שבעה עינים עין ז) שעמד על חקירה זו, ומביא ראיות לכאן ולכאן מדברי הש"ס.

און משה און אהרן האבן געזאגט (במדבר יב, ג) 'ונחנו מה'. וואם איז שוין 'עפר ואפר', אז עפר ואפר איז נישט אזוי חשוב, און ונחנו מה איז חשוב? נאר אברהם אבינו האט געזאגט 'ואנכי עפר ואפר' ווען ער האט געריעדט צום באשעפער, דעמאלטס האט ער געזאגט 'הנה נא הואלתי לדבר עם אדוני ואנכי עפר ואפר', צו זאגן פארן באשעפער ואנכי עפר ואפר דאס איז א מדריגה, אבער משה און אהרן וועלן מ'האט זיך געקריגט מיט זיי, און דאס איז געווען צווישן מענטשן, און אויב דעמאלטס האבן זיי געזאגט 'ונחנו מה', דאס איז שוין א מדריגה, אזוי ברענגט דער זיידע ז"ל אין עצי חיים פרשת קרח,[29] ס'איז זייער א הייליגע טייטש פונעם לב אריה.

השואל: איך פרעג אבער ביי איין מענטש אליין, עס איז דא אמאל אז ביי די הלכה פירט ער זיך ווי בעל נפש יחמיר, און אין א צווייטן טאג האט ער א אנדערע שאלה וואם דארט שטייט אויך 'בעל נפש' איז ער יעצט געבינדן ביי אלע בעל נפש יחמיר דארף ער זיך אזוי צו פירן?

רבינו: אז נישט איז ער נישט קיין בעל נפש..., זייער פשוט.

*

השואל: נאך דעם וואם מ'לערנט אסאך יארן, איז נאך אלץ דא אלעמאל אסאך זאכן וואם מ'איז נאכנישט אזוי קלאר, יונגעלייט פרעגן צי מ'זאל גיין ווייטער לערנען נאך חלקי התורה, צי מ'זאל לערנען הלכות טומאת כהנים, ערלה, אדער איבער גיין מער בעיון?

רבינו: עס איז נאך דא אסאך הלכות וואם איז פאר דעם... כ'זאג נישט, אז איינער איז א כהן און ער האט שאלות אין טומאת כהנים איז זיכער אנדערש. און אז איינער האלט שוין צוואנציג יאר נאך די חתונה און ער האט שוין טאקע אסאך מקצועות אדורך געלערנט, קען ער דאם אויך לערנען.

*

השואל: יונגעלייט פרעגן ווי אזוי מ'האט בפועל אמאל געקענט לערנען אזוי סאך, מ'זאגט אז דער רבי דער ברך משה האט פאר די חתונה שוין געקענט רוב חלקי התורה.

רבינו: מ'האט געהארעוועט, מ'האט זיך מייגע געווען, מ'האט געלערנט פלייסיג...

כ'וועל אייך זאגן לדוגמא, דער טאטע ז"ל האט מיר אמאל געזאגט, כ'האב געגעסן פיר יאר קאסט אין קערעצקי ביי א שטיפ שוויגער,[30] זיין עכטע שוויגער האט שוין נישט געלעבט, און ווען כ'בין אוועק געפארן פון קערעצקי האט מען נישט געווואוסט אין שטוב וועלבע מאכל כ'האב יא ליעב און וועלבע מאכל כ'האב נישט ליעב... האט איר פארשטאנען?, דאם מיינט ער איז געלעגן אין תורה!

*

השואל: מ'האט געהערט דער רבי זאל זיין געזונט האט גערעדט ביי די חנוכת הבית נעכטן (של קומה החדשה בבנין מבצר הכוללים בקרית יואל יצ"ו), אז די כולל יונגעלייט זענען די ערשטע ווען עם קומט צו עסקנות לשם שמים.

יעצט איז די שאלה, עם קומט טאקע אוים פאר די יונגעלייט, בפרט די עלטערע יונגעלייט, קומט אלץ אונטער עסקנות זה בכה וזה בכה, און ס'פארשלעפט אים, מ'איז טאקע מחויב צו טוהן עסקנות, נאר מ'דארף וויסן וואם איז דער גדר, ווען יא און ווען נישט, וויפיל יא און וויפיל נישט?

---

29 עיי"ש שפירש בזה דברי רש"י ז"ל עה"פ ויקח קרח לקח עצמו להיות נחלק מתוך העדה, ר"ל אף אם בעמדו להתפלל לפני ד', היה קרח מכיר מקומו והיה שפל בעיניו, עם כל זה גבה לבו מתוך העדה, בהעריך מעשיו מול העדה, לומר כי לו נאה להיות כהן ונשיא.

וז"ש משה לקרח המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם מעדת ישראל, ר"ל וכי אחד מכם נתקטן בעיניו בזה שהבדיל אתכם מעדת ישראל, ר"ל [וכי] (אם) אתם בדעתכם שאתם נבזים ושפלים מאחד מהם, כי זהו הענוה המשובחת אשר גם לנגד בני אדם הוא גרוע מהם. ואהרן מה הוא כי תלינו עליו, ר"ל גם בשעה שאתם מלינים עליו ותתקוטטו עמו, מ"ה הוא, אז גם כן ישפיל עצמו כחדל אישים וכאין ואפס יחשב.

וז"ש המדרש מה ראה קרח לחלוק על משה, פרשת פרה אדומה ראה, ר"ל על פי מ"ש במדרש פרשת וירא (ב"ר פמ"ש י"א) אתה אמרת ואנכי עפר ואפר, חייך שאני נותן לבניך כפרה בהם, שנאמר (במדבר יט יז) ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת, ואסף איש טהור את אפר הפרה, (וכן הוא שם בגמרא). הרי דזיכה אברהם לבניו במצות פרה במה שאמר ואנכי עפר ואפר, אף שלא מצינו בו ענוה דמשה, שהיה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, ורק במה שהרבה ענווה יתירה בעמדו לפני הקב"ה זכה למצוה זו. ועל כן גם קרח לקח עצמו לצד אחר, באמרו שהוא ראוי להיות כהן במה שנבזה בעיניו נמאס נגד גדולתו של הקב"ה, אף דנגד בני אדם מראה גדולתו, ולא ישפל בפני איש, והבן. עכדה"ק בעצי חיים.

30 כי חותנו מזיוו"ר הגה"ק רבי חנוך העניך מקערעצקי ז"ל היה בזיוו"ר חתן הגה"ק מרן הקדושת יום טוב ז"ל ולאחר פטירת הרבנית הצדיקת מרת אסתר ע"ה בחודש מרחשון תרפ"ה לפ"ק (מנו"כ בעיר סוואליאווע סמוך לעיר קערעצקי), נשא בזיוו"ש את בתו של הגה"ק רבי יצחק מאיר גוטערמאן ז"ל אב"ד סטענוויץ, ומרן רביה"ק הברך משה ז"ל נשא בזיוו"ר את הרבנית הצדיקת מרת חנה ע"ה הי"ד בחודש אלול שנת תרצ"ו לפ"ק וישב בבית חותנו עד בואו לכהן פאר כאב"ד ק"ק ועגטא בשנת ת"ש לפ"ק.

רבינו: קודם, עסקנות איז אזוי, נישט יעדער קען זיין אן עסקן, נישט יעדער איז פאר דעם געמאכט געווארן, און ווער ס׳איז יא אן עסקן דארף טאקע זעהן ס׳זאל נישט צופיל שטערן פון לערנען. טאקע אלעם איז ווייטיג, עפעם מעג מען טוהן אבער נישט צופיל.

השואל: עם איז דא א גדר אויף דעם, וויפיל מ׳זאל יא טוהן און וויפיל נישט?

רבינו: יעדער איינער ווי אזוי ער שפירט אז ס׳וועט אים נישט אוועק נעמען דעם קאפ און צופיל צייט.

*

השואל: עם קומט אויס יונגעלייט בני תורה, פון תורה׳דיגע שטובער, און עם קומט אויס אז די קינדער און די בני בית בעטן אז דער טאטע זאל זיך לערנען דרייוון אדער אזעלכע זאכן וכדומה, וואס איז די תשובה אויף דעם?

רבינו: ס׳איז נישט קיין עסק, אבער ס׳איז שווער צו זאגן.[31] כ׳וועל זאגן, די גאנצע פארלאנג וועגן דרייוון גייט מיט א כוונה אז מ׳גייט זיך איינשפארן געלט, אזוי הייסט עס, אז מ׳דארף פארן, איז אדער פארט מען מיט א באס קאסט עס געלט, אדער נעמט מען א קאר סערוויס קאסט עס ווייטער געלט, און אז מ׳וועט אליינס דרייוון א קאר וועט ער זיך איינשפארן געלט, דאס איז אויסערליך, אבער עס קומט צום מציאות איז אזוי, אז מ׳לערנט זיך אויס דרייוון דעמאלטס דרייוט מען, און אז מ׳דרייוט קומט מען צו צו האבן א קאר, קאסט עס אסאך אסאך מער געלט.... והנסיון מוכיח... צו האבן א קאר קאסט אסאך מער, עס איז זייער א טייערע לוקסוס, במילא קומט אויס מ׳מיינט אז מ׳וועט זיך אויסלערנען צו דרייוון וועט מען זיך איינשפארן געלט, אבער דערווייל איז עס אסאך טייערער, פארוואס? קודם, אז מ׳קען דרייוון, קען ער דאך בארגן א קאר, קאסט שוין געזאלין, ס׳קאסט שוין דאס, און ס׳קאסט שוין יענם, אבער אז מ׳קען נישט, און מ׳וויל פארן, ער קען דאך נישט דרייוון, און גיין דינגען א קאר סערוויס, דינגט מען שוין נישט אזוי אפט, איז קומט סוף יאר אז מ׳וועט מאכן א חשבון וויפיל געלט האב איך אויסגעגעבן, קומט אויס אז ווער ס׳האט זיך אויסגעלערנט דרייוון, דער האט דערלייגט געלט, דאס איז דאס מציאות.

*

השואל: יונגעלייט פרעגן, מ׳לערנט א גאנצן טאג, און מ׳קומט אהיים וויל מען זיך אביסל אפרוהען, איז וויכטיג אז א כולל יונגערמאן זאל לערנען אינדערהיים ביי זיך אין שטוב אויך?

רבינו: עם איז זייער א וויכטיגע זאך א יונגערמאן זאל לערנען אינדערהיים.

ס׳איז אזוי, קיין שום וועג פארהערט נישט דעם מאן, עם עקזיסטירט נישט אזאנס א וועג זאל פארהערן א מאן, זי ווערט אבער א מבין אויפן מאן צי ער לערנט יא צי ער לערנט נישט, זי זעהט ווען ער קומט אהיים און ער נעמט ארוים א גמרא און ער זיצט ביי די גמרא און ער לערנט, צי א האלבע שעה צי א שעה אינדערהיים, און ער זיצט און ער לערנט מיטן גמרא ניגון, זי קען דאס נישט און ער קען דאס יא, דאס ברענגט רעספעקט פונעם וועג אויפן מאן וועג זי זעהט אים לערנען, במילא קומט אויס אז ס׳איז א וויכטיגע זאך, לערן אביסל אינדערהיים, זאל זי זעהן זאל זי הערן ווי אזוי דו לערנסט, און זי זאל מחשיב זיין דעם מאן וואס איז א לומד תורה.[32]

---

31 ובמסיבת שבע ברכות להראשי הכוללים (פ׳ תצוה תשע״ו לפ״ק) השיב רבינו שליט״א בענין זה, וסיפר: ״עס איז געווען אמאל א תקנה ביי די שוחטים, אז א שוחט טאר נישט דרייוונען. דערצילט מען אז די שוחטים זענען געקומען צופארן קיין וויליאמסבורג צו די שחיטה, פלוצלינג זיי שטעלן די קארס אפאר גאסן ארויפציהר און אזוי פלוצלינג זיי קומען צופיס צו די שחיטה...

מ׳קומט דאך מיך אויך פרעגן די שאלה, מ׳דארף אפרעדן אינגעלייט פון זיך לערנען דרייוונען, עס ברענגט אראפ, מ׳ווערט א בעל עגלה, דאס איז נישט פאר א בן תורה. אפילו מ׳וועט סוף כל סוף דארפן דרייוונען זאל מען עס אפשטופן אויף ווי שפעטער״.

32 ונעתיק כאן מה שאמר מרן רבינו שליט״א בענין זה בשיחת קודש בעת שמחת השבע ברכות עם תלמידי ״כולל חתנים״ שע״י מבצר הכוללים בקרית יואל יע״א יום ד׳ פרשת בהעלותך תש״פ לפ״ק:

ס׳איז דא א גרויסער יסוד אין דעם, יעדע׳ס ווייב קוקט ארויף אויפן מאן, בדרך כלל, און דער מאן דארף זעהן אז זי זאל האבן אויף וואס ארויף צו קוקן, א יונגערמאן זיצט אין כולל ער גייט אין כולל און ער לערנט, ער זיצט און לערנט בהתמדה, ער קומט אהיים זאל ער ארויס נעמען א גמרא ביי זיך אינדערהיים און זיך זעצן לערנען אביסל אויפן קול אויך ביי זיך אין שטוב, דאס ווייב זאל הערן ווי ער לערנט, און זי פארשטייט נישט, זי קוקט און זי הערט אים לערנען מיטן גמרא ניגון, דאס ברענגט הערצה, זי זעהט ער טוהט א זאך וואס זי קען נישט.

כ׳האב אמאל געהערט איינער האט געזאגט א ווארט, מ׳מעג פאפן א ווייב, ס׳איז גוט, אבער דו זאלסט נאר לאנג פאפן, ס׳זאל נאר לאנג אנהאלטן, פאפ איר אויס יארן לאנג, צו דו האלטסט יא צו דו האלטסט נישט דערביי. איז דא איז אויך אזוי, דאס ברענגט הערצה אפילו דו האסט איר געפאפט. דאס מאכט אסאך אויס...

*

השואל: עם קומט די תקופה פון שידוכים, די יונגעלייט דא האבן שוין אהנגעהויבן חתונה צו מאכן די קינדער, די יונגעלייט פרעגן צי זאל מען קוקן ביי א שידוך דוקא אויף א שטוב פון א בן תורה, א מרביץ תורה, צי אן ערליכער בעל בית׳ישע שטוב איז די זעלבע זאך.

רבינו: עם מוז נישט זיין א בן תורה, אן ערליכע בעל בית׳ישע שטוב וואס איז מחשיב תורה, עם וועלדט זיך אבער אז ס׳זאל טאקע זיין אן ערליכע בעל בית׳ישע שטוב.

*

השואל: בנוגע שותפות ישישכר זבולון, א יונגערמאן וואס מ׳איז אים מציע צו מאכן א שותפות ישישכר זבולון, ער שפירט נישט אז ער דארף עס האבן לצורך פרנסתו, איז כדאי ער זאל אונטער נעמען אזא שותפות?

רבינו: אויב ער דארף עם נישט האבן, זאל ער עם נישט נעמען.[33] אויב ער דארף עם יא האבן מעג ער עם מאכן,[34] מ׳טרעפט שוין אין די גמרא (סוטה כא.) אז מ׳האט אזוי געטוהן אמאל.[35]

השואל: למעשה, אין די מחלוקת צי מ׳רעכנט אראפ פונעם חלק פון יישכר, ווי אזוי איז אנגענומען די הכרעה אויף למעשה.[36]

רבינו: דערפאר הייסט עס "תורה אור", וואס הייסט תורה "אור"? א לעכטיגקייט א פייער אז מ׳נעמט איבער פון א ליכט נעמט עס נישט אראפ פון יענעם, עס איז נאר מוסיף.

השואל: היינט איז זייער שטארק אז מענטשן שטיצן אביסל א בן תורה, א קליין חלק, אבער פארץ יישכר פארץ לומד תורה איז עס גאר א קליינער חלק פון זיין בודזשעט, פון זיין הוצאה וואס עס קאסטט אים, יענער געבט אים צוויי–דרייי הונדערט דאלער א וואך, אבער לויט די היינטיגע לעבן׳ס שטייגער איז עס גאר א קליינער חלק, הייסט ער א שותף יישכר–זבולון?

רבינו: דאס איז אן ערנסטער שאלה, בפשטות איז ער א שותף א חלק, לויט וויפיל זיין געלט איז אין יענעמ׳ס לעבן. וויפיל פראצענט ער האט אין יענעם׳ס הוצאות.

לויט"ץ רמ"א אין יורה דעה (סי' רמ"ז ס"א) ווערט נחשב כאילו דער זבולון האט אליינס געלערנט,[37] דער חיד"א (מדבר

מ׳דארף וויסן יעדער מאן האט אזא פיליגג אז ער דארף זיין בעל הבית אין שטוב, להיות כל איש שורר בביתו, אבער ס׳גייט נישט מיט כה, מיט בעלות, נאר מיט הערצה, זי קוקט אים אהן זי שעצט אים, און אז זי שעצט אים וועט זי אים הייבן, דעמאלט׳ס איז א וואכט א וואכט, אז מ׳מיינט עפעס, זי זעהט אז ער לערנט פארשטייט זי אז זי דארף זיך צי צושטעלן. כ׳האב פריער געזאגט, קיינעם וועט מען נישט פארהערן, אבער אז זי זעהט אים לערנען אינדערהיים שבת נאכמיטאג, זאגן תהלים, ס׳איז זומער, ס׳איז א לאנגע זומער שבת נאכמיטאג, צו א לאנגע פרייטאג נאכמיטאג, מ׳גייט נישט אין כולל, און ער זיצט שבת נאכמיטאג אינדערהיים, זי זעהט וואס טוט ער א לאנגע שבת נאכמיטאג, וואס טוט ער, זעהט זיך אים ער שאקלט זיך אויף א חסידישן ספר, זי וועט אים נישט איבער פרעגן וואס ער האט געלערנט, קיינער זאל נישט מורא האבן, אבער זי זעהט אז ער לערנט.

33 עיין בשו"ת אבקת רוכל (סי' ב) שאם יש לו לישישכר די סיפוקו אסור לו לקחת כסף מזבולון, וגדול עוונו מנשוא כי נראה שהוא בוזה מדברי תורה, שהוא מוכרו ללא צורך בפרנסתו, ע"ש. ועיי' בזה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' פ"ו סק"ג)

34 עיי' בס' מעשה רב (מהגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל הוראות והנהגות אות לד): שאלתיו (הגר"א זי"ל) עוד על קבלת פרס מלימודי לחלק בישישכר וזבולון, או שנראה שלומד על מנת לקבל פרס, והשיב: אם עינו צרה ליתן לאחר חלק מלימודו הוא מראה בעצמו שרוצה ליקח כל השכר לעצמו ולמעט רצון הבורא ית"ש כדי לעשות רק רצונו. אבל צריך שיהיה רק רצונו לעשות רצון הבורא ומינה יתקלס עילאה. ואם מקבל פרס מאחר ובעבור זה יוכל ללמוד כל היום אם כן יעשה רצון הבורא יום שלם, אבל אם לא יקבל פרס ויצטרך לעסוק במשא ומתן אם כן לא יעשה רצון הבורא רק מקצת היום.

35 דאיתא שם מאי (שיר השירים ח, ז) בוז יבוזו לו אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה, ולא כר' יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא, דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוו, הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג, יצתה בת קול ואמרה (שיר השירים ח, ז) אם יתן איש את כל הון ביתו וגו'.

ופירש"י שם: שמעון אחי עזריה. תנא הוא במשנה קמייתא דזבחים ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון לכך הוא נקרא על שם עזריה אחיו וכן ר' יוחנן למד ע"י הנשיא שהי' מפרנסו.

36 האור החיים הק' (פר' כי תשא) וההפלאה בפתחא זעירא לכתובות, וכן המדרש פנחס בשם הרה"ק מאפטא מובא שלא נגרע חלקו מאומה, וכ"כ בכתב סופר (סו"פ בחוקותי).

אבל החיד"א בס' ראש דוד (פר' קדושים), והפלא יועץ ערך חיזוק, ובשו"ת משיב דבר (ח"ג סו"ס י"ד) סברו שאם עשו השותפות בתנאי גמור, נגרע מחלקו של העוסק בתורה להתומך אותו.

37 וז"ל המחבר: כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בין בחור בין זקן גדול. אפילו עני המחזר על הפתחים, אפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר: "והגית בו יומם ולילה". ובשעת הדחק, אפילו לא קרא רק קריאת שמע שחרית וערבית, 'לא ימושו מפיך' קרינן ביה. ומי שאי אפשר לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים.

קדמות מערכת מ' אות ל"ז) שרייבט נאך מער אז ער ווערט ממש א תלמיד חכם.[38]

השואל: הייסט עס אז מ'געבט אפאר הונדערט דאלער א וואך, וואס לויט די היינטיגע לעבנ'ס שטייגער איז עס ממש א צענטל צי א פינעפטל פונעם געהאלט, איז ער נאר א צענטל שותף?

רבינו: יא, לויט וויפיל ער געבט אזויפיל איז ער א שותף. מ'איז דאך מקיים מיט דעם די מצוה פון ובו תדבק.[39]

השואל: א יונגערמאן א לומד תורה וואס האט אן הרגשה ער וויל נישט זיין קיין סמוך על שולחן אחרים, איז א חשבון צו בלייבן זיצן און לערנען און זיין אנגעווויזן אין די תמיכה פון כולל פון די שטאט פון די זבולון, אדער זאל ער יא לכבוד דעם ארויס גיין פון כולל, מ'רעדט פון א יונגערמאן וואס איז מצליח אין כולל.

רבינו: אז ער קען האבן פון די שטאט מעג ער נעמען פון די שטאט.

השואל: א יונגערמאן וואס ער האט א געפיל ער וויל נישט נהנה זיין פון מענטשן, פונעם ציבור פון אלע?

רבינו: ער מעג נעמען פון די שטאט.

הגה: ותחשב לו כאילו לומד בעצמו. ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו.

38 וז"ל: מחזיק לתלמיד חכם להנותו מנכסיו שיוכל לעסוק בתורה, לעולם הבא אף אם הוא עם הארץ מלמדין אותו. (ילקוט ראובני סדר ראה דף קס"ה ע"ג). והרב מופת הדור מהר"ח אבולעפיה ז"ל בספר עץ החיים כתב דמהני ליה למחזיק התורה שלומד הת"ח להצילו מיצה"ר. ואע"ג דאמרו רז"ל דנשי הת"ח פלגן בהדייהו וא"כ השתא יהיה הלב מהסס כיצד יהיה דין הת"ח החצי לאשתו והחצי למחזיק והוא נשאר נקי, ויש לצדד צדדים.

וכבר ראיתי בספר דרשות לר"ש מולכו בהקדמת המביא הספר לדפוס ששמע מהרב הגדול ר' משה גלאנטי שהיה מצטער על זה ע"ש. אמנם אני בעניי מצאתי במפרשים שהקב"ה נותן מתנת חנם לאשת ת"ח שכר שיעור החצי מתורת הת"ח ולא יוכה מהת"ח מאומה.

39 עיי' ספר החינוך (מצוה תל"ד) שמביא ד' הגמ' בכתובות (קיא.) שהמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מקיים מצות ובו תדבק, והחזקת תלמידי חכמים נכללת בכלל מצות החזקת הלוי, כמו שנאמר השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך, וכתב החינוך ...במצוה הזאת יש ללמוד לכל מבין לסעד ולהיטיב אל כל המשתדלים תמיד בחכמת התורה, כי הם המעמידים דת האמת ומחזקים האמונה... שאין להם פנאי לשוטט בחוצות אחר מחייתם הנה והנה, על כן המרחמם ומבקש תועלתם ירוחם מן השמים, וחלק בחלק יאכל עמהם לעולם הבא.

השואל: מ'זאגט נאך אז דער רבי ז"ל דער ברך משה האט געגעבן פאר די זבולון'ס פארשידענע הוראות בנוגע שותפי ישעכר–זבולון געשעפטן, עם איז דא עפעם הוראות איבער דעם?

רבינו: איך האב נישט געהערט.

השואל: רבותינו הק' האבן געפלעגט שליסן א ישעכר–זבולון געשעפט, מ'ווייסט פון אזא זאך?

רבינו: דער טאטע ז"ל האט געשטיצט פארשידענע לומדי תורה מיט געלט, אבער ער האט נישט געמאכט קיין שטר מיט קיינעם נישט. עכ"פ נישט וואס איך האב געזעהן. אזוי ווי ס'איז דא א מלוה בשטר און א מלוה על פה, א מלוה על פה איז דאך אויך א מלוה, ער האט געגעבן געלט פאר תלמידי חכמים, אבער אהן א שטר.

*

השואל: א יונגערמאן וואס האט זיך צוגעלערנט צו לערנען מיט בחורים, און ער שפירט אז ער קען שטארק אויפהייבן א בחור, א בחור וואס איז פארשלאפן און ער קען אים באמת אויפהייבן ער זאל שיינען און בליהען, ער זעהט אז ער איז מצליח דערין, אבער ער דארף נישט פאר פרנסה מער ווי איין בחור צי צוויי בחורים, פאר זיין פרנסה איז עס גענוג, פון די אנדערע זייט זאגט מען אים אבער אז דו האסט דעם טאלאנט, דו האסט דעם כח, איז מען מחויב צו אוועק געבן א סדר פון כולל?

רבינו: ער איז נישט מחויב.

השואל: אפילו ער שפירט אז ער קען דורך דעם אויפהייבן דעם בחור?.

רבינו: ס'איז דא אן ערנסטע שאלה און כ'קען נישט ענטפערן דערויף, וועגן אוועק געבן א ניר פאר א צווייטן מענטש, איז מען מחויב צי מ'איז נישט מחויב. עס איז דא אזא זאך ווי דער אויבערשטער האט באשאפן א מענטש מיט איברים, מיט צוויי נירן, דארף מען האבן צוויי נירן, איז דא א חיוב אוועק צו געבן א ניר פאר א צווייטן? איז דא אן ענין אוועק צו געבן? כ'קען נישט ענטפערן... עם קומט אויס אזא שאלה צו פרעגן, יא? ס'איז אן ערנסטע שאלה, כ'קען נישט ענטפערן.

*

השואל: דער רבי האט פריער דערמאנט אז אינדערהיים איז נישט געווען קיין כוללים, ס'איז נישט געווען אזא זאך. אונז וויסן מיר אז ס'איז געווען די חכמי בראד, קלויזן, ס'איז געווען אסאך גרויסע לייבן וואס זענען דארט געזיצן, עס איז

געווען אזא מושג פון א כולל פון א ביהמ״ד וואו מ׳האט געלערנט.

רבינו: ס׳איז אזוי, אוודאי איז געווען חכמי בראד, דער נודע ביהודה וחבריו האבן געלערנט, עם זענען געווען גדולי ישראל וואס זענען געזיצן און געלערנט, אבער ס׳איז נישט געווען אזא זאך א כולל זאל געבן שטיצע פאר די וואס זענען געזיצן און געלערנט אין ביהמ״ד יומם ולילה, פון וואו זיי האבן געלעבט, אדער האבן זיי געגעסן קאסט, אדער די רביצין האט געארבעט, מ׳האט פארדינט געלט, אזוי האט מען געלעבט, אבער ס׳איז נישט געווען אזא זאך ווי א כולל האלט אויס.

אין די ליטא איז יא שוין געווען. דארט איז געווען אזא זאך ווי א ישיבה, און נאך די ישיבה האט מען געהאט א כולל, דארט אין די ליטא איז יא געווען.

אויך אין ארץ ישראל איז שוין דעמאלטס געווען די זאך פון כוללים, דארט איז געווען אידן וואס זענען געזיצט און געלערנט, שפעטער אפילו עד זקנה ושיבה, זיי זענען געזיצן אין כולל און מ׳האט געשיקט פון חוץ לארץ געלט, און אזוי האט זיך עס איינגעטיילט, פון יעדע מדינה האט מען געשיקט געלט קיין ארץ ישראל, מ׳האט געוואלט האבן א חלק אין תורת ארץ ישראל, במילא האט זיך געמאכט אן אונגארישע כולל, פארוואס? ווייל אונגארישע אידן האבן געשיקט געלט, איז געווען איינער וואס האט צוזאם געזומען, אין זיבענבערגן איז געווען דער מראה יחזקאל, זיבענבערגן איז געווען וויט פון אונגארן, און עס זענען נישט אהנגעקומען די אונגארישע שליחים, האט דער מראה יחזקאל צוזאם געזומען אזוי, איז געווארן א זיבענבערגן כולל. אין גאליציע איז געווען עקסטער, אין מארמארוש איז אויך געווען עקסטער, און אזוי איז געווען איבעראל, אין אוקריינא איז אויך געווען אזוי. עס איז געווען כוללים און מ׳האט געשיקט געלט קיין ארץ ישראל.

בעיקר די חסידישע רבי׳ם האבן געהאט א געפיל פאר דעם, דער חתם סופר אויך, און דער כתב סופר אויך, ער איז טאקע געווען נשיא פונעם אונגארישן כולל. דאס איז טאקע נאך פריער געווען. די חסידישע רבי׳ם האבן אריין געלייגט אין דעם א גרויסע עבודה. ס׳איז געווען אין רייסין, דאס איז אין רוסלאנד, כולל רייסין האט עס געהייסן אין רוסלאנד, אזוי איז געווען אין יעדן געגענט, ס׳איז געווען אין ווייס רוסלאנד, אין וואהלין, אין אוקריינא, אוקריינא איז זייער א גרויסע מדינה, במילא איז געווען פארשידענע געגענטן, אין אוקריינא איז אויך געווען עקסטער, איינם האט געהייסן וואהלין, כ׳ווייס נישט וועלכע חלק אין אוקריינא האט געהייסן וואהלין, איין חלק האט געהייסן אזוי, אזוי איז געווען דארט.

*

השואל: ביי די פרשה פון די מזוזות, ווען ס׳איז געווען די שבע ברכות פאר די סופרים, האט דער רבי געזאגט דארט א גדר פון וועלכע סופרים מ׳קען נעמען פרישות אפילו זיי זענען פון אנדערע קהילות פון אנדערע חסידות׳ן. ווען מ׳לערנט אין כולל איז דא אסאך ספרים אויף אסאך נושאים, פון היינטיגע צי פון ליטווישע מחברים, און חסידישע מחברים, דאס איז זייער גוטע ספרים, זיי זאגן זייער קלארע הלכות, און ברענגען גוט אראפ די זאכן, צי דער רבי קען געבן א גדר פאר אונז פון וועלכע ספרים מ׳קען לערנען, כ׳פרעג נישט פון וועלכע נישט, דאס פארשטייט מען אליינם.

רבינו: כ׳קען נישט געבן קיין קלארע גדר אויף דעם, ווייל ס׳איז דא גוטע מחברים וואס זיי מאכן גוטע ספרים, און עם העלפט ארויס אין פארשידענע מקצועות, איינער איז אין סופרות, און איינער איז אין רבית, גוטע ספרים פון פעהיגע מענטשן וואס האבן פעהיגקייטן און קענען דאס גוט מסדר זיין, במילא קען מען נישט זאגן, כאטש די מחברים זענען פון אנדערע קרייזן.

*

השואל: פריער האט דער שואל געפרעגט, צי מ׳זאל שרייבן און דרוקן ספרים, און דער רבי האט געזאגט אז עם וועגדט זיך לויט די כשרונות, עם שטייט דאך פונעם בני יששכר (דרך פקודיך מצוה א׳ אות כ״ז) אז מ׳איז מקיים מצות פרי׳ ורבי׳ מיטן שרייבן חידושים, דער שואל האט נישט צוגעענדיגט די שאלה, אויב האט איינער די כשרונות, און ער פרעגט שוין, און ער האט אפילו רבנים המשיבים, און עם האט זיך אים אהנגעזאמלט אסאך אזעלכע שאלות, אבער ער איז נישט קיין רב, ער איז נישט קיין מורה הוראה, צי ס׳האט פשט אז ער זאל ארויס געבן זיינע שאלות, זיינע תשובות.

רבינו: צי ער זאל ארויס געבן און דרוקן זיינע שאלות ותשובות להלכה פאר די וועלט?

השואל: אז ער האט הסכמות...

רבינו: אז ער וועט גיין בעטן הסכמות וועט ער אוודאי באקומען, קיינער וועט נישט צוריק וואַרפן, עם איז א

טייערע זאך צו דרוקן ספרים, און אויב ער זעהט אז ס׳איז א גוטע זאך לתועלת בני אדם, איז פארוואס נישט? אדרבה, יגדיל תורה ויאדיר.

*

השואל: כ׳האב געוואלט פרעגן, דער תמצית וואס מ׳האט פריער אויסגעשמועסט, ווי דער זיידע האט פריער געזאגט איז אויסגעקומען אז אינדערהיים איז נישט געווען אזא מציאות ווי דא אז יונגעלייט זאלן זיצן און לערנען פופצן–צוואנציג יאר, אדער איז מען געווען אן איידעם ביי א רב, און מ׳איז נאכדעם אליינס געווארן א רב, אדער איז מען געווען אן איידעם און מ׳האט געפירט א ישיבה, אדער איז מען געווארן א סוחר, איז טייטש די מציאות איז געווען א יעדער תלמיד חכם במשך פון די יארן האט באקומען סיפוק, ער האט געהאט סיפוק פון א ישיבה, ער האט געהאט סיפוק פון א רבנות, ער האט געהאט סיפוק פון הוראה, אבער אזוי ווי היינט ווי די מציאות איז דא, אז היינט זיצן דא יונגעלייט תלמידי חכמים שוין צוואנציג יאר, נישט קיין ישיבה, זיי לערנען נישט פאהר קיין שיעורים, די שאלה איז ווי אזוי האבן זיי סיפוק?

רבינו: כ׳וועל דיר זאגן, דו פרעגסט זייער א גוטע שאלה ווי אזוי מ׳האט סיפוק. די אלע וואס זענען געווען רבנים אין א שטעטעלע, דו מיינסט אז זיי האבן געהאט לויטער נחת? דארט איז געווען בעלי בתים וואס זיי האבן אויסגעטיילט צרות אויך, ס׳איז געווען אזוי, און ס׳איז געווען אזוי. מ׳האט געזאגט א ווערטל, אין גאליציע איז געווען א שטעטל ׳ווישניצא׳, דאס איז נישט ׳וויזניץ׳, נאר ׳ווישניצא׳, דער באבוב׳ער רב רבי שלמה איז געווען רב אין ווישניצא, האט מען איינמאל געזאגט אז אין ווישניצא אויפן בית החיים ליגט נישט קיין רב, קיינער ליגט נישט דארטן. ווייל מ׳האט אויסגעטיילט אזעלכע צרות פאר דעם רב, אז ער איז אנטלאפן נאך בחיים חיותו, ער האט אפגעטראגן פון דארטן צו זוכן אן אנדערן רבנות, אזא ווערטל האט מען געזאגט.

ער פרעגט ווי אזוי מ׳האט סיפוק?! מ׳דארף צו האבן סיפוק פון לערנען, די פקודי ה׳ ישרים משמחי לב דאס דארף געבן סיפוק, און מ׳דארף זיין צופריידן אז מ׳האט נישט קיין עגמת נפש.

לאחר ששרו ניגוני שמחה לכבוד המאורע, השמיע מרן רבינו שליט״א דברות קודש לכבוד השמחה ולאחמ״כ האציל מברכותיו לכבוד רבני יושבי אוהל כהלהלן:

מיר זיצן דא ביי א מסיבה שתלמידי חכמים מסובין בה, עם זיצן דא אברכים, זיי זענען שוין נישט קיין אברכים, זיי זענען שוין גדיים נעשו תיישים, זיי זיצן שוין א צוואנציג יאר אין כולל, און זיי האבן שוין אדורך געלערנט מערערע מסכתות, מערערע מקצועות, זיי האבן שוין ממלא כרסם געווען בתורה בגמרא ובפוסקים, דאס איז א ריכטיגע מסיבה שתלמידי חכמים מסובין בה, זיי זענען טאקע די ריכטיגע תלמידי חכמים.

כ׳האב געקלערט דא צו זאגן, די וואך אין די סדרה ׳ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור׳, די גמרא זאגט אין ברכות דף ס״ג זאגט די גמרא א מיטרא פון ריש לקיש, אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, די תורה קען מען נישט לערנען מיט הרחבה, מיט שוואויל טאג, די תורה איז נישט מתקיים נאר במי שממית עצמו עליה, דאס הייסט אז מ׳לערנט תורה מתוך הדחק. אין אמת׳ן די וואך אין די סדרה ׳ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך׳, וואס איז ׳כתית למאור׳, וואס איז טייטש ׳כתית׳? אז מ׳איז זיך ממית עצמו על דברי תורה, דעמאלטס קען מען זוכה זיין צו שמן זית זך.

די אידן וואס זיצן דא, די מסובין דא, זענען זוכה צו מקיים זיין ׳ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור׳, מ׳לעבט בצמצום, כ׳וויל נישט זאגן מתוך הדחק, אבער בצמצום וועל איך יא זאגן, ווייל קענען די השגות פון אמעריקא לעבט מען מיט גרויס צמצום, און דאס מיינט זייער אסאך פאר זיך אליינס, יעדער איינער האט משפחה, דער האט א ברודער, דער האט א שוואגער, דער האט אזא זאך און יענער אזא זאך, מ׳קוקט זיך אום יעדער איינער זעהט וואס עם טוט זיך ביים צווייטן, און מ׳טוט פארציכטן זייער אסאך ענינים, מ׳זאל קענען מצמצם זיין די הוצאות, און קענען זיצן עוסק זיין בתורה. ׳כתית למאור להעלות נר תמיד׳, ׳להעלות׳ איז א לשון פון שטייגן, א לשון פון ׳מעלין בקודש׳, מ׳שטייגט בקודש יעדעם יאר וואס מ׳זיצט און מ׳לערנט.

כ'זועל דערציילן א מעשה, א איד איז געקומען אמאל צום זיידן ז"ל דער ייטב לב, און ער פרעגט אים, וועט ביזסטו? ער האט זיך געוואונדערט, דער רבי וויסט נישט וועט ער איז? ער האט זיך געהאלטן א מקורב, האט ער געזאגט, רבי, איך ביך דאך דער און דער, זאגט ער אים, יא, דו זעהסט טאקע אוים אזוי ווי פאר צוואנציג יאר צוריק, ער קוקט אים אזוי אהן, זאגט ער, וואם פארשטייסטו נישט, דער ערוגת הבושם איז געווען א יונגערמאן איז ער געווען רב אין הומנא, זאגט ער, זעהסטו דער הומנא'ער רב קומט אים דערקען איך נישט, ווייל פון איינמאל צום צווייטן מאל איז ער געשטיגן, במילא דערקען איך אים נישט, אבער דו ביזסט דאך געבליבן די זעלבע, דו זעהסט אוים אזוי ווי דו האסט אויסגעזעהן יארן צוריק. דאם איז 'להעלות נר תמיד', עם דארף צו זיין 'מעלין בקודש', מ'זאל שטייגן.

דאם זאג איך פאר די חשוב'ע יונגעלייט, עם איז א געוואלדיגער ענין וואם תורתם אומנתם, זיי זענען נישט קיין מגידי שיעור, נישט קיין רבנים, זיי פירן נישט קיין פאסטנ'ס, נישט קיין ישיבה, נאר זיצן און זענען עוסק בתורה, זיי לערנען תורה און שטייגן אין תורה, זיי שטייגן אין פארשידענע מקצועות התורה.

וויל איך טאקע מחזק זיין די אלע אידן, דברי תורה צריכים חיזוק, מ'דארף האבן חיזוק, יעדער איינציגער וואם זיצט דא אין דעם זאל דארף האבן חיזוק. חזק חזק, מ'זאל זיך מחזק זיין, מ'זאל ווייטער ממשיך זיין, די תורה איז זייער גרויס, און עם האט נישט קיין קצבה, און שטייגן אין תורה האט אויך נישט קיין גבול, דער אויבערשטער זאל העלפן זיי זאלן קענען זיצן און עוסק זיין בתורה מיט הרחבת הדעת, און קענען גיין פון מקצוע למקצוע.

און דברי תורה צריכים חיזוק דאם איז פאר זיך אליינם, וועז א איד איז עוסק בתורה איז פיקודי ה' ישרים משמחי לב, אז מ'זיצט און מ'איז עוסק בתורה האט מען סיפוק, ער האט אדורך געלערנט א סוגיא האט ער סיפוק הנפש, ער האט אדורך געלערנט א סימן אין שולחן ערוך, האט ער סיפוק הנפש, ער האט טאקע שמחה, דער אור החיים הקדוש אין פרשת כי תבוא, זאגט ער אז די גרעסטע שמחה איז זוכה צו זיין מרגיש זיין 'עריבות מתיקות נעימות לימוד התורה הקדושה', ער זיצט און ער לערנט און ער לעבט און ער איז טוען דעם מתיקות התורה הקדושה דאם איז משמחי לב.

דאם איז נאר ביי אים אליינם, וואם טוט זיך אבער מיט איר, ביי די בעל הבית'טע אינדערהיים, זי לעבט נישט מיט קיין תורה, און זי פארשטייט נישט עריבות מתיקות נעימות פון תורה הקדושה, און דאך איז זי מוותר אויף איר חלק פון עולם הזה און צו לעבן מיט צמצום, וועגן דעם איז דער חלק פון עזרת נשים העכער ווי עזרת ישראל, ווייל עזרת ישראל פילט כאטש דעם חיות פון לימוד התורה, אבער זי האט דאם אויך נישט, נאר זי גלייבט מיט אמונה אז זי האט א חלק אין די לימוד התורה פון איר מאן, און זי לעבט מיט אמונה אז זי טוט א דבר טוב, זי פארציכט אויף הנאות עולם הזה, אין די גרויסע אמעריקא וואו ס'איז דא אלע שוואויל טאג'ן, און זי פארציכטעט אויף די אלע זאכן ווייל איר מאן איז א יושב אהל, און איר מאן זיצט און איז עוסק בתורה, ווי מ'זאגט זי זיצט נישט לכבוד דעם אויבן–אן, זי באקומט נישט קיין כבוד, זי באקומט נישט קיין אנערקענונג פון מענטשן, מ'קוקט זיך בכלל נישט אום אויף איהר, און זי טוט דאם פאר זיך אליינם, ווייל זי זעהט און זי גלייבט אז איהר מאן זיצט און איז עוסק בתורה, דאם איז א געוואלדיגע זאך, און זי דארף האבן חיזוק מער ווי די מענער שוהל.

זאל דער אויבערשטער העלפן עטען זאלטם קענען זיצן און עוסק זיין בתורה, איך וואונטש פאר יעדן איינעם א ברכה בכלליות, און ברכה בפרטיות. דער אויבערשטער זאל העלפן יעדער זאל זיין געזונט, און דאם ווייב זאל זיין געזונט, און די אלע קינדער, די וואם זיצן דא זיי האבן שוין גרויסע קינדער, שוין ערוואקסענע קינדער, און ס'איז דא אזא מציאות וואם א טאטע מיט א זוהן, צי א שווער מיט אן איידעם זיצן צוזאמען אין כולל און זענען עוסק בתורה, ס'איז שוין אזאנס אויך דא, ברוך ה' אזוי איז דא די מציאות. דער אויבערשטער זאל העלפן עטען זאלטם קענען עוסק זיין בתורה, ווייטער אנגיין אזוי אומגעשטערט, הצלחה רבה מיט געזונט בריות גופא ונהורא מעליא אהן א צער און אהן א עגמת נפש, דער אויבערשטער זאל העלפן אין דעם זכות פון לימוד התורה, 'ויקחו אליך שמן זית זך', עם דארף צו זיין 'שמן זית זך' בלי שמרים, אמת'דיגע תורה, שטייגן אין תורה, וואקסן אין תורה, גיין פון איין מקצוע צום צווייטן, פון מסכתא צו מסכתא, מהלכתא להלכתא, דער אויבערשטער זאל געבן א פרי ברכה בעמלה של תורה, ביז דער אויבערשטער וועט העלפן מיר וועלן אלע זוכה זיין מקבל צו זיין פני משיח צדקינו במהרה ביומינו אמן.

זכות הגליון בשבוע זו

נתנדב ע"י

ידידינו הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח

מוה"ר **יעקב חיים**

מאשקאוויטש הי"ו

אב"י בוויליאמסבורג יע"א

לעי"נ אביו

הרה"ח

ר' שמואל יודא

ב"ר יעקב הלוי ז"ל

נלב"ע כ"ה סיון תשע"ה

תנצב"ה

קהל
יטב לב
ד'סאטמאר

נתייסדה ע"י רבינו הגה"ק
מהרי"ם מ"ב זצוקללה"ה

בני ברק
תש"ף

בנשיאות
כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק
שליט"א

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

מימן טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל אמן

קול צהלה ורינה, שפתותינו תרנה
נברך לאלוקינו, שהשמחה במעונינו, עת הזמיר הגיע בגבולינו

ובהדרת קודש ובאותות כבוד ואהבה, נשגר בזה ברכת מזלא טב"א, אל מול פני הדרת גאון מאורינו ומאליפנו, המסוד מריחוק מקום וקירוב הלב למעננו, שר התורה והיראה, לוחם מלחמת ה' בעוז ובגבורה, מושריש בלבות רבבות אלפי ישראל מסוף העולם ועד סופו השיטה הברורה, מלהיב לבבות בני ישראל בדברים אהובים, היורות זיקים ושביבים, חסידא ופרישא, בוצינא קדישא, נהורא נפישא

כבוד קדושת מרן רבינו הגה"ק שליט"א

לרגל השמחה שבמעון קדשו

שמחת אירוסי נכדו למזל טוב הרב **דוד דוב מייזליש** שליט"א

בן חדב"נ הגה"צ רבי **שמעון זאב מייזליש** שליט"א

רב ביהמ"ד ישמח משה בקרית יואל יע"א

עב"ג הכלה בת הגה"צ רבי **יואל הלברשטאם** שליט"א

רב ביהמ"ד בית שמאל בשכונת דברי חיים קרית יואל יע"א

והברכה אחת היא לעטרת זקנים בני בנים

הגאון הצדיק **רב דקהילתינו בארא פארק** שליט"א

ומצלאין אנו לחיי מלכא מרנא ורבנא, יזכהו השי"ת לנהל את עדת מי מנה, מתוך נחת והרחבת הדעת, על מי מנוחות ינהלינו ובמעגלי צדק ינחינו, ויזכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יו"ח במדה גדושה, מתוך בריות גופא ונהורא מעלייא, עדי נזכה במהרה לרגלי מבשר צדק משמיע ישועה, ומלכינו מרן שליט"א בראשינו, במהרה בימינו, אמן.

המברכים בקידה חמש מאות

הנהלת הקהילה

ובכן צדיקים יראו וישמחו
וישרים יעלוזו וחסידים ברינה יגילו